

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัย เรื่องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน
ศึกษากรณีบ้านปางมะโอ ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปางนั้น ผู้วิจัยได้จัดแบ่งเนื้อหาไว้
3 ส่วน เพื่อให้เห็นพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นลำดับ ซึ่งประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 สภาพบริบททั่วไปของชุมชน

- ลักษณะที่ตั้ง
- ประวัติการตั้งถิ่นฐาน
- ความสัมพันธ์ด้านต่างๆ ในชุมชน
- การปกครองและองค์กรท้องถิ่น
- สภาพทางเศรษฐกิจและอาชีพ
- ศาสนาและความเชื่อ

ส่วนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

- 1) รูปแบบการมีส่วนร่วมก่อนการเปลี่ยนแปลง
- 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมหลังการเปลี่ยนแปลง
- 3) ปัจจัยหรือสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง

ส่วนที่ 3 ผลของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วม

ส่วนที่ 1 สภาพบริบททั่วไปของชุมชน

ลักษณะที่ตั้ง

1. ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านปางมะโอ ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
บนถนนสายลำปาง – เด่นชัย หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านสุดท้ายของอำเภอแม่ทะและเป็นหมู่บ้าน
สุดท้ายของจังหวัดลำปาง ถ้าเดินทางตามถนนสายลำปาง-เด่นชัยก็จะพบหมู่บ้าน ทิศเหนือ
ติดต่อกับบ้านเอืยก หมู่ 6 ตำบลดอนไผ่ ทิศใต้ติดต่อกับเขตอุทยานแห่งชาติเวียงโกศัย
ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอลอง จังหวัดแพร่ ทิศตะวันตกติดต่อกับบ้านมาย และบ้านต้นน้อย

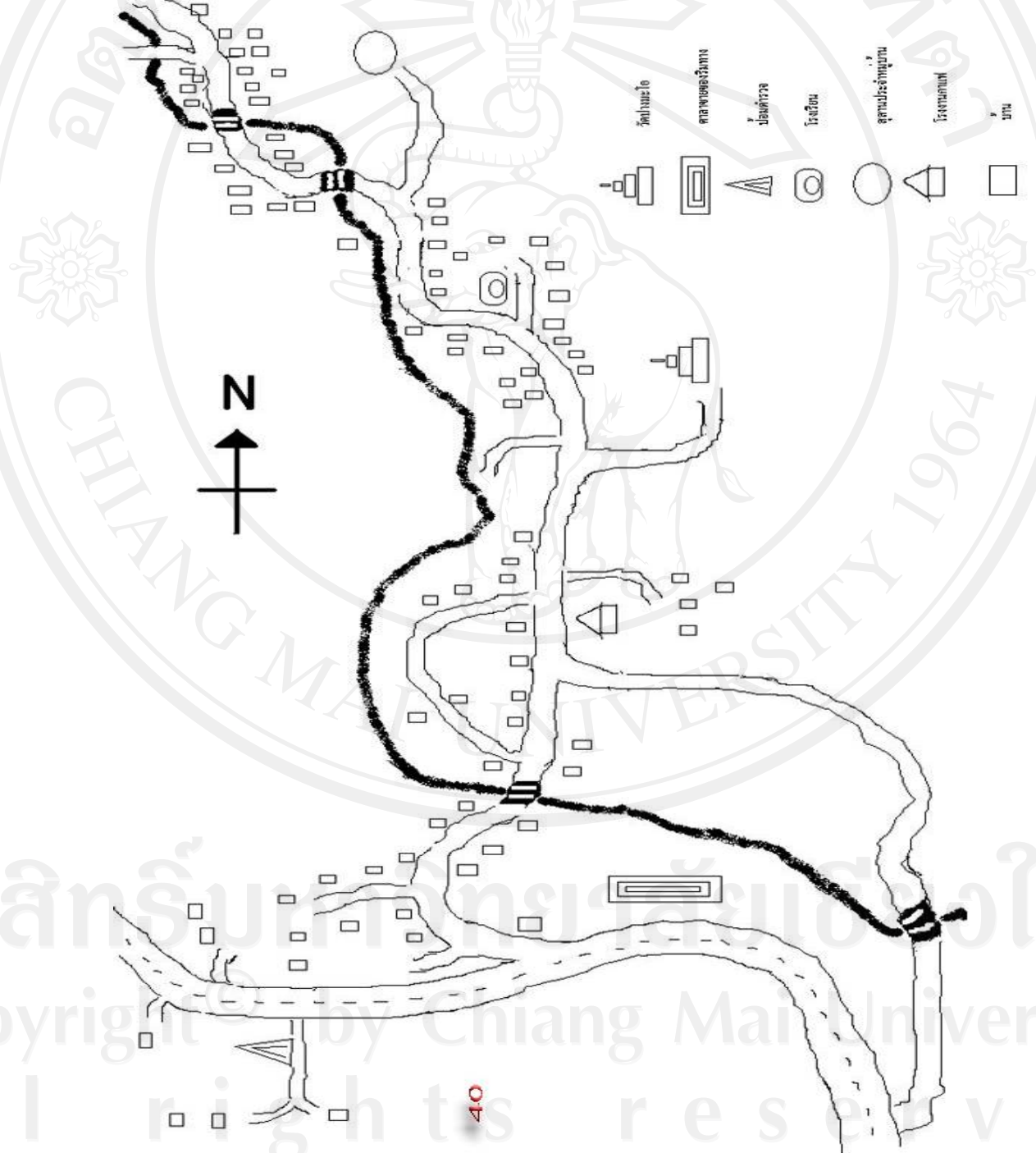
ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปางลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่ในหุบเขา มีลำห้วยแม่มายไหลผ่านใจกลางหมู่บ้าน ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่สองฝั่งลำห้วย และเริ่มมีการสร้างบ้านเรือนอยู่ริมถนน มีถนนลาดยางตัดอ้อมผ่านหมู่บ้าน 1 สาย และถนนคอนกรีตตัดผ่านใจกลางหมู่บ้าน 1 สาย ลักษณะที่ตั้งแบ่งเป็น 3 กลุ่มบ้าน ซึ่งเรียกกันว่า “ป๊อก” ได้แก่

ป๊อกบ้านลุ่ม เป็นป๊อกบ้านที่ตั้งอยู่ด้านในสุดของหมู่บ้าน ตั้งอยู่สองฝั่งลำห้วยแม่มาย พื้นที่เป็นที่ลุ่ม มีภูเขาล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน เป็นทางเดินผ่านเพื่อเข้าป่า อยู่ห่างจากถนนใหญ่ประมาณ 2 กิโลเมตร มีถนนคอนกรีตตัดผ่านใจกลางหมู่บ้าน นอกจากมีบ้านเรือนแล้วยังมีโรงเพาะเห็ดหอมในเขตป๊อกบ้านนี้จำนวนมาก เพราะสภาพอากาศที่เย็นชื้นเพราะอยู่ติดกับป่าและใกล้ต้นน้ำลำห้วย ป๊อกบ้านลุ่มเป็นกลุ่มที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นครั้งแรกประมาณปีพ.ศ. 2475 ก่อนที่จะมีการขยายหมู่บ้านออกไปยังป๊อกบ้านอื่นๆ

ป๊อกบ้านบน เป็นกลุ่มบ้านที่อยู่ตอนกลางของหมู่บ้าน มีถนนคอนกรีตตัดผ่านกลางเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน วัด โรงเรียน โรงงานกาแฟ และศูนย์สาธิตการเพาะเห็ดหอมตั้งอยู่ป๊อกนี้ จึงถือว่าป๊อกนี้เป็นศูนย์กลางการบริหารของหมู่บ้าน รวมถึงศาลากลางหมู่บ้านที่ใช้สำหรับเป็นที่ประชุม และโรงสีข้าวประจำหมู่บ้านอีกด้วย

ป๊อกบ้านใต้ เป็นกลุ่มบ้านที่อยู่นอกสุดของหมู่บ้าน ซึ่งตั้งอยู่ติดกับถนนสายลำปาง-เด่นชัย ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ย้ายมาจากป๊อกบ้านลุ่มและป๊อกบ้านบน ที่ตั้งของบ้านกลุ่มนี้ตั้งอยู่บริเวณที่ลาดชัน โดยป๊อกบ้านนี้จะมีแท่งค้ำน้ำประจำหมู่บ้านตั้งอยู่ใจกลางของป๊อกด้วย เรื่องการบริโภคน้ำจึงสะดวกกว่าป๊อกบ้านบนและป๊อกบ้านลุ่ม นอกจากนี้ป๊อกบ้านใต้ยังรวมถึงบ้านที่ขยายออกมาตั้งเรียงรายตามถนนสายลำปาง - เด่นชัยด้วย

รูปภาพที่ 2 แผนที่ชุมชนปางมะโอ

2. ลักษณะที่อยู่อาศัย

ชุมชนแห่งนี้ชาวบ้านเกือบทุกหลังคาเรือนสร้างบ้านด้วยไม้ ทั้งแบบถาวรและชั่วคราว มีทั้งยกพื้นสูง ใต้ถุนสูง และเตี้ยตามสภาพที่ตั้งภูเขาลาดชัน หรือพื้นที่ราบ มีจำนวนน้อยมากที่สร้างบ้านแบบครึ่งตึกครึ่งไม้ แบบตึกโคกปูนชั้นเดียว และสร้างด้วยฝาก (ไม้ไผ่ที่สับแล้วแผ่ออกให้เป็นแผ่น) หลังคามุงด้วยกระเบื้อง ใต้ถุนบ้านที่สูงก็จะเป็นที่เก็บหรือที่พกก้อนเห็ด บ้านที่มีใต้ถุนเตี้ยก็จะสร้างที่พกก้อนเห็ดหรือชั้นพกก้อนเห็ดไว้อีกส่วนหนึ่งแต่ก็ยังสร้างต่อจากตัวบ้าน โรงเก็บก้อนเห็ดส่วนมากจะมุงด้วยหญ้าคา บริเวณที่ว่างพื้นที่ในบ้านก็จะมีทั้งโรงนั่งก้อนเห็ด โรงเก็บก้อนเห็ด และโรงเพาะเห็ด

3. ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศน์

ชุมชนแห่งนี้ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติทั้งหมด ซึ่งได้แก่ วนอุทยานแห่งชาติเวียงโกศัย สภาพอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี มีสภาพป่าที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เต็มไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และของป่าต่างๆ ด้วย 10 ปีที่ผ่านมาป่าไม้บริเวณรอบๆ หมู่บ้านได้ถูกทำลายไปมาก เพื่อทำการเกษตร การถางป่าเพื่อตั้งโรงเพาะเห็ดหอม และการตัดไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย ตลอดจนลักลอบตัดไม้เพื่อเอามาทำฝืนในการนั่งก้อนเห็ด จนทำให้ลำห้วยแม่มายแห้งลงในฤดูแล้ง และน้ำหลากในฤดูฝน หรือดินถล่มลงบนถนนสายลำปาง-เด่นชัย เมื่อปลายปี 2549 ที่ผ่านมา ผนวกกับในอดีต ช่วงที่มีถนน ตัดผ่านหมู่บ้านปี 2514 – 2519 มีการโค่นต้นไม้เพื่อเปิดทางสร้างถนนพร้อมกับผู้มีอิทธิพลได้ว่าจ้างให้ลูกจ้างสร้างถนนและชาวบ้านปางมะโอลักลอบตัดไม้ขายด้วย เมื่อการสร้างถนนเสร็จสมบูรณ์การลักลอบตัดไม้ของชาวบ้านยังดำเนินการอยู่ และเริ่มมีการแปรรูปไม้เพื่อเพิ่มผลผลิตจนทำให้เกิดการเลียนแบบกันภายในหมู่บ้าน การลักลอบตัดไม้เพื่อแปรรูปจึงขยายเพิ่มมากขึ้นในช่วงประมาณปี 2525 – 2535 ทำให้สภาพภูมิอากาศและความอุดมสมบูรณ์ของป่าเสื่อมลงอย่างรวดเร็ว ผนวกกับการขยายตัวของจำนวนประชากรของหมู่บ้านเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากการย้ายถิ่นเข้ามาอยู่และการแยกครอบครัวของคนในชุมชนเอง จึงมีการขยายที่อยู่อาศัยโดยการถางป่ามากยิ่งขึ้น

สภาพทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่ออาชีพของชุมชน ซึ่งได้แก่อาชีพเกษตรกรรม และการเพาะเห็ดหอมขาย เพราะสภาพแห้งแล้งขาดแคลนน้ำ และอากาศที่ร้อนขึ้น ซึ่งอาชีพเพาะเห็ดต้องอาศัยสภาพอากาศที่ค่อนข้างเย็นชื้นอุณหภูมิคงที่ประมาณ 25 องศาเซลเซียส ปัจจุบันชาวบ้านบางครัวเรือนได้ล้มเลิกอาชีพเพาะเห็ดหอมอย่างถาวร เพราะสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากป่าที่เสื่อมโทรมลงจากการถูกบุกรุก จนทำให้ชาวบ้านต้องมีการช่วยกันควบคุมดูแลป่าร่วมกัน

สภาพอากาศของชุมชนมี 3 ฤดู คือ

- ฤดูร้อน ตั้งแต่เดือนมีนาคม – เดือนพฤษภาคม รวม 3 เดือน
- ฤดูฝน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน – เดือนตุลาคม รวม 5 เดือน
- ฤดูหนาว ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน – เดือนกุมภาพันธ์ รวม 4 เดือน

ประวัติการตั้งถิ่นฐาน

จากการบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชนและผู้นำตามธรรมชาติในหมู่บ้านหลายๆ คน ทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านว่า ประชากรของหมู่บ้านอพยพมาจากบ้านทุ่งกวางทอง บ้านด้นน็อค และบ้านมายเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศเหนือประมาณ 8 กิโลเมตร อพยพมาตั้งเบื่องแรกประมาณปี 2465 จำนวน 3 ครอบครัว การอพยพมาตั้งถิ่นฐานครั้งแรกนั้นเป็นการ อพยพมาเพื่อถางไร่ปลูกข้าวและหาที่เลี้ยงสัตว์ ด้วยสภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์ มีน้ำไหลตลอดทั้งปี เหมาะแก่การเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ (วัว ควาย) ซึ่งในระยะแรกการทำไร่และเลี้ยงสัตว์ต้องเดินทางไปกลับ ภายหลังจึงสร้างกระท้อบ(ตูปนา) ไร่บนเนิน แล้วจึงขยับขยายพาครอบครัวย้ายมาอยู่ด้วย การย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในที่ใหม่นี้ จากการบอกเล่าของแม่หลวงเป็ง กล่าวว่า “สมัยนั้นเค้าไม่มีน้กินนาค เสือกินัก ตกแม่คินมาไฟบ่กล้าไปไหน บ่ได้ออกบ้าน นกก็ฮ้องน่ากลัว เสือกก็ฮ้อง” จากความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านนี้ จึงมีชาวบ้านจากหมู่บ้านใกล้เคียงอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพในชุมชน เพราะที่หมู่บ้านเดิม (บ้านทุ่งกวางทอง บ้านด้นน็อค บ้านมาย) เกิดความแห้งแล้ง ข้าวไม่พอกิน ประกอบกับไม่มีที่ทำกินจึงต้องพาครอบครัวย้ายมาหาที่ทำไร่ โดยเอาควายมาเลี้ยง ต่อมาจึงมีคนย้ายเข้ามาอยู่ด้วย เป็น 7 ครอบครัว และเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งขอจัดตั้งเป็นหมู่บ้านได้ประมาณปี พ.ศ. 2503 ซึ่งมีจำนวนประชากรในการจัดตั้ง 22 ครอบครัว แต่ยังมีชาวบ้านต่างหมู่บ้านหรือที่เป็นเครือญาติกันชักจูงให้ย้ายมาอยู่ที่บ้านปางมะโอ จำนวนครัวเรือนจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะช่วง พ.ศ. 2535- 2542 ซึ่งชุมชนมีอาชีพที่มีรายได้สูง ทำให้มีการย้ายถิ่นกลับของคนในหมู่บ้านจำนวนมากเพื่อประกอบอาชีพดังกล่าว โดยย้ายเข้ามาทั้งครอบครัวและมีการตั้งบ้านเรือนเพิ่มขึ้น รวมทั้งการย้ายถิ่นเข้ามาของกลุ่มคนต่างหมู่บ้านที่เข้ามาประกอบอาชีพเพาะเห็ดหอม กระทั่งในปัจจุบัน พ.ศ. 2553 มีจำนวน 138 ครัวเรือน ประชากร 337 คน

สภาพทางเศรษฐกิจและอาชีพ

ในสมัยก่อนด้วยสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์และมีน้ำไหลตลอดทั้งปี ชุมชนจึงมีอาชีพทำไร่ หางของป่า และเลี้ยงสัตว์ การทำไร่ปลูกข้าวเพียงให้พอกิน หางของป่ากินอยู่ตามอัธยาศัย แต่สภาพที่อยู่อาศัยมีอากาศเย็นตลอดทั้งปี ระยะเวลาชาวบ้านต้องนำของป่าที่หาได้ เช่น กวาง ฟาน หมูป่า เห็ดป่า หน่อไม้ เป็นต้น หาบไปขายและแลกกับเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม เพราะสภาพหมู่บ้านไม่เอื้อต่อการปลูกฝ้ายเพื่อทอผ้านุ่งผ้าห่มเองได้ นอกจากนั้นนำไปขายหรือแลกกับอาหารประเภทอื่นๆ เช่น ปลาแห้ง เป็นต้น เมื่อหมดฤดูทำไร่อาชีพอีกอย่างของชาวบ้านคือ ปลูกถั่วลิสงขาย เพื่อเอาไปแลกกับอาหาร และเครื่องนุ่งห่ม แม่หลวงฮ้วนเล่าว่า ถั่วลิสงขายปีบละ 0.25 สตางค์ ถั่วขายไม่ได้ก็จะแลกกับอาหารแห้งชนิดต่างๆ

เมื่อชุมชนได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อ พ.ศ. 2503 ทางกรมได้เริ่มเข้ามาส่งเสริมอาชีพในชุมชน ได้แก่ ปลูกถั่วลิสง แต่วิถีชีวิตของคนในชุมชนยังเหมือนเดิม คือปลูกข้าวไร่ หางของป่าหอบไปขายต่างหมู่บ้านและในเมือง ส่วนผู้ชายในหมู่บ้านบางคนจะออกไปรับจ้างเป็นลูกจ้างอยู่ในตัวเมืองลำปาง เช่น รับจ้างตัดอ้อย รับจ้างเลี้ยงช้างที่ปางช้าง เป็นต้น แต่มีจำนวนไม่มาก ได้แก่ พ่อหลวงนิว พ่อหน้อยสวน และกลับเข้าหมู่บ้าน เมื่อมีการจ้างงานคนในหมู่บ้านสร้างถนน ประมาณ พ.ศ. 2514 – 2519 มีการตัดถนนผ่านหมู่บ้าน จึงทำให้เกิดอาชีพในหมู่บ้านขึ้นใหม่ ได้แก่ รับจ้างสร้างถนนรับจ้างตัดไม้ รับจ้างลากไม้ โดยมีหัวหน้าคุมงานสร้างถนนเป็นผู้ว่าจ้าง อาชีพดังกล่าวยังคงมีอยู่แม้ว่าถนนจะได้เสร็จเรียบร้อยแล้วก็ตาม ชาวบ้านยังคงลักลอบตัดไม้ขาย เมื่อมีผู้ว่าจ้าง ภายหลังลักลอบตัดไม้และแปรรูปไม้ยังทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ป่าไม้เริ่มลดลง ทำให้เกิดปัญหาแล้งน้ำในฤดูแล้ง น้ำไม่เพียงพอต่อการปลูกข้าวนาได้ จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2528 – 2529 มีการปราบปรามผู้ที่ลักลอบตัดไม้ขาย โดยทางกรมมี “โครงการทรัพยากรดินสินบนคอย” ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกกาแฟ และมีการส่งเสริมอาชีพให้กับชุมชน ได้แก่ แจกพันธุ์กล้าไม้ผล ธนาคารข้าว ส่งเสริมการเลี้ยงหมู ทำหน่อไม้ปิบ กล้วยฉาบ เพาะเห็ดฟาง เห็ดนางฟ้า ตามลำดับ เพื่อส่งเสริมอาชีพให้แก่ชุมชน สร้างอาชีพให้ชุมชนทดแทนการลักลอบตัดไม้ การแปรรูปไม้ขาย แต่การลักลอบตัดไม้แปรรูปขายยังคงมีอยู่อย่างลับๆ จากการใช้เลื่อยมือในการตัดไม้และแปรรูปไม้ ได้มีเลื่อยยนต์ในปี 2532 จำนวน 3 เครื่อง เฉพาะกลุ่มคนที่มีฐานะดี ส่วนกลุ่มคนอื่นๆยังคงใช้เลื่อยมือ อาชีพลักลอบตัดไม้และแปรรูปไม้ได้ค่อยๆ หดลงเมื่อชุมชนได้รับการส่งเสริมอาชีพต่างๆ จากทางการอย่างต่อเนื่อง แต่อาชีพที่สนับสนุนอยู่ได้ไม่นาน เพราะขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง รายได้น้อย ใช้เวลานาน นางไล สุขพี กล่าวว่า ปัญหาที่แต่ละโครงการอยู่ได้หรือไม่ได้ เกิดจากชุมชนต้องหาวัตถุดิบเองและหาตลาดส่งขายเอง

ในช่วงเวลาประมาณ พ.ศ. 2529 – 2536 ชุมชนมีอาชีพที่ยังไม่มั่นคง แม้จะได้รับ การสนับสนุนโครงการต่างๆจากทางการก็ตาม ชุมชนยังคงประกอบอาชีพทำไร่ หางของป่า วางขายตามเส้นทางถนนหน้าหมู่บ้าน ด้วยสภาพการเดินทางที่สะดวก มีรถประจำทางคือ รถสายลำปาง – แพร่ วิ่งผ่าน มีการพบปะติดต่อกับคนภายนอกได้ง่ายมากยิ่งขึ้น ชาวบ้าน ฐานะทางบ้านที่ไม่ดี ด้วยอาชีพที่ไม่มั่นคง รายได้ต่อครอบครัวที่ไม่แน่นอน บางครอบครัวส่งเสริม สนับสนุนให้ลูกสาวออกไปค้าประเวณี โดยมีนายหน้าจากต่างหมู่บ้าน เข้ามาติดต่อให้ไป ค้าประเวณีต่างจังหวัด ได้แก่ กรุงเทพฯ ภูเก็ต

อาชีพที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านอีกอย่างหนึ่ง คือ การขุดหน่อไม้ขาย การขุด หน่อไม้ขายจะเริ่มมีขึ้นในช่วงประมาณเดือนสิงหาคม ถึง เดือนตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงเก็บเกี่ยวผล พลอยได้จากป่าของชาวบ้าน บางครอบครัวไปขุดหน่อไม้ทั้งครอบครัว คือ พ่อ แม่ และลูก อาชีพนี้ทำรายได้ให้กับชาวบ้านมากพอสมควร โดยช่วงต้นฤดูการรับซื้อหน่อไม้ กิโลกรัมละ 5 บาท กลางฤดูที่มีจำนวนหน่อไม้ออกมากจะตกเหลือกิโลกรัมละ 2.50 – 4 บาท ตามการปั่น ราคาของพ่อค้า ในช่วงปลายฤดูราคาหน่อไม้จะขึ้นราคาอีกครั้งหนึ่ง กิโลกรัมละ 5 – 5.50 บาท ชาวบ้านที่เข้าไปขุดในแต่ละวันได้จำนวนปริมาณมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับทักษะ ประสบการณ์ ระยะเวลา และกำลังที่จะขนแบกกลับได้ ผู้ชายสามารถแบกได้ประมาณ 40 – 50 กิโลกรัม ผู้หญิงสามารถแบกได้ประมาณ 30 กิโลกรัม เด็กสามารถแบกได้ประมาณ 10 -15 กิโลกรัม ในแต่ละวันบางครอบครัวมีรายได้ประมาณ 400 บาท โดยในแต่ละวันจะมีพ่อค้าคนกลางเข้ามา ซื้อถึงในหมู่บ้าน อาชีพดังกล่าวในปัจจุบันชาวบ้านยังคงทำอยู่แต่ต้องลักลอบทำ เนื่องจากมี เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้คอยตรวจตรา และจับกุมผู้ลักลอบขุดหน่อไม้ แต่ชาวบ้านก็ลักลอบทำกัน อยู่เพราะว่ารายได้ดีและพ่อค้ายังมีความต้องการสูงอยู่ โดยราคารับซื้อยังคงเป็นราคาเดิม ในประเด็นนี้ นายศักดิ์ ใจสา เล่าว่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้ปัจจุบันนี้ฉลาดไม่ไปไล่จับที่ในป่า แต่รออยู่ ที่ทางออกจากป่า(ทางเข้าและทางออกทางเดียวกันซึ่งอยู่สุดหมู่บ้านทางป๊อกบ้านลุ่มหรือป๊อก บ้านดั้งเดิม และอยู่หลังบ้านของนายเสน่ห์ สุขป้อนั่นเอง) หรือไม่อย่างนั้นก็แอบคัดรอกอยู่ใน หมู่บ้าน โดยแต่งตัวเป็นชาวบ้านธรรมดา ใครแบกหน่อไม้ไม่ดูตาม้าดาเรือกก็จะถูกจับ ถ้าถูกจับ โดนปรับประมาณ 500 บาท แต่จะมีส่วนน้อยที่ถูกจับ เพราะว่าชาวบ้านจะส่งสัญญาณบอกต่อกัน ไปหรือไม่อย่างนั้นก็จะโทรศัพท์บอกกัน เขาก็จะหาที่ซ่อนของพ่อเจ้าหน้าที่ไปแล้วก็ขึ้นไป เอมมา ช่วงหลังๆ เจ้าหน้าที่รู้ทันก็จะแอบเข้าไปในป่าไล่จับกันในป่า คนที่หุตาไวก็ทิ้งของกลาง วังหนีเอาตัวรอดกันเป็นส่วนใหญ่เครื่องมือต่างๆก็ช่างมัน เอาตัวรอดก็พออย่างน้อยๆ ก็ไม่ต้อง ถูกปรับ

ประมาณปี พ.ศ. 2535 – 2537 แม่เล็ก อดีตสมาชิกสภาจังหวัดลำปาง ได้ทดลองนำ ก้อนเห็ดหอมมาเพาะเลี้ยงที่หมู่บ้านปางมะโอ เพื่อช่วยลดปัญหาการลักลอบตัดไม้แปรรูปของ ชาวบ้าน กอปรกับหมู่บ้านปางมะโอมีอากาศที่เย็นตลอดทั้งปี และมีพื้นฐานการเพาะเห็ดชนิด อื่นๆมาก่อนแล้วได้แก่เห็ดนางฟ้า เห็ดฟาง เป็นต้น จึงได้นำเห็ดมาทดลองเลี้ยง ผลการทดลอง ประสบความสำเร็จจึงส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เพาะเลี้ยงเห็ดหอม โดยการจัดตั้งเป็นกลุ่มผลิต เห็ดหอมขึ้นในหมู่บ้าน พร้อมได้กำหนดมาตรฐานราคาขายให้กับกลุ่มฯ ตามราคาตลาด แต่ไม่ได้หาตลาดส่งออกสินค้า ชาวบ้านต้องออกไปหาตลาดส่งออกเอง

กระทั่งปัจจุบันอาชีพหลักของชาวบ้านคือการประกอบอาชีพทำไร่ หาดของป่า รับจ้าง ทำไร่กาแฟ และเพาะเห็ดหอม นอกจากอาชีพดังกล่าวที่มีอยู่ในหมู่บ้านแล้ว ยังมีอาชีพที่กลุ่ม วยแรงงานและวัยรุ่นได้ออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน ได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป พนักงานโรงงาน และลูกจ้างชั่วคราวทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด เช่น เป็นลูกจ้างในโรงงานที่กรุงเทพฯ สมุทรปราการ นิคมอุตสาหกรรมจังหวัดลำพูน ลูกจ้างในจังหวัดเชียงใหม่ ลูกจ้างบริษัท ก่อสร้างในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นลูกจ้างบริษัทในตัวจังหวัดลำปาง ลูกจ้างบริษัทรับเหมาใน เหมืองแม่เมาะ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มวยแรงงานที่ทำงานในจังหวัดจะไม่อยู่ในหมู่บ้าน แต่พักอาศัยอยู่ นอกชุมชนเพื่อความสะดวกในการเดินทางไป-กลับระหว่างที่ทำงานและที่พัก เนื่องจาก ระยะทางหมู่บ้านปางมะโสดังอยู่สุดเขตอำเภอแม่ทะ การเดินทางต้องขึ้นรถสายลำปางเด่นชัย เท่านั้น ซึ่งมีเฉพาะรถตู้และรถสองแถวที่รับผู้โดยสารตามรายทาง ส่วนรถบัสจะไม่รับ ผู้โดยสารตามรายทาง การเดินทางจึงไม่สะดวก และระยะทางการเดินทางต้องใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงเป็นอย่างน้อยสำหรับผู้ที่มีรถส่วนตัว เนื่องจากระยะทางระหว่างตัวจังหวัดถึงชุมชน ประมาณ 50 กิโลเมตร และเสียเงินจากการเดินทางที่ไม่คุ้มค่า กลุ่มผู้ทำงานต่างถิ่นจึงกลับบ้าน ในช่วงวันหยุดนักขัตฤกษ์ หรือหยุดเสาร์-อาทิตย์เท่านั้น แต่มีคนที่เดินทางไป-กลับเพียง 1 คน เท่านั้น คือ นักการภารโรงของโรงเรียนบ้านนาคง ค้ำบลังเงินเนื่องจากมีรถส่วนตัวและรับ บริการรถรับส่งนักเรียนไปในตัวด้วย

การดำรงชีวิตของชาวบ้านทุกหลังคาเรือนปลูกข้าวไว้กินเอง ซึ่งเป็นการปลูกข้าวไร่ เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทนต่อการขาดน้ำได้ดีและอาศัยเพียงน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ซึ่งปลูกได้ปีละ 1 ครั้งตามฤดูกาล ส่วนในช่วงฤดูแล้งชาวบ้านมุ่งทำก้อนเห็ด และรับจ้างทำก้อนเห็ดหอมเป็น ส่วนมาก ส่วนที่นาที่เคยใช้เพาะปลูกข้าวก็ใช้เป็นพื้นที่เพาะเห็ดหอม สร้างโรงเรือนเพาะเห็ดหอม

อาชีพที่เป็นรายได้หลักของแต่ละครอบครัวคือ อาชีพเพาะเห็ดหอม เพราะการเพาะ เห็ดหอมสามารถทำได้ทุกฤดูกาลไม่จำกัดช่วงเวลา การลงทุนแต่ละครั้งประมาณ 10,000- 15,000 บาท นอกจากนี้ชาวบ้านจะออกไปรับจ้างทบก้อนเห็ด ก้อนละ 0.50 สตางค์ ใส่เชื้อเห็ด

100 ก้อนๆ ละ 20 บาท แต่หากเป็นการรับจ้างผสมจี๋เลื่อยคิดเป็นกอง กองละ 30 บาท เหลือรายได้ ประมาณ 150 บาท ต่อวัน/คน นอกจากการหาเงินที่ออกรับจ้างแล้ว เห็นในโรงเรียนของแต่ละครอบครัวก็สามารถมีเงินในแต่ละวันหลายร้อยบาทต่อวัน ดังคำกล่าวของนายน้อย ใจสา ว่า “บ้านเฮาถ้าบ่มีเห็ดหอมด้ายเลย บ่ฮู้ว่าจะไป หยะอะหยั่งแล้วเหมือนกัน” ดังนั้นเกือบทุกครอบครัวจะทำเห็ดหอม หรือไม่ก็รับจ้างเพียงอย่างเดียว ดังนั้นชุมชนแห่งนี้จึงได้เป็นหมู่บ้าน OTOP ปี 2549 และเป็นหมู่บ้านศึกษาดูงานด้านการเพาะเห็ดหอมของจังหวัดลำปาง และอาชีพอีกอย่างหนึ่งที่สามารถทำรายได้ให้แก่ชาวบ้าน คือ อาชีพหาของป่ามาขาย โดยส่วนใหญ่จะทำหลังจากการว่างเว้นจากการเพาะเห็ดหอม และทำอะไร เช่น การหาหน่อไม้ หน่อหนวดคว้น ตัวนึ่ง หรือล่าสัตว์อื่นๆ เป็นต้น โดยมีตลาดรับซื้อสัตว์ป่า เช่น ตัวนึ่งที่ตลาดเด่นชัย จังหวัดแพร่ ราคา กิโลกรัมละ 1,200 บาท ชาวบ้านบอกว่าเป็นอาชีพที่ไม่ต้องลงทุนเพียงแค่แรง ถ้าโชคดีก็ได้หลายพันบาทต่อหนึ่งเดือน

การปกครองและองค์กรท้องถิ่น

1. การปกครอง ในปัจจุบัน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำของชุมชน มีคณะกรรมการบริหารชุมชน ประกอบด้วย กรรมการบริหารจำนวน 8 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3 คน (ได้แก่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง 2 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายป้องกันความปลอดภัยหมู่บ้าน 1 คน) ประธานกลุ่มแม่บ้าน 1 คน ประธานกลุ่มเพาะเห็ด 1 คน ประธานกลุ่มเกษตรกร 1 คน หัวหน้าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 1 คน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน

นอกจากนั้นชุมชนได้แบ่งการปกครองออกเป็น 7 หมู่ โดยให้มีหัวหน้าหมู่ หมู่ละ 1 คน ทำหน้าที่ประสานงานกับชาวบ้านลูกหมวดของตนเองในด้านต่างๆ เช่นการแจ้งข่าวสารที่รับมาจากผู้ใหญ่บ้าน และข่าวสารต่างๆ ในหมู่บ้าน หรือแม้กระทั่งการเก็บรวบรวมเงินจากชาวบ้านเพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน องค์กรนี้เกิดขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2536-2538 โดยเป็นการทดลองจัดตั้งเป็นหมวดจำนวน 4 หมวด ซึ่งผู้นำสมัยนั้น คือ นางคำแพง ไชยป้อม ได้ทดลองจัดตั้งขึ้น เนื่องจากเห็นตัวอย่างจากชุมชนใกล้เคียงที่มีการจัดตั้งกลุ่มหมวด ชาวบ้านเห็นด้วยกับความคิดดังกล่าวจึงได้จัดตั้งเป็นกลุ่มหมวดขึ้น ต่อมาจำนวนประชากรมากยิ่งขึ้น และการปกครองแบบแบ่งหมวดมีประโยชน์อย่างมาก รวมทั้งเกิดปัญหาการแบ่งเวียนกลุ่มหมวดในการรับผิดชอบงานถวายผ้าป่าต่างหมู่บ้าน หรือกิจกรรมอื่นๆ จึงได้เพิ่มเป็นจำนวน 7 หมวดตามจำนวนวัน เพื่อให้จดจำได้ง่าย

ตารางที่ 1 รายชื่อผู้ใหญ่บ้านและระยะเวลาการปกครอง

ลำดับที่	ชื่อ – สกุล	ระยะเวลาการปกครอง	หมายเหตุ
1	นายโพธิ์ ใจปาสะ	พ.ศ. 2503 – 2513	ถึงแก่กรรม
2	นายถั่ว เครื่องผง	พ.ศ. 2513 – 2522	ถึงแก่กรรม
3	นายบุญถม วันเปียง	พ.ศ. 2522 – 2523	ถึงแก่กรรม
4	นายปิ้ง คำสุข	พ.ศ. 2523 – 2524	ย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่น
5	นายเป็ง สุขพี	พ.ศ. 2524 – 2533	ถึงแก่กรรม
6	นายประสิทธิ์ วงศ์เขียว	พ.ศ. 2533 – 2537	ถึงแก่กรรม
7	นางคำแพง ไชยป้อม	พ.ศ. 2537 – 2552	ยังมีชีวิตอยู่
8	นายบุญธรรม สุขพี	พ.ศ. 2553 – ปัจจุบัน	

2. กลุ่มแม่บ้าน เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นโดยการรวมตัวกันเป็นครั้งคราวเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชน เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานที่เกี่ยวกับวัด รวมถึงงานส่วนรวมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น ซึ่งถือว่ากลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นตามธรรมชาติ แต่ต่อมาหน่วยงานของรัฐเริ่มเข้ามามีบทบาทในการพัฒนากลุ่มอย่างเป็นทางการ เมื่อปี 2530 ซึ่งใช้ชื่อว่า “กลุ่มพัฒนาสตรีบ้านปางมะโอ” กลุ่มดังกล่าวได้รับการพัฒนาและส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านประกอบด้วยคณะกรรมการกลุ่มจำนวน 9 คน มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน ได้แก่ ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม เหรัญญิก กรรมการ และเลขานุการกลุ่ม กลุ่มนี้มีนางสาว แสงอุ่น เป็นประธานแม่บ้าน

3. กลุ่มหนุ่มสาว เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือกิจกรรมภายในหมู่บ้าน เช่นเดียวกับกลุ่มแม่บ้าน เป็นกลุ่มที่พัฒนามาจากกลุ่มธรรมชาติ แต่กลุ่มนี้การรวมตัวไม่ค่อยมั่นคง เพราะสาเหตุการย้ายถิ่นของกลุ่มนี้นั่นเอง ดังนั้นบทบาทหน้าที่จึงไม่ชัดเจน แต่ปัจจุบันมีความพยายามที่จะกำหนดบทบาทของกลุ่มนี้โดยการให้โอกาสในการเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน ได้แก่ การให้กลุ่มได้จัดกิจกรรมของกลุ่มโดยเฉพาะในงานปอยหลวงของวัดปางมะโอ เพื่อจัดหาเงินเข้าวัด โดยมีการประชุมกลุ่ม คัดกิจกรรมและดำเนินกิจกรรมเอง ซึ่งกลุ่มนี้มี นายณัฐพงษ์ แสงอุ่น เป็นประธานกลุ่ม เรียกว่า ประธานเยาวชนบ้านปางมะโอ

4. กลุ่มเห็ดหอม เป็นกลุ่มที่ถูกจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการประมาณปี 2535 มีทุนจัดตั้งจำนวน 70,000 บาท โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนในการจัดตั้งจาก นายพินิจ

จันทร์สุรินทร์ ส.ส.เขตอำเภอแม่ทะ การจัดตั้งกลุ่มนี้เพื่อส่งเสริม ฝึกหัดในการเพาะเห็ดหอม เพาะเลี้ยงเชื้อเห็ด และเป็นศูนย์สาธิตการผลิตเห็ดหอม รวมถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์จาก เห็ดหอม แล้วจึงมีการปันผลให้กับสมาชิกกลุ่ม เมื่อแรกเริ่มการตั้งกลุ่ม การทำเห็ดยังไม่ขยาย ชาวบ้านยังไม่เห็นผล การทำเห็ดของกลุ่มจึงรวมกลุ่มทำ ณ จุดทดลอง จนในที่สุดการเพาะ เห็ดหอมได้รับการยอมรับและประสบผลสำเร็จ สมาชิกกลุ่มบางคนจึงลาออกจากรุ่น แล้วหัน ไปทำการเพาะเห็ดหอมเอง โดยไม่ต้องขึ้นตรงต่อกลุ่มอีกต่อไป เมื่อมีจำนวนสมาชิกลาออกจาก กลุ่มมากยิ่งขึ้นกลุ่มนี้จึงไม่มีบทบาทอย่างชัดเจน ปี พ.ศ. 2551 เหลือจำนวนสมาชิกในกลุ่ม จำนวน 10 คน ในปัจจุบัน พ.ศ. 2553 นาย บุญธรรม สุขพี ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันซึ่งเป็น ประธานกลุ่มได้พยายามปรับปรุง และรวมตัวกลุ่มนี้ขึ้นใหม่ให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ด้วยให้มี การปันผลหุ้นส่วนเหมือนเดิม แล้วนำเงินกำไรส่วนหนึ่งเป็นกองทุนเห็ดให้ชาวบ้านที่เป็น สมาชิกได้กู้ยืม

5. กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มนี้ถูกจัดตั้งขึ้นหลังจากที่ชุมชนได้มีประปาภูเขา คือ มีการผันน้ำ ส่งน้ำตามท่อประปาเข้ามาใช้ในหมู่บ้าน เป้าหมายกลุ่มเพื่อความสะดวกในการดูแลรักษา และ เพื่อให้มีผู้รับผิดชอบโดยตรงในการบริหารจัดการน้ำแก่ชาวบ้าน ทั้งน้ำสำหรับอุปโภค บริโภค และใช้น้ำเพื่อการเกษตรโดยเฉพาะการเพาะเห็ดหอม โดยกลุ่มนี้จะมีการจัดเก็บเงินค่าน้ำ เดือนละ 20 บาทต่อครอบครัว สำหรับบุคคลภายนอกที่เข้ามาประกอบอาชีพเพาะเห็ดหอมใน ชุมชนจะถูกเก็บค่าน้ำเดือนละ 100 บาท เงินที่จัดเก็บได้นำเข้าเงินกองกลางหมู่บ้าน เป็นเงิน น้ำใจให้แก่ผู้ดูแล และอีกส่วนหนึ่งใช้ในการดูแลรักษาและซ่อมแซมเมื่อเกิดการชำรุดหรือ เสียหาย

6. กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเป็นเวลานานแล้วโดยพัฒนามาจากกลุ่มตาม ธรรมชาติ ไม่มีหน้าที่ที่ชัดเจน เป็นกลุ่มที่ชุมชนให้เกียรติให้ความเคารพนับถือตามอาวุโส เมื่อมีการตัดสินใจหรือพิจารณาใดๆ กลุ่มนี้จะร่วมเป็นสักขีพยาน คอยให้คำแนะนำ ชี้แนะหรือสั่งสอนต่อการประพฤติผิดของคนในชุมชน หากเป็นกิจกรรมในชุมชนจะให้ความ ร่วมมือเข้าร่วมแต่ไม่มีกิจกรรมที่เป็นของกลุ่มตนโดยตรง ภายหลังกลุ่มนี้ได้ถูกจัดตั้งขึ้นอย่าง เป็นทางการประมาณปี พ.ศ. 2545 ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุของหมู่บ้านจะขึ้นตรงต่อกลุ่มผู้สูงอายุของ อำเภอแม่ทะ เมื่อมีการเข้าร่วมประชุมและอบรมต่างๆ บุคคลที่เป็นตัวแทนของกลุ่มส่วนใหญ่ คือประธานกลุ่มฯ ในหมู่บ้านจะต้องนำมาขยายผลต่อสมาชิกกลุ่ม ส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่อง การป้องกันและรักษาสุขภาพ ซึ่งปัจจุบันกลุ่มนี้มี นายน้อย ใจสา เป็นประธานกลุ่ม

7. กลุ่มกองทุนเงินล้าน เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ ได้ถูกจัดตั้งขึ้นในสมัยรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งได้รับเงินสนับสนุนกองทุนหมู่บ้านละหนึ่งล้านบาท ซึ่งถือว่าไม่ได้เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ กลุ่มนี้เกือบทุกครอบครัวในหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม โดยมีการคณะกรรมการกองทุนกลุ่มเป็นผู้บริหาร ซึ่งมาจากการคัดเลือกจากสมาชิกของกลุ่มเอง ส่วนใหญ่สมาชิกของกลุ่มนี้จะกู้เงินของกองทุนไปลงทุนในการประกอบอาชีพเพาะเห็ดหอม ปัจจุบันมีสมาชิก 106 ครอบครัว มีเงินในกองทุนจำนวน 1,285,000 บาท

8. กลุ่มกองทุนเงินแก้ไขความยากจน (กขคจ.) กลุ่มนี้ถูกจัดตั้งขึ้นโดยหน่วยราชการที่ให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับหมู่บ้านยากจน จำนวน 280,000 บาท ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เพื่อให้ชุมชนได้กู้ยืมแบบไม่คิดดอกเบี้ย เพื่อนำไปเป็นทุนในการประกอบอาชีพ ซึ่งกองทุนดังกล่าวได้มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่ยากจนดังกล่าวจำนวน 96 ครอบครัว (ณ ปี พ.ศ. 2548) กลุ่มนี้มีคณะกรรมการในการดำเนินการของกลุ่มจำนวน 9 คน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานคณะกรรมการ ปัจจุบันจำนวนเงินยังคงมีอยู่เท่าเดิม เพราะการกู้ยืมเงินไม่มีดอกเบี้ย

9. กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกไม้ผล กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นใหม่ล่าสุด จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2553 เป็นกลุ่มที่รวมตัวขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ โดยกลุ่มนี้เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่ปลูกไม้ผล ได้แก่ เงาะ ทุเรียน เป็นต้น ซึ่งไม้ผลเหล่านี้สืบเนื่องมาจากการได้รับการแจกกล้าจากทางการตั้งแต่มีการส่งเสริมอาชีพต่างๆ ในหมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2529 – ปัจจุบัน เป้าหมายของกลุ่มเพื่อผลักดันและส่งเสริมการปลูกไม้ผลเพื่อส่งขาย แต่กลุ่มนี้ยังไม่มี資金ชัดเจน ในส่วนของคณะกรรมการบริหาร เป็นต้น รวมถึงยังไม่ได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนอย่างเป็นทางการจากทางราชการ การจัดตั้งกลุ่มจึงเป็นการรวมกลุ่มแบบหลวมๆ

ความสัมพันธ์ด้านต่างๆ ในชุมชน

ระบบความสัมพันธ์มี 2 ลักษณะ คือ

1. ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ชุมชนบ้านปางมะโอสืบเชื้อสายมาจากหลายตระกูล ได้แก่ กำแก้ว สุน้อง สายวงศ์โย สุขพื้ รินท้าว เป็นต้น ซึ่งย้ายมาจากแต่ละหมู่บ้าน ได้แก่ บ้านมาย ดันนียด หุ่นทอง แต่อย่างไรก็ตามคนในตระกูลต่างๆ เหล่านี้ก็มี ความสัมพันธ์เป็นญาติพี่น้องกัน ซึ่งเกิดจากการแต่งงานข้ามตระกูล พ่อศรี รินท้าว บอกว่า “ถ้าไล่พ่อแล้วเป็นญาติกันทุกหลังคา” (ถ้าไล่ดูแล้วเป็นญาติกันทุกหลังคาเรือน)

2. ความสัมพันธ์ระหว่างป๊อกบ้าน ลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็น 3 ป๊อก ตามลักษณะ ที่กล่าวไว้ในที่ตั้งและอาณาเขต เป็นลักษณะที่แยกกันอยู่เป็นกลุ่มๆ หรือแยกกันอยู่เป็นส่วนๆ โดยแบ่งเป็นป๊อกบ้านบน ป๊อกบ้านลุ่ม และป๊อกบ้านใต้ แต่ละป๊อกจะให้ความช่วยเหลือ หรือ เอาใจใส่ต่อป๊อกของตนเองก่อนเป็นลำดับแรก ส่วนป๊อกอื่นๆจะเรียงความสำคัญลงไป ตามลำดับของจำนวนญาติ เมื่อมีความไม่พอใจกันเกิดขึ้นบ้างในบางครั้งก็จะมีการไถ่เกลี่ย ประนีประนอมกันและกัน เพราะความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ

ศาสนาและความเชื่อ

ในชุมชนนี้นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัด 1 แห่ง เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แม้ชาวบ้านทั้งหมดจะนับถือศาสนาพุทธก็ตาม ชาวบ้านส่วนมากยังมีความเชื่อเรื่องผี เช่น ผีบ้าน ผีป่า ผีขุนห้วย การทรงเจ้า เป็นต้น โดยในหมู่บ้านมีสถานที่เลี้ยงผีเสื้อบ้าน 2 จุด ได้แก่ บ้านป๊อกเหนือ 1 จุด ซึ่งเป็นสถานที่เลี้ยงผีเสื้อบ้านดั้งเดิม และบ้านป๊อกใต้ อีก 1 จุด ในอดีตมี สถานที่เลี้ยงผีที่เดียวคือ บ้านป๊อกเหนือ ที่เลี้ยงผีบ้านป๊อกใต้เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 20 กว่าปีที่ผ่านมา ในหมู่บ้านเกิดฝนตกหนัก และอากาศหนาว ทำให้เกิดโรคห่า ไข้ วัณ ควายล้มตาย ชาวบ้านจึงได้ขนบานศาลกล่าว แล้วทำการเลี้ยงผีบริวารป๊อกบ้านใต้ โรคห่าจึงหมดไป ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจึงมีพิธีเลี้ยงผีป๊อกบ้านใต้เพิ่มอีกหนึ่งจุดด้วย แม้แต่การเพาะเห็ดแต่ละครั้ง หรือนำก้อนเห็ดลงดินแต่ละครั้งก็จะมีพิธีเลี้ยงผีเจ้าที่ก่อน รวมถึงการเลี้ยงผีเจ้าที่หลังจากเสร็จสิ้น

ในช่วงสงกรานต์ของแต่ละปี ชาวบ้านจะร่วมกันเลี้ยงผีเสื้อบ้านซึ่งถือว่าเป็น ประเพณีประจำปีที่ชาวบ้านต้องร่วมกันทำด้วยกัน บ้านป๊อกเหนือจะทำการเลี้ยงผีเฉพาะกลุ่ม ป๊อกของตนเองเท่านั้นจะไม่เลี้ยงที่ป๊อกบ้านใต้ แต่ป๊อกบ้านใต้บางครั้งครัวที่นับถือผีเจ้าที่ ป๊อกบ้านเหนือจะทำการเลี้ยงผีทั้งสองที่ ส่วนป๊อกบ้านลุ่มจะทำการเลี้ยงผี ณ ป๊อกใดแล้ว แต่ความสะดวกและความศรัทธา แต่ส่วนใหญ่จะทำการเลี้ยงผีเสื้อบ้านจุดดั้งเดิมคือป๊อกบ้าน เหนือมากกว่า ซึ่งชาวบ้านบอกว่า เป็นผีเสื้อบ้านรุ่นพ่อรุ่นแม่ เมื่อครั้งตั้งหมู่บ้าน ฉะนั้นก็ต้อง ดำเนินตามฮีต (จารีต) ของพ่อแม่

ส่วนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมในส่วนนี้ กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมในแต่ละช่วงเหตุการณ์ของชุมชน ซึ่งจำแนกประเภทของรูปแบบการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

- 1) รูปแบบการมีส่วนร่วมก่อนการเปลี่ยนแปลง (เริ่มตั้งแต่การตั้งหมู่บ้าน-พ.ศ. 2534)
- 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมหลังการเปลี่ยนแปลง (พ.ศ. 2535 – ปัจจุบัน)
- 3) ปัจจัยหรือสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมก่อนการเปลี่ยนแปลง

รูปแบบการมีส่วนร่วมตั้งแต่ก่อตั้งหมู่บ้าน (พ.ศ.2465) จนถึงก่อนพ.ศ. 2534 การมีส่วนร่วมยังอยู่ในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัย ชุมชนให้ความช่วยเหลือกันและกัน เป็นการแสดงน้ำใจต่อกันช่วยเหลืองานอย่างเต็มที่ เห็นความสำคัญของงานส่วนรวมหรืองานหน้าหมู่บ้าน ที่ก่อประโยชน์ต่อชุมชน โดยแยกประเภทรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็นด้านๆ ได้แก่ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการเมืองการปกครอง ด้านอาชีพและเศรษฐกิจ และด้านศาสนาและความเชื่อ

ด้านสังคมและวัฒนธรรม

การมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในรูปแบบการมีส่วนร่วมด้านแรงงาน ร่วมบริจาคอุปกรณ์หรือของกินของใช้ในกิจกรรมหน้าหมู่บ้าน การร่วมด้วยแรงกายมีอยู่ในทุกระดับฐานะ คือ กลุ่มฐานะดี ปานกลาง และยากจน กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนทุกๆ กิจกรรมชุมชนให้ความสำคัญในการเข้าร่วมและมีส่วนในการส่งเสริมสนับสนุน ให้ความช่วยเหลือกันและกันในกิจกรรมหน้าหมู่บ้าน

งานหน้าหมู่บ้าน เป็นกิจกรรมที่ชุมชนให้ความสนใจใส่ใจ ซึ่งเป็นงานที่ทุกคนมีส่วนได้ส่วนเสีย งานหน้าหมู่บ้านเหล่านี้ ได้แก่ การแผ้วถางถนน การทำความสะอาดบริเวณประปาหมู่บ้าน งานแผ้วถางหญ้ารอบวัด เป็นต้น งานหน้าหมู่บ้านที่เกิดขึ้นเกิดจากแผนงานของหมู่บ้านที่ได้วางแผนไว้และคาดการณ์ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี และเกิดจากการร้องขอของผู้นำชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นงานที่เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมและชุมชนโดยตรง

การให้ความร่วมมือของชาวบ้านจะให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจ กล่าวคือ ชุมชนไม่ได้มีระเบียบบังคับกับกฎเกณฑ์ชัดเจน แต่เป็นลักษณะกฎระเบียบตามธรรมชาติของการอยู่เป็นกลุ่มที่ต้องคอยให้ความช่วยเหลือกันและกัน พ่อหลวงน้อยบอกว่าต้องรู้จักตนเอง ชุมชนจึงไม่มีการระดมกะเกณฑ์ในงานส่วนรวม เมื่อผู้นำแต่ละกลุ่มป้อนใจข่าให้ชุมชนได้ทราบ โดยการตีเกาะแจ้ง หรือโดยการบอกปากต่อปาก เนื่องจากการตั้งบ้านเรือนอยู่ติดกัน

กลุ่มปึกของตนเอง การกำหนดการทำงานหน้าหมู่บ้านจะทำในช่วงว่างจากอาชีพของชุมชน ได้แก่ เว้นจากช่วงทำนาปลูกข้าว เกี่ยวข้าว ปลูกถั่ว เป็นต้น งานที่ทำร่วมกันส่วนใหญ่ ได้แก่ การแผ้วถางหญ้าริมถนน การทำแนวป้องกันไฟฟ้า การทำความสะอาดรอบบริเวณหมู่บ้าน เป็นต้น พ่อหลวงน้อย ใจสา เล่าว่า การทำงานหน้าหมู่บ้านดังกล่าวแต่ละครอบครัวต้องให้ความร่วมมือส่งตัวแทนเข้าร่วม หรือเข้าร่วมทั้งครอบครัวแล้วแต่ความสะดวกและประเภทของงานที่ต้องการใช้แรงงานมากหรือน้อย ครอบครัวที่ไม่ให้ความร่วมมือจะถูกลงโทษ บทลงโทษต่างๆ สำหรับครอบครัวที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมของส่วนรวม คือ ชุมชนไม่ให้ความสำคัญต่อครอบครัวนั้นๆ หากมีงานที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวนั้นจะไม่ให้ความช่วยเหลือเป็นต้น แต่มีบทลงโทษบางอย่างที่ชุมชนได้กำหนดไว้ ได้แก่ ให้ทำงานชดเชย หรือทำงานเพิ่มจำนวนวัน เช่น มีการแผ้วถางหญ้าครอบครัวละ 1 ไร่ ครั้งต่อไปครอบครัวที่ไม่ได้เข้าร่วมหรือคนที่ถูกลงโทษต้องรับผิดชอบ 2 ไร่ ถ้ายังฝ่าฝืนจะมีการปรับเพิ่มจำนวนงาน โดยมีคนในชุมชนเป็นคนตรวจตราแทนผู้นำ ตามกติกาที่ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดขึ้น ซึ่งจะได้กล่าวในงานด้านการปกครองลำดับต่อไป

การร่วมงานหน้าหมู่บ้านดังกล่าว ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือด้วยการออกแรงกายในการช่วยงาน รวมถึงการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ไปด้วย ได้แก่ จอบ เสียม มีด พร้า เป็นต้น นอกจากนั้นชาวบ้านก็ต้องจัดเตรียมอาหารกับข้าวติดตัวไปด้วย เพราะงานต้องแล้วเสร็จภายในวันเดียว จะได้ไม่เสียเวลาของชาวบ้าน และเมื่อถึงเวลาทานข้าวงานยังไม่แล้วเสร็จก็จะร่วมรับประทานอาหารร่วมกันเป็นกลุ่มๆ อีกด้วย

งานส่วนรวมที่ชุมชนให้ความสำคัญอีกอย่างคือ งานที่เกี่ยวกับวัด ได้แก่ งานกลึงฝาป่า งานก่อสร้างวัด หรือ งานปอยหลวงชุมชนให้ความสำคัญเข้าร่วม ด้วยการ จัดเตรียมสถานที่ ทำอาหาร ต้อนรับแขก ทำความสะอาดวัด เป็นต้น โดยที่ไม่ต้องมีการร้องขอและไม่ได้มีการสั่งการหรือมอบหมายงานเป็นลายลักษณ์อักษร วัดเพียงแต่แจ้งให้ชุมชนทราบเท่านั้น โดยผ่านทางผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เช่น การสร้างพระวิหาร และกุฏิสงฆ์ของวัดปางมะโอ มีการขอแรงงานผู้ชายในหมู่บ้านได้ช่วยกันตัดไม้จากป่า ลากไม้ และเลื่อยไม้เพื่อนำมาก่อสร้าง ส่วนทางด้านผู้หญิงจะช่วยเหลือในการจัดเตรียมอาหารและส่งอาหาร ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีจนกระทั่งแล้วเสร็จ แต่ก่อนที่จะมีการตั้งวัดปางมะโอขึ้น ชาวบ้านจะเดินทางไปทำบุญที่วัดบ้านมาย ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี เช่น ทางวัดมีการสร้างพระวิหาร พ่อหลวงน้อยเล่าว่า วัดบ้านมายขอไม้ไปสร้างวิหาร บ้านใครมีก็จะช่วยกันนำไปให้ ชาวบ้านปางมะโอก็จะแบกไม้ที่เลื่อยแล้วคนละแผ่น 2 แผ่นตามกำลังทั้งหญิงและชาย เดินเท้าไปช่วยกันสร้างวิหาร บางคนไปนอนอยู่ที่วัดเลยก็มี

งานทางสังคมอีกประเภทหนึ่งที่มิอยู่ในชุมชน คือ การให้ความช่วยเหลือกันในงาน มงคล อวมงคล รื้อถอนบ้านเก่า ก่อสร้างบ้านใหม่ โดยเฉพาะงานมงคลและอวมงคลเป็น กิจกรรมที่ทุกคนรอบครัวในชุมชนต้องให้ความช่วยเหลือ เนื่องจากเป็นงานใหญ่ ใช้แรงงาน จำนวนมาก ลักษณะการเข้าไปช่วยขึ้นอยู่กับใครมีความชำนาญด้านไหน ผู้หญิงทำหน้าที่ ทำอาหารและเลี้ยงต้อนรับ จัดเก็บล้างถ้วยชาม ผู้ชายจัดสถานที่ ผู้อาวุโสจัดเตรียมของใช้ในพิธีกรรม เป็นต้น การร่วมงานดังกล่าวไม่มีการแบ่งแยกปึกบ้าน ถือเป็นงานส่วนร่วม งานหน้าหมู่บ้านและตามความสนิทสนมของเจ้าภาพ ทุกคนรอบครัวของให้ความช่วยเหลือส่ง สมาชิกเข้าร่วม แต่หากเป็นงานอวมงคล ได้แก่ งานศพ ชาวบ้านเฉพาะกลุ่มผู้ชายต้องร่วมอยู่ เป็นเพื่อนเจ้าภาพในเวลากลางคืนซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่รู้กันเองจนกระทั่งงานเสร็จสิ้น นอกจาก การมีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือดังกล่าว ชาวบ้านยังมีการ “หอมปอย” อีกด้วย คือ การนำของ กินหรือเครื่องปรุงอาหารต่างๆ ได้แก่ ข้าว พริก ตะไคร้ หอม กระเทียม เป็นต้น ให้เจ้าภาพใน การทำอาหารเลี้ยงแขก หรือผู้ที่มาช่วยงาน เพื่อเป็นการช่วยเหลือกันและกัน ลดค่าใช้จ่ายของ เจ้าของบ้าน เป็นต้น การหอมครัว ยังรวมถึงงานที่ต้องให้ความช่วยเหลือกัน คือ การรื้อถอน บ้านและก่อสร้างบ้านใหม่ด้วย

การรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชนอีกอย่างหนึ่ง คือ การรวมตัวกันเพื่อ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในเทศกาลสงกรานต์หรือปีใหม่เมือง ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันมีทั้งเด็ก วัยรุ่น และผู้ใหญ่ แต่ละคนจะถือสรงข้าวตอก ดอกไม้ และน้ำส้มป่อย รวมถึงขันน้ำเพื่อเล่น สาดน้ำ และตักลงแห่ไปด้วยกันตามทางในหมู่บ้านเมื่อถึงบ้านเป้าหมายจะทำพิธีรดน้ำดำหัว ขอพร เสร็จสิ้นเป็นกันไป เป็นที่สนุกสนานกันในช่วงเทศกาลสงกรานต์ภายในหมู่บ้านแล้ว จึงกลับเข้าบ้านของแต่ละคน การรวมกลุ่มเพื่อเล่นน้ำและดำหัวผู้สูงอายุในหมู่บ้านถือเป็น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนอีกประการหนึ่งด้วย

ด้านการเมืองการปกครอง

การมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับของการได้รับการยอมรับกันและกัน เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน และรับผลประโยชน์ด้วยกัน รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนจึง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำ มีส่วนร่วมในการประชุม ร่วมออกความคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะ ร่วมออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหาร่วมแก้ปัญหา ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการและร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยกัน

การปกครองในอดีตชุมชนมีบทบาทมาก ตามคำบอกเล่าของพ่อหลวงนิว อายุ 78 ปี ซึ่งเป็นอดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เล่าว่าชาวบ้านมีบทบาทในการคัดเลือกผู้นำ กำหนดกฎระเบียบ

กำหนดบทลงโทษผู้กระทำความผิดระเบียบ เป็นต้น โดยชุมชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการคัดเลือกผู้นำชุมชน และเสนอตัวบุคคลขึ้นเป็นผู้นำ โดยพิจารณาจากความซื่อสัตย์ ความเสียสละต่อส่วนรวม ความรู้ความสามารถ เป็นต้น เพราะมีจำนวนประชาน้อย จึงพิจารณากันได้ง่าย เมื่อมีผู้กระทำความผิดกฎระเบียบภายในชุมชน ไม่เฉพาะผู้นำที่เป็นผู้พิจารณาโทษแต่ชุมชนจะร่วมเข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาโทษด้วย เนื่องจากกฎระเบียบที่กำหนดขึ้นหรือตั้งขึ้นเป็นข้อบังคับในหมู่บ้านชาวบ้านร่วมคิด ร่วมเสนอ และร่วมกำหนดกฎระเบียบเหล่านั้นด้วย เมื่อมีผู้ฝ่าฝืนจึงเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาโทษและร่วมเป็นสักขีพยาน เช่น ขาดการประชุมของหมู่บ้าน ขาดกิจกรรมงานหน้าหมู่บ้าน เป็นต้น แต่หากเป็นความผิดที่รุนแรง ได้แก่ เรื่องชู้สาว ชุมชนให้เป็นหน้าที่ของผู้นำโดยมีผู้อาวุโสของหมู่บ้านร่วมเป็นสักขีพยานในการพิจารณาและตัดสินโทษ

นอกจากนี้ชุมชนยังได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมรับผิดชอบ สิ่งที่แสดงให้เห็นได้ชัดเจน คือ การจัดตั้งวัดขึ้นในหมู่บ้าน คือวัดปางมะโอ โดยได้มีการประชุมเพื่อมีการจัดตั้งวัดและตกลงกันในการก่อตั้ง ณ กลางหมู่บ้าน เนื่องจากในขณะนั้น ประมาณปี พ.ศ. 2522 มีพระครูคงรูปหนึ่งได้มาปักกรคอยู่ในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงคิดที่จะก่อตั้งวัดในหมู่บ้านและได้ก่อตั้งตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

การมีส่วนร่วมในการประชุม อดีตการประชุมเป็นไปตามสถานการณ์ เมื่อมีเรื่องเร่งด่วนหรือมีเรื่องแจ้งชี้แจงให้ชุมชนได้รับทราบ เมื่อผู้นำต้องการแจ้งเรื่องจากการประชุมที่อำเภอหรือจากเรื่องที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านจึงมีการเรียกรวมตัวกัน ครั้งต่อมาการประชุมได้กำหนดขึ้นอย่างตายตัว คือ ประชุมประจำเดือน เดือนละ 1 ครั้ง หากมีเรื่องที่เร่งด่วนหรือสำคัญก็จะประชุมรอบพิเศษ การประชุมชาวบ้านสามารถแสดงข้อคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ สามารถเสนอแนะ และร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาหมู่บ้านต่อที่ประชุมได้ ซึ่งนำไปสู่การยอมรับข้อคิดเห็น ข้อตกลง และมติของที่ประชุมร่วมกันของชาวบ้าน นอกจากนั้นชาวบ้านสามารถแสดงความคิดเห็นในเรื่องการบริหารของผู้นำ แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านได้อีกด้วย แม่หลวงเป็ง กล่าวว่า เมื่อก่อนใครจะเสนอข้อคิดเห็นอะไรก็ได้ ร่วมกำหนดทิศทางการบริหารหมู่บ้านก็ได้ ผู้ใหญ่รับฟังหมด แล้วจึงมีการลงมติในที่ประชุมเห็นด้วยหรือไม่ เนื่องจากชุมชนให้ความสำคัญและรักษามติร่วมปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ ซึ่งเชื่อว่าประโยชน์ที่ได้รับเป็นของหน้าหมู่บ้าน ในแต่ละรอบคราก็ได้รับผลประโยชน์ส่วนนั้นด้วย พ่อหลวงนี้ อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเล่าว่า ชาวบ้านให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี เพราะว่าเขาเห็นว่าชุมชนเป็นของเขา แล้วงานส่วนรวมบางอย่างเขาก็เป็นคนเสนอ

ในการประชุมแต่ละครั้งแต่ละครอบครัวต้องส่งตัวแทนเข้าร่วมการประชุม ครอบครัวที่ไม่ให้ความร่วมมือหรือไม่เข้าร่วมประชุม จะถูกที่ประชุมคือผู้เข้าประชุมทั้งหมด ร่วมกำหนดโทษ บทลงโทษส่วนใหญ่ คือ การให้ทำความสะอาด หรือ การแผ้วถางหญ้าตามที่กำหนดไว้ หลังจากหมดวาระการประชุมผู้นำมีการกล่าวให้โอวาทหรือทบทวนว่ากล่าว ตักเตือนข้อกำหนด กฎระเบียบของหมู่บ้าน และกำชับการปฏิบัติตามระเบียบของหมู่บ้าน อย่างสม่ำเสมอ

ในด้านสถานที่ประชุมมีการผลัดเปลี่ยนกันตามป๊อกบ้าน เพื่อไม่ให้เป็นการเหลื่อมล้ำ กัน ไม่มีใครเสียเปรียบหรือได้เปรียบ เนื่องจากระยะทางที่เดินไกลกัน และไม่สะดวกในเรื่อง แสงสว่างรวมถึงอันตรายจากการเดินทางในช่วงตอนกลางคืนอีกด้วย ซึ่งไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน เมื่อ ปี พ.ศ. 2533 กระนั้นก็ยังใช้สถานที่ประชุมแบบหมุนเวียนกัน โดยจะประชุมที่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในป๊อกบ้านนั้นๆ เพราะหมู่บ้านไม่มีสถานที่ที่ตายตัว และ สถานที่ที่เป็นศูนย์กลางหมู่บ้าน ซึ่งการประชุมแต่ละครั้งจะประชุมในช่วงเวลาเวลากลางคืน

ด้านอาชีพและเศรษฐกิจ

รูปแบบการมีส่วนร่วมในอาชีพของชุมชนเป็นลักษณะการเอามือเอาแรง และไม่มี การจ้างงาน กิจกรรมที่ชาวบ้านเอามือเอาแรง ได้แก่ การปลูกข้าวไร่ ดำนา การเก็บเกี่ยว นวดข้าว และขนย้ายข้าวจากไร่เข้าบ้าน การเอามือเอาแรงของชาวบ้านจะทำการไต่บอกให้บ้าน แต่ละหลังได้รู้ แล้วจึงนัดแนะวันเวลา เมื่อถึงวันที่จะดำเนินเจ้าของบ้านต้องจดจำจำนวนคน ที่เอามือเอาแรง และจำนวนวัน เพื่อดูแลกินแรงตามจำนวนวันและตามจำนวนคนที่มาเอามือเอา แรง การเอามือเอามาจะอยู่ในกลุ่มของเพื่อนบ้านที่สนิทกัน และในกลุ่มญาติของตนเองเป็น ส่วนใหญ่ การเอามือเอามาแต่ละครั้งมักจะไม่เกิน 10 ครัวเรือน เพื่อการกินแรงได้ทันก่อนที่จะ เสร็จกิจกรรม ในแต่ละวันเจ้าบ้านมีการจัดเตรียมกับข้าวไว้ให้กับคนที่มาเอามือเอาแรง ส่วนข้าวแต่ละ คนต้องนำมาเอง เพราะจะได้ไม่รบกวนเจ้าบ้านให้เป็นภาระมากกว่าเดิม เนื่องจากชุมชนมี ข้อจำกัดในที่ทำกินเพราะตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ และชาวบ้านนิยมปลูกข้าวไว้ให้พอกิน ในแต่ละปีเท่านั้นถึงแม้ว่าจะมีที่ดินทำกินมากก็ตาม

เมื่อหมู่บ้านได้ขยายมากยิ่งขึ้น โดยการไปตั้งอยู่ในป๊อกบ้านบน และป๊อกบ้านใต้ (ย้ายจากป๊อกกลุ่มหรือป๊อกเหนือที่เป็นที่ตั้งดั้งเดิม) การเอามือเอามาของชุมชนยังอยู่ในกลุ่ม ญาติและเพื่อนบ้านที่อยู่ในกลุ่มป๊อกเดียวกัน โดยให้เหตุผลว่า แต่ละป๊อกอยู่ห่างกันการเดินทาง ลำบากเกิดความยุ่งยาก และบ้านที่อยู่ในป๊อกเดียวกันก็มีจำนวนที่เพียงพอ เมื่อจำนวนประชากร

ในแต่ละปีออกมาขึ้นการเอามือเอาแรงจึงถูกจำกัดอยู่กับเพื่อนบ้านที่สนิทและญาติสนิทกันเท่านั้น

ชาวบ้านมีการไล่เหล่า หรือการเข้าป่าเพื่อล่าสัตว์ และหาของป่า เป็นอาชีพหนึ่งที่ชาวบ้านมีความร่วมมือกัน ส่วนใหญ่คือกลุ่มผู้ชาย โดยมักจะไปไล่เหล่าในช่วงเวลาที่ว่างจากงานหลัก คือ ปลูกข้าว ปลูกถั่ว เป็นต้น จากสภาพหมู่บ้านที่ตั้งอยู่กลางป่า และมีสัตว์ป่าจำนวนมาก การเข้าป่าไล่เหล่าในแต่ละครั้งจึงมีการชักชวนกันไปเป็นกลุ่มใหญ่ ส่วนหนึ่งเพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์ป่า เช่น เสือ หมี เป็นต้น และเพื่อช่วยกันไล่ค้อนสัตว์ที่ต้องการ สัตว์ส่วนใหญ่ที่ล่า คือ กวาง ฟาน หมูป่า เป็นต้น ถ้าได้กวางหรือฟาน ถือว่าโชคดีมาก ในแต่ละครั้งที่ไปไล่เหล่าได้สัตว์ป่ากลับมาจะมีการแบ่งปันเป็นส่วนๆ อย่างเท่ากัน และทำการชุม(ชุมนุม)กันที่บ้านที่สะดวกที่สุดหรืออาจเวียนกันไปในแต่ละครั้ง เหลือจากการแบ่งส่วนนำไปขายกับชาวบ้านที่ต้องการซื้อ ส่วนเงินที่ได้จากการขายก็จะแบ่งเท่าๆ กัน บางครอบครัวส่วนแบ่งที่ได้จะทำเป็นเนื่อตากแห้ง เพื่อนำไปขายหรือแลกข้าวที่ต่างหมู่บ้าน การไปไล่เหล่าร่วมกันไม่ได้จำกัดคนที่ไปปอกใครปอกมัน แล้วแต่ความสมัครใจ เพราะทางที่ไปไล่เหล่าจะต้องผ่านบ้านปอกเหนือหรือปอกกลุ่มนั่นเอง คนที่อยู่ปอกได้และปอกบนเมื่อไปไล่เหล่าจะตะโกนเรียกกันเรื่อยๆ มาจนถึงบ้านหลังสุดท้าย จำนวนคนที่ไปแต่ละครั้งจึงคาดคะเนไม่ได้

ในปีพ.ศ. 2522-2523 ชุมชนได้มีส่วนร่วมตั้งธุรกิจอย่างหนึ่งในอาชีพ คือ ตั้งวงดนตรีชื่อววงศิลปิน เพื่อเป็นอาชีพอย่างหนึ่งของคนในชุมชน ซึ่งเน้นกลุ่มวัยรุ่นชายหญิง โดยมีการเกณฑ์ลูกสาวของแต่ละบ้านฝึกซ้อมเต้นทุกๆ เย็น ส่วนผู้ชายฝึกซ้อมดนตรีและมีหน้าที่จัดเตรียมสถานที่ ซึ่งกลุ่มวัยรุ่นจนถึงวัยแรงงานของหมู่บ้านที่ย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพต่างถิ่นถูกดึงตัวกลับมาทำงานในชุมชนอีกครั้ง การจัดตั้งธุรกิจอาชีพนี้ขึ้นมา เนื่องจากในขณะนั้นอาชีพนี้ได้รับความนิยมเป็นวงกว้าง คือ งานแต่ละงานต้องมีวงดนตรีทุกงาน ได้แก่ งานปอยหลวง(งานวัด) งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น ชุมชนจึงได้ประชุมตกลงในการจัดตั้งวงดนตรีของชุมชนโดยการนำของผู้ใหญ่บ้านขณะนั้น แต่ภายหลังอาชีพนี้ในหมู่บ้านได้สลายตัวไปหลังจากที่ตั้งได้ไม่ถึง 2 ปี เนื่องจากว่า ไม่มีคนมาว่าจ้างด้วยระยะทางที่ไกล วงดนตรียังไม่ใหญ่พอสู้วงดนตรีคู่แข่งในอำเภอขณะนั้นไม่ได้ คือ วงดนตรีดาวทอง พร้อมกับทางการเริ่มมีการสั่งห้าม จึงได้สลายตัวในที่สุด

ด้านศาสนาและความเชื่อ

รูปแบบการมีส่วนร่วมด้านความเชื่อของชุมชน ได้แก่ การร่วมด้วยแรงกายร่วมบริจาคของกินหรืออุปกรณ์ และร่วมกันจัดเลี้ยง ชุมชนให้ความสำคัญนับถือมากที่สุด คือ ผีเสื้อบ้าน ชุมชนจึงมีประเพณีการเลี้ยงผีเสื้อบ้านในช่วงเวลาสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง) การเลี้ยงผีเสื้อบ้านของชาวบ้านจะร่วมลงขันเครื่องเช่น ไห้วพร้อมกับเข้าร่วมในพิธีกรรม ซึ่งแต่ละครอบครัวต้องมีส่วนร่วมโดยการเป็นเจ้าภาพไก่ ไช้ เหล้า ผลไม้ อาหารคาว ของหวาน เป็นต้น แล้วแต่ใครจะรับจัดหาหรือรับผิดชอบ พ่อหลวงนิว เล่าว่า ทุกบ้านให้ความร่วมมือกันดี บ้านไหนขาดความร่วมมือ บ้านหลังนั้นจะถูกทำโทษ วิธีการทำโทษ คือ ต้องทำความสะอาดหมู่บ้าน จะถูกเรียกไปดำเนินที่ไมให้ความร่วมมือกับชาวบ้าน เป็นต้น พ่อหลวงนิว ยังเล่าอีกว่า ชาวบ้านต้องมีส่วนร่วม เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อว่า ทุกครอบครัวอยู่รอดได้เพราะการคุ้มครองของเจ้าที่หรือผีเสื้อบ้าน หมู่บ้านสงบสุขเพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง การเข้าป่าล่าสัตว์ได้สัตว์ป่าก็เพราะผีเจ้าที่แบ่งให้มอบให้ จึงต้องร่วมแสดงความเคารพด้วยการร่วมลงขันอาหารคาวหวาน บ้านใครมีไก่ หรือของเช่นประเภทใดก็สละเพื่อนำมาเลี้ยงผีเสื้อบ้านตอบแทนท่านที่ท่านได้ดูแลคุ้มครอง และแบ่งอาหารให้ วันที่เลี้ยงผีเสื้อบ้านชาวบ้านมีการรวมตัวกันในช่วงเวลาเช้าเพื่อร่วมพิธีกรรม และร่วมกันของเครื่องเช่น ไห้วด้วยกันทุกครัวเรือน ซึ่งถือเป็นการสังสรรค์งานบุญในหมู่บ้านไปในตัว แม่หลวงแผ่น เล่าว่า บ้านใดไม่เลี้ยงผีผีก็จะบ่นในของหื้อ (บ้านไหนที่ไม่เลี้ยงผีเสื้อบ้านเจ้าที่ก็จะไม่แบ่งของให้) ชาวบ้านที่ย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านใหม่ๆ ก็ต้องบอกให้เจ้าที่รับทราบขอเป็นลูกเป็นหลาน ให้ท่านอนุญาตเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านอย่างร่มเย็นเป็นสุข ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ พอถึงช่วงเลี้ยงผีก็ต้องเลี้ยงตอบแทนท่านที่ท่านปกปักรักษาและรับเป็นลูกเป็นหลาน

การมีส่วนร่วมทางศาสนาและความเชื่อ กิจกรรมทางศาสนาที่ชุมชนเข้าร่วมมักเป็นกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเกือบทั้งหมด ได้แก่ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และวันสงกรานต์(ปีใหม่เมือง) ชาวบ้านให้ความสำคัญมาร่วมกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งในอดีตก่อนที่ได้ตั้งวัดขึ้นในหมู่บ้าน ก่อนปี พ.ศ. 2522 ชาวบ้านจะเดินทางไปทำบุญที่วัดบ้านมาย (ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ตามเส้นทางถนนสายลำปาง – แด่นซ้าย) ตั้งอยู่ห่างออกไปประมาณ 6-7 กิโลเมตร ตามระยะทางถนน ชาวบ้านต้องเดินผ่านป่าเขาตัดเลาะหลังศาลเจ้าพ่อวังเงิน โดยใช้เวลาเดินทางประมาณ 3 – 4 ชั่วโมง บางครั้งต้องค้างคืนที่วัดหรือกับญาติในหมู่บ้าน วันรุ่งขึ้นจึงเดินทางกลับ การไปทำบุญของชาวบ้านต้องออกเดินทางไปเป็นกลุ่มและหาอาหารกับข้าวไปถวายพระหรือเจ้ปะทานขันข้าวเท่านั้นตามเทศกาลต่างๆ ดังกล่าว แต่หากเป็นวันพระปกติหรือประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนาที่ไม่สำคัญชาวบ้านไม่ได้ให้ความสำคัญ

ทำบุญ เพราะระยะทางที่ไกลและอันตรายในการเดินทางจึงไม่เดินทางไปทำบุญ ส่วนกิจกรรมทางศาสนาที่ไม่ใช่เป็นวันสำคัญทางศาสนาแต่เป็นประเพณี ได้แก่ ประเพณีทานข้าวใหม่ ประเพณียี่เป็ง (ประเพณีลอยกระทง) ชาวบ้านจะให้ความสำคัญไปร่วมทำบุญด้วย ภายหลังเมื่อมีวัดในหมู่บ้านของตนเองแล้ว ชาวบ้านมีการทำกิจกรรมตามปกติ คือ วันสำคัญทางศาสนา ประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนาต่างๆ ไม่แปลกไปจากเดิม

การก่อสร้างศาสนวัตถุภายในวัด ชาวบ้านจะช่วยกันออกแรงช่วยกันก่อสร้าง เช่น การก่อสร้างกุฏิสงฆ์ ชาวบ้านเล่าว่า ได้รวมตัวกันในกลุ่มผู้ชายไปนอนค้างแรมในป่า เพื่อช่วยกันตัดไม้และเรื้อยไม้คร่าวละ 3 – 5 วัน เนื่องจากระยะทางไกล และต้องใช้เลื่อยมือ ไม่ได้ใช้เลื่อยยนต์ เลื่อยไม้ได้พอจำนวนที่จะก่อสร้างก็จะมาแจ้งให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านทั้งผู้ชายและผู้หญิงได้ช่วยกันแบกหามไม้ที่เลื่อยเสร็จไปไว้ที่วัด เพื่อเตรียมในการก่อสร้างในลำดับต่อไป การก่อสร้างจะแจ้งให้มาช่วยกันตามจำนวนไม้ที่มีอยู่ นอกจากการร่วมด้วยแรงกายชาวบ้านจะร่วมด้วยการบริจาคอุปกรณ์ ได้แก่ ไม้ ซึ่งแต่ละบ้านจะมีไม้ที่ได้เก็บสะสมไว้เกือบทุกหลัง ชาวบ้านก็จะแบกไม้มาริจาคให้กับทางวัดเพื่อนำไปก่อสร้างศาสนวัตถุอีกด้วย

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมหลังการเปลี่ยนแปลง

รูปแบบการมีส่วนร่วม พ.ศ. 2535 – ปัจจุบัน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดตามวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลง โดยระยะเวลานี้ได้มีการผลิตเข้ามาเกี่ยวข้อง คือ มีการส่งเสริมการเพาะเห็ดหอม ซึ่งต่อมากลายเป็นผลิตผลที่ดีเด่นของชุมชน การที่ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการมีส่วนร่วม

ด้านสังคมและวัฒนธรรม

การมีส่วนร่วมหรือการทำงานส่วนรวมหน้าหมู่บ้านของชุมชนเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่แบ่งออกได้ 3 ลักษณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมด้วยแรงกาย การมีส่วนร่วมด้วยการว่าจ้างให้คนอื่นเข้าทำงานแทน และการมีส่วนร่วมด้วยการบริจาคเงินแทนการใช้แรงงาน

การเข้าร่วมโดยการใช้แรงกาย ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวบ้านที่มีฐานะยากจนและฐานะปานกลาง โดยเป็นการส่งตัวแทนของครอบครัวเข้าร่วมขึ้นอยู่กับความว่างงานของสมาชิกในครอบครัว และขึ้นอยู่กับชนิดของงาน ได้แก่ งานที่ต้องใช้แรงขุด ขึ้นตักกิ่งไม้ ผู้นำมักจะบอกกลุ่มพ่อบ้าน แต่ถ้าเป็นการแผ้วถางหญ้าหรืองานที่ไม่หนักมักจะจะเป็นกลุ่มแม่บ้าน หรือแล้วแต่จัดส่งตัวแทนเข้าร่วม จากการสัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้านที่ใช้แรงกายเข้าร่วม เช่น นายโต กล่าวว่า

งานก็ไม่มากเท่าไร ช่วยกันครั้งวันก็แล้วเสร็จ เราไม่มีเงินเหมือนคนอื่น ต้องเอาแรงเข้าแลก มาให้เขา(ผู้นำ) เห็นหน้าก็เป็นพอ กลุ่มที่เข้าร่วมโดยการใส่แรงกายอีกประเภทได้แก่ กลุ่มคนที่ ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านใหม่ๆ เพื่อประกอบอาชีพเพาะเห็ดหอมส่วนหนึ่ง ผู้ที่ย้ายถิ่นกลับอีก ส่วนหนึ่ง โดยให้เหตุผลว่า ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และต้องการเป็นสมาชิกของ ชุมชน เมื่อเข้ามาอยู่ใหม่ต้องการให้คนอื่นรู้จักและจำได้ก็ต้องเข้าร่วมงานส่วนรวมของชุมชน วิธีการที่ง่ายที่สุด คือทำงานกับเขา

การเข้าร่วมโดยการว่าจ้างเข้าทำงานหน้าหมู่บ้าน กลุ่มที่มีการว่าจ้างคือกลุ่มที่มีฐานะ ได้แก่ ผู้รับซื้อเห็ด ผู้ที่มีงานประจำ เป็นต้น โดยมีการว่าจ้างจำนวน 200 บาท เท่ากับจำนวนเงิน ที่จะต้องถูกปรับ กลุ่มที่ถูกว่าจ้างได้แก่กลุ่มที่มีฐานะยากจน และครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิก มาก โดยผู้ถูกว่าจ้างเป็นผู้แจ้งให้หัวหน้าวัดให้ทราบว่าจะมาแทนครอบครัวของใคร การว่าจ้างเข้า ทำงานส่วนรวมแทนเป็นการทำเพื่อรักษาสถิตีของครอบครัวตนเองในหมู่บ้าน เพื่อไม่ให้ถูก ปรับโทษโดยการปรับไหม หรือ ตัดสิทธิการได้รับพิจารณาจัดสรรของที่ได้รับบริจาคจาก หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนประเด็นนี้ชาวบ้านให้ความเห็นว่า เขาสามารถทำได้ก็เพราะว่ามี เงิน พอมียอมบริจาคเขาก็ได้รับเหมือนกันได้ทั้งขึ้นทั้งลง ส่วนผู้นำเห็นว่าเป็นการรักษาสิทธิ ของครอบครัวนั้นๆ วิธีหนึ่ง ซึ่งเป็นการชดเชยที่ไม่เสียเปรียบมากเกินไป

การเข้าร่วมโดยการบริจาคเงินแทนแรงงาน การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ ได้แก่ ครอบครัวที่มีฐานะ คนในครอบครัวประกอบอาชีพต่างถิ่นมีอาชีพประจำ และครอบครัวที่ ขาดวัยแรงงานในการเป็นตัวแทนของครอบครัวเข้าร่วม จึงใช้วิธีการบริจาคหรือช่วยเหลือเป็น เงินแทน เป็นจำนวน 200 บาท เท่ากับจำนวนเงินที่จะต้องถูกปรับโทษเมื่อขาดงานหน้าหมู่บ้าน หรือ มากกว่านี้ขึ้นอยู่กับชนิดของงาน บางครั้งร่วมด้วยสิ่งของ เช่น รับเป็นเจ้าภาพน้ำ น้ำแข็ง อาหาร ผลไม้ จำนวนมากน้อยขึ้นอยู่กับชนิดของงานและจำนวนคน โดยแจ้งความประสงค์และมอบ เงินให้หัวหน้าหมวด เพราะเป็นผู้มีหน้าที่ตรวจนับรายชื่อสมาชิกที่เข้าร่วม เงินที่ได้รับบริจาค ไม่ได้เข้าเป็นเงินส่วนกลางของหมู่บ้าน แต่จะนำไปซื้ออาหารและกับข้าวเลี้ยงบุคคลที่ช่วยงาน จนถึงของมีนเมาหลังจากเสร็จสิ้นงานหน้าหมู่บ้านตอนเย็นอีกด้วย การมีส่วนร่วมด้วยการบริจาค เงินมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในชุมชน เนื่องจาก ชาวบ้านที่มีฐานะเห็นว่าไม่เสียเวลา ไม่ต้อง หาคณรับจ้างเพราะมีวัยแรงงานในหมู่บ้านไม่ค่อนมาก บริจาคเงินถือว่าเสร็จสิ้น

นอกจากนี้การมีส่วนร่วมหรือทำงานหน้าหมู่บ้านของชุมชนมีความเป็นทางการมากขึ้น คือ ยึดรูปแบบความเป็นทางการหรือยึดระเบียบแบบแผนตามหน่วยงานของรัฐมากขึ้น กล่าวคือ ผู้นำมีการแต่งตั้งกรรมการในการดำเนินการและปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กิจกรรม ใหญ่ๆ ในหมู่บ้านที่เกี่ยวกับวัดเป็นหลัก เช่น งานถวายศาลาการเปรียญ งานถวายบันไดนาถ

งานถวายกลิ่น เป็นต้น มีการแต่งตั้งคณะกรรมการแยกเป็นแผนกหรือฝ่าย ตามความสามารถ หรือตามความเหมาะสม ซึ่งรายชื่อคณะกรรมการจะถูกคัดเลือกจากคณะกรรมการหมู่บ้าน นายเสน่ห์ สุขป้อ อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เล่าว่า กรรมการจะพิจารณากรรมการที่รับผิดชอบงาน แต่ละฝ่ายจากการช่วยเหลืองานส่วนรวม การเป็นหัวหน้าหมวด หรือหัวหน้ากลุ่มต่างๆ การช่วยงานหน้าหมู่บ้านที่ี้ออกสารอย่าง เป็นทางการแบบนี้ชาวบ้านบางคนกล่าวว่า หากไม่มี รายชื่อเป็นกรรมการถ้าเข้าไปช่วยงานก็ถูกเพื่อนบ้านว่าให้ และกล่าวว่าถ้าไม่มีเรากรรมการก็ คงทำงานได้ ในบางกลุ่มไม่ให้ความสำคัญ ไม่ใส่ใจ และไม่เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนหากไม่มี ชื่อเป็นกรรมการถ้ากิจกรรมนั้น ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อตนเอง นางสาว แสงอุ่น เล่าว่า “บ้านเฮาถ้าพอแบบปาดคำ เหมือนจะมีความสามัคคีกันดี แต่ความจริงบ่อยจะมีกันแต่ใด มีกันปัดปัดสระรด อ้างว่ามีชื่อเป็นกรรมการก็มี”

การช่วยเหลืองานสังคมอีกอย่างที่ชาวบ้านให้ความร่วมมือ เช่น การอยู่ช่วยกันในงาน อวมงคล กล่าวคือ ถ้าในหมู่บ้านมีคนตาย ชาวบ้านต้องไปอยู่ร่วมเป็นเพื่อนในเวลากลางคืนซึ่งมี การแบ่งหน้าที่กันเป็นหมวดผลัดเปลี่ยนหมวดๆ ละ 1 คืน จนกระทั่งถึงวันเผา นางคำแปง ไชยป้อม เล่าว่า เพื่อป้องกันการเอาเปรียบและการไม่ให้ความร่วมมือของชาวบ้านจึงมี การผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันในการอยู่เเว เพราะถ้าไม่เปลี่ยนหมุนเวียนกันแล้วให้รู้กันเอง เหมือนอดีต ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร โดยมีการอ้างเหตุผลว่าไม่มีเวลา ต้องตื่นไป ทำงานแต่เช้า กรรมการหมู่บ้านจึงได้มีมติให้มีการเปลี่ยนเวรกันเป็นหมวดตามที่เห็นใน ปัจจุบัน การไม่เข้าร่วมช่วยอยู่เเวจะต้องถูกปรับเป็นเงิน 200 บาท นางบัวซอน รินทร์ทำ กล่าวว่ ชาวบ้านชอบอ้างว่าไม่มีเวลาต้องทำงาน ทุกบ้านก็ทำงานเหมือนกันหมดจึงมีมติ ตั้งเเวเพื่อไม่ให้เอาเปรียบกันขึ้นดังกล่าว

ส่วนบทลงโทษที่ชาวบ้านต้องได้รับเมื่อไม่ไปเข้าร่วมงานหน้าหมู่บ้านอยู่ในลักษณะ การปรับเป็นเงิน กล่าวคือ ครอบครัวที่ขาดงานส่วนรวมหรืองานหน้าหมู่บ้านต้องถูกปรับเป็นเงิน จำนวน 200 บาท เป็นการปรับโทษที่เกิดขึ้นจากความพยายามในการแก้ปัญหาการขาดงาน หน้าหมู่บ้าน และการไม่ยอมทำงานทดแทนของชาวบ้าน ซึ่งก่อนที่จะมีการปรับเป็นเงินเป็น การปรับแบบการทำงานทดแทน แต่ยังมีผู้ขาดงานหน้าหมู่บ้านโดยไม่ยอมทำงานทดแทน พร้อมทั้ง มีคนขาดเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จึงมีการกำหนดบทลงโทษใหม่ขึ้นโดยการปรับเป็นเงินแทน การปรับโทษเป็นเงินแทนการทำงานทำให้ชาวบ้านกลัวจะต้องเสียเงินจึงได้เข้าร่วมงาน ส่วนรวมมากขึ้นเรื่อยๆ จากการบอกเล่าของ นางสาว ใจสา การขาดงานแต่ละครั้งต้องถูกปรับ เป็นเงินครั้งละ 200 บาท ถ้าใครไม่ยอมถูกปรับโทษเป็นเงินก็ต้องไปทำงานหน้าหมู่บ้าน ถ้าไม่มี การปรับก็จะขาดกันเรื่อยๆ

การทำงานที่ต้องมีการร้องขอ หรืองานที่ผู้นำประกาศแจ้งให้ทราบ ตามระยะของแผนงานของหมู่บ้านที่ได้กำหนดขึ้นไว้แล้ว โดยคณะกรรมการของหมู่บ้านนำโดยผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านเล่าว่าแผนงานบางอย่างก็ไม่ทราบ เพราะไม่ได้เอาเข้าที่ประชุม บางครั้งผู้นำอาจจะทำอะไรก็ประกาศให้ชาวบ้านรวมตัวกันทำงานเอง บางครอบครัวจึงไม่ให้ความร่วมมือ พอไม่ให้ความร่วมมือก็ถูกปรับ พ่อหน้อยสวน กล่าวว่า มันใคร่ หะยังมันก็หะ (อยากจะทำอะไรมันก็ทำ) การทำงานหน้าหมู่บ้านหรืองานส่วนรวมของชาวบ้าน ได้แก่ การแผ้วถางหญ้าริมถนน การทำความสะอาดรอบหมู่บ้าน เป็นต้น เป็นการปฏิบัติงานที่เพียงให้ผ่านไปในแต่ละครั้ง เพียงเพื่อให้ไม่ถูกทำโทษ นางแอ ใจสา เล่าว่า การไปช่วยงานก็เพื่อต้องการให้เขาเห็นหน้าไม่ต้องถูกลงโทษ กรรมการมีการเช็คชื่อด้วย ช่วงเช้าคนจะเยอะช่วงบ่ายคนก็เริ่มหาย แต่กรรมการก็ไม่ได้เอาโทษอะไรเพราะถือว่าเราได้ไปช่วยงานหน้าหมู่บ้านแล้ว

ด้านการปกครองและการเมือง

การเมืองและการปกครองมีรูปแบบการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ ร่วมดำเนินงาน แต่ไม่ได้เต็มใจ ร่วมประชุมเพราะถูกบังคับ ร่วมรับผลประโยชน์หรือใช้ประโยชน์ ซึ่งชาวบ้านไม่ได้มีบทบาทเหมือนในอดีตคือบทบาทถูกลดลง บทบาทในการบริหารหมู่บ้านอยู่ที่กลุ่มคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มแม่บ้าน หัวหน้าฝ่ายรักษาความสงบ เป็นต้น รวมทั้งหัวหน้ากลุ่มหมวดด้วย

จากการบอกเล่าของ นางคำแปง ไชยป้อม อดีตผู้ใหญ่บ้าน เล่าว่า การปกครองหรือการบริหารหมู่บ้านอยู่ในรูปของคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่เป็นประธาน รวมถึงหัวหน้ากลุ่มหมวดด้วย การกำหนดแนวทางการบริหารด้านต่างๆ ในหมู่บ้านขึ้นอยู่กับทีมคณะกรรมการ เนื่องจากการขอความคิดเห็นหรือขอมติจากชาวบ้านแต่ละครั้งมีความยุ่งยากในการเข้าร่วมประชุม มากคนก็มากความ จึงประชุมตกลงกลุ่มผู้บริหารแล้วจึงเสนอแจ้งให้ชาวบ้านได้รับทราบ และขอมติอีกครั้งหนึ่ง เรื่องส่วนใหญ่ ได้แก่ การกำหนดกฎระเบียบในหมู่บ้าน การกำหนดวางแผนการพัฒนา (แผ้วถางหญ้า) รอบหมู่บ้าน การวางแผนงานเกี่ยวกับวัด เป็นต้น การบริหารหมู่บ้านพยายามให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด โดยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีกิจกรรมอะไรในหมู่บ้านมีการขอความคิดเห็นจากชาวบ้าน ชาวบ้านเห็นด้วยหรือไม่ ให้โอกาสกับชาวบ้านในการร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยการขอความคิดเห็นจะอยู่ในรูปของการประชุม เพราะถ้าชาวบ้านไม่เห็นด้วย เขาจะไม่ให้ความร่วมมือ ข้อคิดเห็นที่ชาวบ้านได้เสนอต่อที่ประชุมเป็นไปได้มากน้อยขึ้นอยู่กับความเหมาะสม เพราะในบางเรื่องคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านได้ทำการประชุมตกลงมาแล้วส่วนหนึ่งจึงแจ้งให้กับ

ชาวบ้านได้ทราบ เพื่อรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะอีกส่วนหนึ่งจึงมีการตกลงตัดสินใจร่วมกัน นางคำแปง ไชยป้อม เล่าต่ออีกว่า แต่ละเรื่องที่เข้าประชุมชาวบ้านบางกลุ่มตั้งใจมาขัดขวางเสียมากกว่า คือ มีความพยายามขัดแย้งไม่เห็นด้วยกับข้อตกลง จนบางครั้งก่อให้เกิดปัญหาเรื่องไม่จบลงที่ในประชุม

การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการปกครองหรือการบริหารงานในชุมชนมักอยู่ในรูปของการประชุม ซึ่งจัดขึ้นเดือนละ 1 ครั้ง ผู้นำมีเรื่องที่สำคัญต้องปรึกษาคอมติ หรือมีการทำประชาคมก็มีการจัดการประชุมเป็นกรณีพิเศษ กรณีเป็นเรื่องที่เร่งด่วนหน้าที่ตัดสินใจเป็นของของคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านแทน จากนั้นจึงประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับทราบ การประชุมประจำเดือนใช้ศาลาของวัดเป็นสถานที่ประชุม นายเสน่ห์ สุขป้อกล่าวว่า แต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมมากที่สุดประมาณครึ่งหนึ่งของชุมชน ส่วนใหญ่เป็นกรรมการและหัวหน้าวัด ท่านเจ้าอาวาสวัดปางมะโอ ยังกล่าวเพิ่มเติมว่า การประชุมแต่ละครั้งนับจำนวนคนได้เลขห้าหน้าเดิม มากที่สุดประมาณ 50 คน

การประชุมแต่ละครั้งเสร็จสิ้น ผู้นำต้องนำมติที่ประชุมได้ประกาศประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรับทราบอีกครั้ง นางคำแปง อดีตผู้ใหญ่บ้านเล่าว่า เมื่อประกาศแจ้งมติหรือข้อตกลงจากที่ประชุมเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านก็โวยวายอยู่ที่บ้าน ไม่เห็นด้วย ไม่ให้ความร่วมมือ เป็นต้น ชาวบ้านบอกว่าขาดประชุมก็ไม่เห็นมีใครมาให้ ถึงไม่เข้าประชุมผู้ใหญ่บ้านก็จะประกาศให้รับทราบเอง บางคนกล่าวว่าประชุมไปก็ไม่มีความหมายไม่เห็นหมู่บ้านดีขึ้น

การประชุมแต่ละครั้งผู้นำเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ แต่ชาวบ้านไม่ชอบเสนอความคิดเห็นอะไร เพราะมีความรู้สึกกลัว สิ่งที่เสนอไปในที่ประชุมมักถูกแย้งและไม่ยอมรับ นางแก้ว สุขพี เล่าว่า คณะกรรมการสรุปและตกลงกันมาก่อนแล้ว จะให้แย้งหรือเสนอความคิดเห็นไปก็คงไม่เอา การไปประชุมของชาวบ้านจึงต้องการให้เสร็จๆไปในแต่ละครั้ง ท่านเจ้าอาวาสวัดปางมะโอ เล่าว่า การประชุมในบางครั้งกลับกลายเป็นการทะเลาะกันจนถึงขั้นทำร้ายร่างกาย แบ่งเป็นพักพวก และสุดท้ายก็ไม่เข้าร่วมประชุม ทำเหมือนคนโง่ตื้อกันในที่ประชุม ไม่ได้เกิดขึ้นครั้งเดียวแต่เกิดขึ้นหลายครั้งแล้ว

การประชุมแต่ละครั้งทุกครอบครัวต้องส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุม ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่บทลงโทษของครอบครัวที่ขาดการประชุม คือ การไม่ได้รับของที่แจกหากหมู่บ้านได้รับแจกของจากทางราชการหรือหน่วยงานต่างๆ การปรับโทษดังกล่าว นางคำแปง ไชยป้อม กล่าวว่า ไม่มีการลงโทษเหมือนอดีต (การทำงานทดแทน) เพราะชาวบ้านไม่ยอมทำ จึงต้องมีการกำหนดโทษแบบนี้ขึ้นมา เช่น ของที่ได้รับแจกมีจำนวนไม่ครบตามจำนวนครอบครัวก็จะพิจารณาจากเข้าร่วมงานส่วนรวมหรือเข้าร่วมประชุม

การวางแผนในการพัฒนาชุมชนหรือวางแผนงานกิจกรรมต่างๆ ชุมชนไม่ได้เข้ามีส่วนร่วมโดยตรง เป็นเพียงผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ร่วมกิจกรรม การวางแผนต่างๆ เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านเป็นผู้ประชุมวางแผน เมื่อมีการวางกรอบงานไว้อย่างไรจึงจะแจ้งให้กับชุมชนได้รับทราบ ในประเด็นนี้บางครั้งทำให้ชาวบ้านบางคนไม่พอใจต่อแผนงานและไม่ยอมรับแผนงานนั้นๆ จนไม่เข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยให้เหตุผลว่าไม่ได้ร่วมรับรู้ข้อเท็จจริง ต้องผ่านการประชุมของหมู่บ้าน และต้องให้ชุมชนได้ร่วมตัดสินใจด้วยจึงจะดีที่สุด ท่านเจ้าอาวาสวัดปางมะโอ เล่าว่า การประชุมบางครั้งทะเลาะกันจนการประชุมต้องล้มเลิกกลางคันก็มี ฉะนั้นกรรมการบริหารหมู่บ้านต้องประชุมวางแผนหรือตัดสินใจกันเองแล้วจึงแจ้งให้ชุมชนได้รับทราบแทน ชาวบ้านบาง เช่น นางพิณ ทะนันไชย บอกว่า ไม่อยากเป็นภาระของตนเอง ไม่อยากรับผิดชอบต่อสิ่งที่เสนอในที่ประชุม ฟังเขาอย่างเดียวก็พอ จากผลการประชุมบางเรื่องชุมชนก็ยอมรับ บางเรื่องชุมชนก็ไม่ยอมรับต่อแผนงานและการตัดสินใจของคณะกรรมการหมู่บ้าน เช่น กรรมการมีมติให้เก็บเงินครอบครัวละ 500 บาท เพื่อนำเงินเหล่านั้นจัดเตรียมงานฉลองศาลาการเปรียญ ท่านเจ้าอาวาสวัดปางมะโอ เล่าว่า งานฉลองผ่านมาแล้วเกือบ 2 ปี บางครอบครัวยังไม่จ่ายก็มี ไม่ต้องไปถามถึงความสมัครใจเลย

หน้าที่ในชุมชนของชาวบ้านอีกอย่าง คือ เข้าร่วมดำเนินงานหรือเป็นผู้ร่วมกิจกรรมตามการร้องขอของผู้นำ หรือตามหน้าที่ที่ได้รับถ่ายทอด และจากการแต่งตั้ง ชาวบ้านส่วนหนึ่งมักจะร่วมดำเนินกิจกรรมนั้นตามความสมัครใจ และตามเวลาว่างของตนเอง กลุ่มนี้ส่วนใหญ่คือ กลุ่มเครือญาติสนิทของผู้นำ ส่วนกิจกรรมที่มีการปรับเงินสำหรับผู้ที่ไม่เข้าร่วม ชุมชนจะเข้าร่วมเพื่อให้กิจกรรมนั้นแล้วเสร็จผ่านไป กิจกรรมใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับส่วนได้ส่วนเสียของชุมชนหรือส่วนตัวจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เช่น การทำประชาคมที่มีสิ่งของตอบแทน ท่านเจ้าอาวาสวัดปางมะโอ เล่าว่า “ถ้าเป็นมาแจกของนี้กา ศาลาปอบมีติดอยู่ ลั่นออกมาดังนอกเพะ” (ถ้ามีคนมาแจกของศาลาการเปรียญแทบจะไม่มีที่อยู่จนลั่นออกมาอยู่ข้างนอก)

สถานที่ใช้ในการประชุม หรือทำประชาคมที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2534 มีการสร้างศาลากลางหมู่บ้านจึงใช้ศาลากลางหมู่บ้าน (อยู่ข้างล่างวัดปางมะโอ) ในปัจจุบันใช้ศาลาการเปรียญของวัดและศาลารายเป็นสถานที่ประชุมเพราะวัดตั้งอยู่ศูนย์กลางหมู่บ้าน คือ วัดตั้งอยู่บ้านป้อกกลาง จึงใช้สถานที่วัดเป็นสถานที่หลัก ถ้าเป็นการประชุมเฉพาะคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านจะใช้บ้านผู้ใหญ่บ้านเป็นสถานที่ประชุม หรือบ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตามความสะดวกของกรรมการ ในเรื่องเวลาของการประชุม ใช้เวลากลางคืนทำการประชุม แต่มีการเปลี่ยนแปลงเวลาการประชุมจากเวลากลางคืนเป็นเวลาเช้า

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา เพราะว่าพยายามที่จะแก้ปัญหาการไม่เข้าร่วมประชุมของชาวบ้าน นางคำแพง ไชยป้อม เล่าว่า ย้ายเวลาการประชุมเพราะชาวบ้านอ้างเหตุผลว่าไม่มีเวลา เนื่องจากการทำงานเลยมีการเปลี่ยนแปลงเวลาประชุมเป็นช่วงเช้าก่อนชาวบ้านออกไปทำงาน แต่เมื่อต้นปี 2552 ได้มีการเปลี่ยนแปลงช่วงเวลาการประชุมใหม่เป็นเวลากลางคืนอีกครั้ง โดยผู้นำคนใหม่ คือนายบุญธรรม สุขพิ

ด้านอาชีพและเศรษฐกิจ

รูปแบบการมีส่วนร่วมเป็นลักษณะการเอามือเอาแรงที่ถูกปรับเปลี่ยนสถานที่และลักษณะของงาน การมีส่วนร่วมที่มีจำนวนปริมาณเป็นตัววัด และมีรูปแบบการจ้างงานเกิดขึ้นในชุมชน เนื่องจากชุมชนมีสภาพเศรษฐกิจเพื่อการค้ามากกว่าเศรษฐกิจเพื่อยังชีพ จึงต้องแข่งขันกับเวลาและเพิ่มผลผลิต ดังนั้นการพึ่งพาอาศัยกันและกัน การเอามือเอาแรงจึงลดลง แม่หลวงแผ่น เล่าว่า บ่หันอื่น้องไปเอามือไผละ หน้าหะฮะฮ่มันก็ไปหะของมัน บ่หันไผมาเอามือ อื่น้องมันว่าบ่เป็นก้านไปส้ายมื่อดี ผังมาผ่อเห็ด เห็ดมันออกดียามหน้าฝน ถ้าหะบ่ตันก็จั่งเป็นเอามันโวยดี (ไม่เห็นลูกสาวไปเอามือเอาแรงใคร ฤดูทำไร่ทำนาก็จะทำของตนเอง ไม่เห็นใครมาเอามือ ลูกสาวก็บอกว่าไม่เป็นภาระในการคั้นมื่อคั้นแรง เพราะต้องรีบมาดูเห็ด เห็ดหอมมันออกดีในฤดูฝน ถ้าทำไม่ทันก็จั่งทำดีกว่าเร็วดี) นอกจากนี้นางแอ ใจสา เล่าว่า ที่ไม่ได้ไปเอามือใครนอกจากไปช่วยพี่สวหรือพี่พิณ เพราะของเราเสร็จก่อน ที่ไม่ไปเอามือใคร เพราะว่า ทำไร่จำนวนพอดี ทำไม่มาก ไม่ได้ทำอะไรเพื่อขาย จึงไม่ต้องไปเอามือใคร ชาวบ้านแถวนี้ก็ไม่ค่อยมีใครเอามือ นอกจากจะไปช่วยกัน เหมือนของแม่หลวงคำ (แม่ของสามี) ท่านอยู่กันสองคนเฒ่าแก่ ลูกก็แยกเรือนกันทั้งหมดไม่มีคนช่วยงาน พี่ก็จะไปช่วยท่านทำทุกปี ทั้งปลูกและเกี่ยว

ครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกมาก หรือมีที่มาก และต้องการทำไร่มากก็จะจ้างแทน ซึ่งการเอามือเอาแรงกับการจ้างงานมีความต่างกัน นางไล สุขพิ บอกว่า จ้างวันเดียวก็เสร็จไม่ต้องมีการเลี้ยงข้าว ไม่ต้องทำอาหาร เพื่อนำไปเลี้ยงข้าว ประหยัดเวลา ถ้ามีการเอามือมันไม่ใช่แค่การเอามืออย่างเดียว ต้องทำอาหารเลี้ยง พอตกเย็นต้องเลี้ยงข้าวและเลี้ยงเหล้าด้วย เสียหนึ่งยังไม่พอสองด้วย มันเป็นก้าน จ้างเอาสบายดี นอกจากนี้ ชาวบ้านต้องการมีเวลาในการทำเห็ดอีกด้วย เพราะในช่วงฤดูฝนซึ่งอยู่ในช่วงฤดูทำนาพอดี เห็ดหอมจะออกเป็นจำนวนมาก โตเร็ว ถ้าปล่อยให้ข้ามช่วงเวลาหนึ่งวัน เห็ดหอมก็จะบานทำให้เห็ดหอมเสียราคาอีกด้วย (การทำเห็ดชาวบ้านจะคำนวณระยะเวลาในการเพาะเลี้ยงก้อนเห็ดให้เก็บผลผลิตในช่วงฤดูฝน เพราะอากาศดี ทำให้เห็ดออกจำนวนมาก) ประเด็นนี้นางไล สุขพิ เล่าว่า ที่ไม่เอามือใคร

และชาวบ้านไม่อยากเอามือถือนั้น และกันนั้น อย่างหนึ่งคือ ช่วงทำนาเป็นช่วงที่เห็ดหอมออกมาก และโตเร็ว ถ้าเห็ดบานแล้วจะทำให้เสียราคา ต้องรีบทำไร่ให้เสร็จ แล้วจะได้ดูแลเห็ดได้อย่างเต็มที่ บางทีเห็ดออกแล้ว ต้องแบ่งหน้าที่กัน ไปทำไร่ส่วนหนึ่ง อยู่เก็บเห็ดส่วนหนึ่ง เพื่อไม่ให้เสียงานทั้งสองอย่าง

ครอบครัวที่มีการว่าจ้างแทนการเอามือเอาแรง ได้แก่ ครอบครัวที่มีฐานะดี มีที่ดินทำกินจำนวนมาก ครอบครัวที่ทำเห็ดหอมเป็นอาชีพหลัก (รับซื้อเห็ดหอมของชาวบ้านขาย และเพาะเห็ดขายเอง รวมถึงขายวัตถุดิบในการทำเห็ดหอมด้วย) ครอบครัวที่ขาดวัยแรงงาน ซึ่งประกอบอาชีพต่างถิ่นแต่ส่งเงินให้ครอบครัว และครอบครัวที่ประกอบอาชีพต่างถิ่น กลุ่มว่าจ้างนี้ได้แก่ ครอบครัวของ พ่อน้อยสวน แม่หลวงลา นางคำแปง ไชยป้อม เป็นต้น ซึ่งให้เหตุผลว่า ลูก หลานไม่อยู่บ้านสักคน ไปทำงานหมด ไม่มีใครมาทำนาทำไร่แทน ก็เลยต้องทำเองบ้าง จ้างทำบ้าง ที่ต้องทำก็เพราะว่า เสียขายที่จะว่างเปล่า และจะซื้อข้าวกินก็ยังมียกให้ทำอยู่ ก็ต้องทำกันต่อไป เงินที่จ้างเขาก็เงินของลูกที่ส่งมาให้ทำนานั้นเอง

กลุ่มชาวบ้านที่รับจ้างทำไร่ ได้แก่ คนที่มีที่ดินทำกินน้อย คนที่ไม่ได้ทำเห็ดหอม หรือเห็ดหอมของตนเองยังไม่ได้เปิดปากถุง และกลุ่มคนที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ซึ่งไม่มีที่ทำกินและรับจ้างเพียงอย่างเดียว ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้มีจำนวนน้อยในหมู่บ้าน ซึ่งคนที่จะว่าจ้างก็จะมาบอกให้ ซึ่งประเด็นนี้ นายโต เล่าว่า ใครที่จะจ้างเขาก็จะรู้เอง ว่าจะจ้างใคร เขาจะบอกต่อๆ กันเอง ในหมู่บ้านมีไม่กี่คน เราก็รู้อยู่แล้วว่าใครบ้างที่จะจ้างเรา ถ้าไปรับจ้างก็จะไปพร้อมกับภรรยา คือไปทั้งครอบครัว ถ้าเป็นวันเสาร์ อาทิตย์ ก็จะพาลูกไปรับจ้างด้วย

ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเอามือเอาแรงในการทำไร่ ทำนา เปลี่ยนเป็นการเอามือเอาแรงในการทำเห็ดหอมแทน ซึ่งชาวบ้านมีความเห็นว่า การเอามือเอาแรงในการทำเห็ดหอมมีความชัดเจน ไม่มีใครได้เปรียบหรือเสียเปรียบ ไม่ต้องมีการกินแรงกัน คือ หากมีการเอาแรงในการทาก่อนเห็ดจำนวน 200 ก้อน หากมีการกินแรงก็จะกินแรงจำนวน 200 ก้อน เช่นเดียวกัน ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับจำนวนวันหรือเวลาเลย นอกจากมีการเอาแรงในการทาก่อน เห็นแล้วยังมีการเอาแรงในการผสมส่วนผสมของการทำเห็ดด้วย ซึ่งบุคคลที่เอาแรงในการผสมส่วนผสมส่วนใหญ่คือกลุ่มผู้ชาย เพราะต้องใช้กำลังมากพอสมควร (ส่วนผสมในหนึ่งกอง ได้แก่ ขี้เลื่อย ไม้กระถินรงค์ หรือขี้เลื่อยไม้จามจุรี หรือขี้เลื่อยไม้ยางพารา จำนวน 3 เ่งใหญ่ ปูนขาว น้ำตาลทรายแดง แกลบ พรหมน้ำแล้วผสมให้เข้ากัน) เมื่อมีการเอาแรงในการผสมจำนวน 15 กอง ก็กินแรงในการผสมจำนวน 15 กองเช่นเดียวกัน แม้ว่าจะเสร็จหรือไม่ก็ตามเมื่อครบตามจำนวนแรงที่ต้องกินก็ถือว่าเสร็จสิ้น ในด้านอาหารและกับข้าวในระหว่างที่เอาแรงขึ้นอยู่กับน้ำใจของเจ้าของบ้านเป็นหลัก แต่ส่วนใหญ่จะไม่มีการเลี้ยงข้าว คนที่มาเอา

แรงต้องห่อข้าวมากินเองในลักษณะตั้งวงร่วมกันข้าวหรือจะกลับไปกินข้าวที่บ้านของตนเอง ขึ้นอยู่กับความสะดวกของคนที่มาเอาแรงและคืนแรง แต่สิ่งที่เจ้าของบ้านจะต้องจัดเตรียมไว้ ได้แก่ ของว่าง คือ ขนม หรือ ผลไม้ให้ทานกันระหว่างที่ทำงานกัน เพราะว่าเป็นการทำงานที่ ออกแรง ต้องมีของรองท้องอยู่ตลอดเวลา ซึ่งประเด็นนี้ นางพิน ใจสา เล่าว่า เจ้าของบ้านหลัง ใหญ่ที่เราไปเอาแรง หรือคืนแรง ไม่ได้จัดเตรียมของว่างไว้ จะถูกดูถูกและนิทาว่าขี้จี้ (ตระหนี่ถี่เหนียว) ครั้งต่อไปใครก็ไม่อยากเอาแรงด้วย

การเอาแรงในการทำเห็ดไม่ได้ทำกันทุกครอบครัว ครอบครัวที่มีฐานะดีก็จะทำ การแฉ่งแทน ซึ่งมีความสะดวกกว่า คือ ไม่ต้องมีการเตรียมของว่างให้ (ขึ้นอยู่กับน้ำใจของ ผู้จ้าง) ประเด็นนี้ นางไล สุขพี เล่าว่า ที่จ้างเพราะว่า ในบ้านมีคนไม่เยอะ และพอมีเงินจ้างบ้างก็ เลยจ้างทำ (อัตราราคาจ้างต่อก้อน และราคาการผสมส่วนผสมจะได้กล่าวในปัจจัยสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง)

ในช่วงระยะหลังของการทำอาชีพเห็ดหอม ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2548 – 2549 เป็นต้นมา วัตถุดิบมีราคาแพงขึ้น คือ ขี้เลื่อยไม้กระถินรงค์ลำรถปิกอัพละประมาณ 1,700 ขี้เลื่อยไม้จามจุรี 2,300 บาท ไม้แห้งที่ทำเป็นฟืนในการนึ่งก้อนเห็ดที่ทุบแล้ว ลำรถปิกอัพ ละประมาณ 600 บาท (ชาวบ้านต้องซื้อจากข้างนอกหมู่บ้าน ซึ่งไม่ได้ตัดเอาจากป่าในหมู่บ้าน เพราะเป็นเขตป่าสงวน) น้ำตาลกระสอบละประมาณ 1,240 ปูนขาวกิโลกรัมละ 5 บาท แกลบ ละเย็ดกิโลกรัมละ 11 บาท แกลบหยาบกิโลกรัมละ 4 – 5 บาท ถุงพลาสติกใช้ในการอัดก้อน กิโลกรัมละ 2,040 บาท (ราคาประเมินดังกล่าว เป็นอัตราราคาของปลายปี พ.ศ. 2553) ซึ่งเป็น ต้นทุนที่สูงมาก ชาวบ้านที่มีการจ้างจึงเริ่มมีการเอามือเอาแรงกัน โดยให้เหตุผลว่า ส่วนผสม ราคาแพง แล้วต้องจ้างอีก เป็นเงินมากพอสมควร คิดแล้วหนึ่งหมื่นกว่าบาทต่อครั้ง จึงต้องเอา แรงทุบก้อนเห็ดแทนดีกว่า ประหยัดได้มาก

การมีส่วนร่วมในด้านอาชีพอีกอย่างหนึ่งของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงได้แก่ การไล่ เหล่า คือ การรวมตัวกันหรือการไปล่าสัตว์ในป่าด้วยกัน เมื่อได้ของป่ามาแล้วนำมาแบ่งปันกัน ในกลุ่มของผู้ร่วมขบวนการ เหลือจากการแบ่งส่วนจะนำไปขายให้กับเพื่อนบ้าน ซึ่งกิจกรรม ดังกล่าวเป็นกิจกรรมของผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ การไล่เหล่าของชาวบ้านมักจะไปด้วยกันในกลุ่ม ญาติสนิทเท่านั้น ได้แก่ พี่ น้อง ลุง อา หลาน เป็นต้น โดยให้เหตุผลว่า ง่ายต่อการจัดสรร แบ่งส่วน หากส่วนไหนแบ่งไม่ได้ก็กินด้วยกันในครอบครัว นายศักดิ์ ใจสา กล่าวว่า ไปไล่เหล่า คนเดียวสบายใจดี จะไปไหนก็ไปเลย ไม่ต้องรอใคร และไม่ต้องรอใคร เมื่อได้สัตว์ป่ามาแล้วถ้าไม่ กินก็ขาย ได้เงินคนเดียวเต็มๆ หากจะชวนใครไปเป็นเพื่อน ก็จะชวนน้อยเหล่า (น้องชายคน สดุดท้องที่เคยบวชเป็นสามเณร) ไปด้วย พาสุนัขไปหนึ่งตัว ส่วนมากที่ไปไล่เหล่าก็จะไปหา

ตัวนี้ (ตัวนางอาย) เพราะว่าราคาสูง ขายได้ง่าย และหาได้ง่ายกว่า เก้ง กวาง และหมูป่า (ราคาและสถานที่ขายจะกล่าวในปัจจัยสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในลำดับต่อไป) ถ้าต้องการไปล่าหมูป่าจริงๆ ก็จะไปหลายๆ คน แต่เป็นญาติพี่น้องกัน เพราะเมื่อได้มาแล้วจะได้กินในครอบครัวเลย ถ้าเหลือจากกินก็จะแบ่งกัน ส่วนแบ่งใครจะนำไปขายก็ได้ จะทำเป็นเนื้อแห้งก็แล้วแต่

จากการบอกเล่าของนายศักดิ์ ใจสา อีกเหตุผลหนึ่งของการออกไปล่าสัตว์คนเดียว หรือเฉพาะกลุ่มญาติสนิทจำนวนไม่กี่คน เพราะจะไม่ใช่สิ่งที่สังคมของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ไม่อยากถูกจับเพราะทำผิดกฎหมาย คือ ล่าสัตว์ป่า ดังนั้นจึงต้องพยายามไปจำนวนน้อยคนจะดีที่สุด การรวมกลุ่มไปไล่ล่าของชาวบ้านส่วนใหญ่ไปในช่วงฤดูหลังเก็บเกี่ยว และฤดูร้อน เพราะเป็นช่วงที่ชุมชนว่างจากงานในไร่ และการล่าสัตว์จะง่าย ยิ่งช่วงฤดูแล้ง สัตว์ต่างๆ จะออกมาหาน้ำดื่มด้วย อีกประการหนึ่งชาวบ้านต้องหาอาชีพเสริมจากอาชีพหลัก คือ เพาะเห็ดหอมขาย หรือส่วนหนึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมในกลุ่มผู้ชายของชาวบ้าน แต่กลุ่มที่ออกไปไล่ล่าส่วนใหญ่คือกลุ่มผู้ที่มีฐานะไม่ค่อยดีในหมู่บ้าน คือ มีอาชีพรับจ้าง เป็นต้น ฉะนั้นการรวมตัวกันไปไล่ล่าจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตดังกล่าวมาแล้ว

ด้านศาสนาและความเชื่อ

การมีส่วนร่วมเป็นลักษณะการร่วมด้วยการบริจาคเงิน คือมอบเงินให้กับเจ้าพิธีกรรม จัดการบริหารเงิน หรือจัดซื้อสิ่งของเครื่องเซ่นไหว้เอง โดยชุมชนไม่ต้องมีความยุ่งยาก การจัดหาเครื่องเซ่นไหว้ที่หายากหรือมีราคาแพงเอง เครื่องเซ่นสังเวยของชาวบ้านในการเลี้ยงผีได้แก่ หัวหมู ไก่ต้ม ไข่ต้ม เหล้า ผลไม้ชนิดต่างๆ ของหวานชนิดต่างๆ

การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ชาวบ้านจะมอบหน้าที่ให้เจ้าพิธีกรรมเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด คือ เจ้าพิธีกรรมแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบเพื่อประกาศขอความร่วมมือจากชาวบ้าน และประชุมว่าใครจะรับเป็นเจ้าภาพอะไรบ้าง นางคำแปง ไชยป้อม เล่าว่า ชาวบ้านจะเลือกของเซ่นไหว้ที่ตนเองมี ถูก และหาง่าย เช่น ไข่ต้ม ของที่แพงไม่ยอมรับ และไม่มีใครเสนอรับเป็นเจ้าภาพเลย เช่น หัวหมูจึงต้องเก็บเป็นเงินแทนจำนวนเท่าๆ กัน เฉพาะคนที่ไม่ได้รับเป็นเจ้าภาพเครื่องเซ่น คนที่รับเป็นเจ้าภาพแล้วก็ไม่ต้องเก็บ จากนั้นเจ้าพิธีกรรมจึงไปเก็บของทีละบ้าน พ่อหลวงน้อย ใจสา เล่าว่า ต้องไปทีละบ้านบางบ้านก็ได้ บางบ้านก็ไม่ได้ บางบ้านก็บอกว่าเขาไปให้วันที่เลี้ยงเลย ครอบครัวที่รับเป็นเจ้าภาพบางครั้งไม่จัดเตรียมของไว้ให้ ให้เงินแทน ก็ต้องไปหาซื้อของชนิดนั้นๆ เอง กว่าจะได้ครบแต่ละบ้าน ใช้เวลาสองถึงสามวัน

การรับเป็นเจ้าของเครื่องเช่น ชาวบ้านเล่าว่า บ้านของใครมีอะไรก็จะรับเป็นเจ้าของ อันนั้น ถ้าไม่มีอะไรก็ไม่รับ ก็จะให้เป็นเงินแทน คนที่มาเก็บก็คือเจ้าพิธีกรรม เราได้ให้ของหรือเงินแล้วก็ถือว่าเราได้เข้าร่วมกับการเลี้ยงผีแล้ว ไม่ไปตอนที่เลี้ยงผีเลี้ยงบ้านก็ได้ เพราะไม่มีเวลา ต้องเก็บเห็ด บางทีลูกหลานกลับมาเที่ยวบ้านกินเลี้ยงที่บ้านก็มี ต้องไปคำหว่านาคผู้ใหญ่ต่างหมู่บ้าน เป็นต้น บางครั้งไปที่เลี้ยงผีแล้วก็ทำอะไรไม่เป็นได้แต่ยืนดู คนที่ไปร่วมจึงมีจำนวนน้อย บางครั้งไปเอาของเครื่องเช่นเพียงอย่างเดียวแล้วก็กลับบ้านเลย

การเลี้ยงผีเลี้ยงบ้านที่ไม่ได้รับความร่วมมือหรือความสำคัญเท่าที่ควร เนื่องจากชาวบ้านจะทำการเลี้ยงผีเจ้าที่ปีละ 2 – 3 ครั้ง ซึ่งส่วนใหญ่คือกลุ่มผู้ที่ทำอาชีพเพาะเห็ดหอม เพราะว่า ก่อนที่จะมีการนำก้อนเห็ดหอมที่แก่เต็มทีลงพื้นดินและเปิดปากถุง ชาวบ้านจะทำการบอกขอให้เจ้าที่หรือผีเลี้ยงบ้านช่วยให้เห็ดออกจำนวนมากๆทุกครั้ง เมื่อหมดผลผลิตแต่ละครั้งชาวบ้านก็จะทำการเก็บด้วยอาหารคาว อาหารหวานตามที่เคยได้บอกขอกับเจ้าที่ไว้ นางวาสนา บอกว่า ของที่เก็บส่วนใหญ่ ได้แก่ ไก่ต้ม หัวหมูหนึ่ง น้ำส้ม ผลไม้ ขนมหวาน เป็นต้น ของที่เก็บเสร็จพิธีกรรมแล้ว ก็จะนำมารับประทานกันภายในครอบครัว ชาวบ้านต้องทำการเก็บตามที่ได้ออกกล่าวไว้ แม้ว่าผลผลิตที่ได้จะมากหรือน้อยก็ตาม

พ่อหลวงน้อย ใจสา เจ้าพิธีกรรม เล่าว่า จาบ้านบ่ใคร่หื้อความสำคัญเหมือนตะกอนบ่เดียนี่ฮอมของแล้วก็แล้วไป ฮอมเงินแล้วก็แล้วไป หะเหมือนหื้อมันแล้วๆไปเหี้ย พ่อหลวงต้องไปเซาะหาซื้อของเลี้ยงผี บางทีก็ไปกับผู้นำ หรือสั่งแม่ค้าเอามาให้ (แต่ละวันแม่ค้าจะซื้อของจากตลาดแล้วเร่ขายภายในหมู่บ้าน) มันบ่ใจก่ออ มันต้องไปเผี้ยวผัดปัดกวาดตู่จะเลี้ยงเจ้าที่ด้วยแหม พอเลี้ยงเสร็จแล้วก็จะมีการกินข้าวมื้อกลางวันบ้านบ่กินกันที่มาชุมนุมกัน บ่เดียนี่เขามักอยู่อยู่บ้านเขาปุ่น (ชาวบ้านไม่ค่อยให้ความสำคัญเหมือนเมื่อก่อน ให้ของและให้เงินถือว่าเสร็จสิ้น ทำเหมือนให้เสร็จๆไป พ่อหลวงต้องไปหาซื้อเครื่องเช่น ไปกับผู้นำ หรือสั่งแม่ค้าเอามาให้ มันไม่ใช่แค่นี้ยังต้องทำความสะอาดเจ้าที่ด้วย พอเลี้ยงผีเสร็จแล้วก็จะมีการกินของเลี้ยงผีร่วมกัน แต่เดียนี่ชาวบ้าน่วนอยู่กับบ้าน)

กิจกรรมที่เกี่ยวกับทางศาสนาที่ชาวบ้านเข้าร่วม ส่วนใหญ่ได้แก่ งานฉลองศาสนวัตถุ งานถวายผ้าป่า ถวายกฐิน งานสลากภัต งานเข้ารุกขมูล เป็นต้น โดยชุมชนจะเข้ามีส่วนร่วมด้วยการจัดเตรียมสถานที่ จัดหา และจัดการต้อนรับแขก ทั้งเครื่องอุปโภค และบริโภค โดยแต่ละครอบครัวจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วม ซึ่งถือว่าเป็นงานหน้าหมู่บ้านที่ต้องให้ความร่วมมือ ซึ่งแต่ละงานจะมีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบหน้าที่ต่างๆ อย่างเป็นทางการ ได้แก่ ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายบริการ ฝ่ายรักษาความปลอดภัย ฝ่ายสถานที่ ฝ่ายอาหาร เป็นต้น โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ซึ่งงานที่เกิดขึ้นแต่ละครั้งมักมีปัญหาเกิดขึ้น ท่านเจ้าอาวาสวัดปางมะโอ เล่าว่า ชาวบ้านหะหย้งบ่จ้าง

ซักอย่าง (ชาวบ้านทำอะไรไม่เป็น) ทั้งการจัดเตรียม การต้อนรับ ก็ไม่เป็น ผ้าป่าต่างหมู่บ้านเข้า
มาการต้อนรับก็ไม่มี เป็น ให้เขาถือเงินกันเอง และปล่อยให้แขกพื่อนอยู่ฝ่ายเดียว
ส่วนชาวบ้านได้แต่ยืนดู ในประเด็นนี้นางบัวซอน รินทร์ท้าว เล่าว่า งานเหล่านี้ชาวบ้านก็ยังไม่
ค่อยเป็นงานกันสักเท่าไร เพราะนานๆ ถึงจะมีงานกันสักครั้ง ทำอะไรไม่ค่อยเป็น ถ้าเขาสั่งให้
ทำอะไรถึงจะทำให้เขา งานฉลองที่ผ่านมา(งานฉลองศาลาการเปรียญ, ฉลองบันไดนาถ)
เป็นงานใหญ่ ชาวบ้านก็ทำอะไรก็ไม่ค่อยถูก เพราะว่า ในหมู่บ้านนี้จะมีงานใหญ่แบบนี้ตั้งแต่
ที่มีท่านพระครู (ท่านพระครูเสกสรร ชีริธมโม เจ้าอาวาสวัดปางมะโอ) มาอยู่จำพรรษา
งานกลืน ผ้าป่า เข้าวรุมล(เข้าปรีวาธรรม) งานสลากภัต มีขึ้นมาก็ตอนที่ท่านพระครูมาอยู่
ที่นั่น

กิจกรรมที่ชาวบ้านต้องรับผิดชอบร่วมกันที่เกี่ยวข้องกับวัดอีกอย่างหนึ่ง คือ การเป็น
ตัวแทนของหมู่บ้านไปถวายผ้าป่าตามวัดต่างๆ ที่มีฎีกามา ซึ่งชาวบ้านต้องเป็นตัวแทนไปร่วม
โดยการสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันในแต่ละกลุ่มหมวด ซึ่งมี 7 หมวดวัน แต่ละกลุ่มหมวดต้อง
ส่งตัวแทนเข้าร่วม โดยเวียนกันจนครบแล้วเวียนกลับมาซ้ำใหม่ การเดินทางของตัวแทนของ
หมู่บ้าน หมวดวันที่เป็นตัวแทนต้องจัดหาชุด เต็มน้ำมันเองทั้งหมด ส่วนปัจจัยที่นำไปถวายก็จะ
เป็นของส่วนกลางของหมู่บ้าน หรือของวัด ที่ได้จัดเก็บไว้แล้วในแต่ละปี จากงานทำบุญ
ทอดกฐิน ผ้าป่า และผลกำไรที่เหลือจากงานฉลองศาสนวัตถุที่ผ่านมา ซึ่งชาวบ้านจะรู้ข่าวจาก
การแจ้งประชาสัมพันธ์จากผู้นำและหัวหน้าหมวดของตน การไปแต่ละครั้งชาวบ้านที่เป็น
ตัวแทนจะเก็บเงินค่าน้ำมันรถกันเองคนละ 20 บาทเป็นอย่างต่ำ ชาวบ้านบอกว่า ออกเงินคนละ
20 บาทบ้างมากกว่านี้บ้าง ไม่มีปัญหาอะไร ถือว่าได้ไปเที่ยวด้วย เพราะวัดที่ไปกันเขาจะมี
การจัดงานเราก็ได้ไปเที่ยว บางทีก็พาลูกพาหลานไปเที่ยวด้วย ถ้าจะตั้งหน้าตั้งตาไปเที่ยวก็ไม่มี
รถและไกล ไปกับครุฑทวน(ของที่นำไปถวาย ได้แก่ ดันเงิน เป็นต้น) ของวัดแบบนี้สนุกดี
ถือว่าเปิดหูเปิดตาด้วย

แต่ก่อนที่จะมีการจัดตั้งหมวดเมื่อ ปี พ.ศ. 2536 หน้าทีเหล่านี้เป็นของทุกครอบครัว
แล้วแต่ความสมัครใจของแต่ละครอบครัว แต่เกิดปัญหาชุมชนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควรและ
บ่าเบียงให้เป็นหน้าที่ของผู้นำเพียงฝ่ายเดียว ชาวบ้านบอกว่า เขาเก็บค่ารถด้วย และไม่มีเงิน
จึงไม่อยากไป พอมีการบังคับจำเป็นต้องไป ถ้าไม่ไปก็มีการปรับเงิน ไปก็เสียไม่ไปก็เสีย
ฉะนั้นปีดีกว่า เมื่อมีการจัดตั้งหมวดวันขึ้นจึงเป็นหน้าที่ของแต่ละกลุ่มหมวดรับผิดชอบ
หมุนเวียนตามลำดับ

3. ปัจจัยหรือสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนปางมะโอ สามารถสรุปปัจจัยหรือสาเหตุซึ่งเป็นปัจจัยภายในชุมชน และปัจจัยกระทบหรือปัจจัยภายนอก ได้ดังนี้

ปัจจัยด้านผู้นำ

ผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกิดการเปลี่ยนแปลง ผู้นำที่เป็นผู้หญิงมีความแตกต่างจากผู้นำที่เป็นผู้ชาย ชุมชนดังกล่าวมีผู้นำที่เป็นผู้ชายมาโดยตลอดจนกระทั่งปัจจุบันผู้นำของชุมชนเป็นผู้หญิง ผู้นำชายก่อนหน้านี้หลายท่านถูกฆาตกรรมเพราะความแข็งกร้าว เด็ดขาด กล้าได้กล้าเสีย มุทะลุ ถือความถูกต้องเป็นสำคัญ และไม่ถือญาติเป็นใหญ่ เมื่อเปลี่ยนเป็นผู้นำที่เป็นผู้หญิงจึงเกิดความแตกต่างขึ้น ซึ่งผู้นำที่เป็นผู้หญิงไม่ได้มีความเด็ดขาดแบบเบ็ดเสร็จภายในตัว ไม่ได้แข็งกร้าว การตัดสินใจจะอยู่ที่คณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะกรรมการบริหารเป็นผู้ร่วมตัดสินใจ

ตั้งแต่มีการตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2503 เป็นต้นมาถึงปี 2553 มีผู้นำในชุมชนปางมะโอจำนวน 8 คน (ดูได้จากตารางที่ 1) โดยในช่วงคนที่ 6 คู่คนที่ 7 เป็นช่วงเวลาเปลี่ยนถ่ายผู้นำที่ถูกฆาตกรรมสู่ผู้นำที่เป็นสตรี พ่อหลวงน้อย ใจสา กล่าวว่า อยากจะได้ผู้หญิงบ้าง ดูซิว่าจะเป็นอย่างไรบ้าง เพราะผู้นำที่ผ่านมาเอาจริงเอาจัง ไม่กลัวใคร ดู ทำให้ชาวบ้านกลัว ผู้หญิงอาจจะดีอีกแบบหนึ่ง เลยเลือกกันขึ้นมา

ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ โดยการทำงานที่ขาดการตัดสินใจที่เด็ดขาด ต้องผ่านการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านก่อนตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชนไม่ทันทั่วถึง ประเด็นนี้พ่อ หลวงน้อย บอกว่า “แม่หญิงเป็นผู้นำมันบ่เหมือนป้อจาย มันบ่มีความเด็ดขาด มันว่ายังก็บ่มีคนเชื่อ” (ผู้หญิงเป็นผู้นำไม่เหมือนผู้ชายที่มีความเด็ดขาด ว่าอะไรจึงไม่มีคนเชื่อ) นอกจากนั้นบุคลิกลักษณะนิสัยและคำพูดของผู้นำเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อความเชื่อมั่นศรัทธาของชุมชน ชาวบ้านบอกว่าแม่หลวงพูดไม่ค่อยเพราะ (ปากสັวก)

เมื่อหมดวาระลง มีการเลือกตั้งผู้นำคนใหม่ ผลการเลือกตั้งคือได้ผู้นำคนเดิม ประเด็นนี้มีชาวบ้านบางกลุ่มกล่าวว่า เพราะมีญาติพี่น้องจำนวนมากจึงทำให้ชนะการเลือกตั้งผู้นำ นอกจากนี้ยังมีการซื้อเสียงอีกด้วย ผลการเลือกตั้งส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนมากยิ่งขึ้น มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งไม่ให้ความร่วมมือ หรือมีส่วนร่วมกับชุมชนยินดีที่จะถูกปรับเป็นเงินแทนการเข้าร่วมงานส่วนรวม โดยให้เหตุผลว่า ถ้าผู้นำคนนี้ออกเมื่อไหร่หรือหมดวาระจะเข้าร่วมงานส่วนรวมเอง

การวางตัวของผู้นำในการเลือกประธานกลุ่มต่างๆ หรือตัวแทนหมู่บ้าน มักจะคัดเลือกตัวแทนจากบุคคลในเครือญาติ มากกว่าความเหมาะสม รวมถึงความเป็นกลางในการแจกจ่ายสิ่งของหรือมอบสิ่งของต่างๆ ที่ทางการนำมาแจกจ่ายแก่ชาวบ้านก็ตาม ผู้นำมักจะแจกจ่ายให้แก่เครือญาติใกล้ชิดก่อนเป็นลำดับแรก

ความโปร่งใสในด้านการทำงานและด้านการเงิน ชาวบ้านเล่าว่า มีหลายโครงการที่ชุมชนได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ หรือบางที่เป็นโครงการของภาครัฐ แต่ชาวบ้านไม่เห็นเงิน ไม่มีการแจ้งให้ชุมชนรับทราบ และไม่แจ้งผลการดำเนินโครงการให้ชุมชนรับทราบ โดยมอบหมายให้กลุ่มเครือญาติเป็นผู้ดำเนินการในกิจกรรม ในประเด็นนี้อดีตผู้นำกล่าวว่า ชาวบ้านจะรู้อะไร ประกาศในที่ประชุมหมู่บ้าน ให้มาประชุมก็ไม่มา บางเรื่องประกาศตามหอกระจายเสียงหมู่บ้าน ทำเป็นไม่รู้ไม่ได้ยิน

นอกจากนี้ผู้นำมีการออกไปประกอบอาชีพต่างถิ่น คือไปค้าขายต่างจังหวัด 4-5 วัน ต่อครั้งในแต่ละเดือนจะออกไปทำการค้าขาย 3-4 ครั้ง เมื่อออกไปค้าขายจะมอบหมายหน้าที่ให้กับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิก อบต. ในหมู่บ้านซึ่งมีศักดิ์เป็นน้องชาย ให้ดูแลและปกครองชุมชนแทน โดยหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์หรือแจ้งข่าวสารแก่ชุมชน คือ สมาชิก อบต. เมื่อมีเรื่องเร่งด่วนมักจะประสานงานและสั่งการทางโทรศัพท์แทน แล้วจึงได้แจ้งให้กับชุมชนทราบ นอกจากนี้การสั่งการบางอย่างจะผ่านทาง สมาชิก อบต. มากกว่า ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และอำนาจการตัดสินใจก็รวมอยู่ที่ สมาชิก อบต. อีกด้วย

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงผู้นำ ส่งผลต่อการเข้าร่วมของชาวบ้าน รวมถึงการประชุมประจำเดือนของชุมชนมีคนเข้าร่วมประชุมมากกว่าเมื่อก่อน โดยที่ชาวบ้านเข้ามาร่วมเอง ไม่ได้มีการบังคับกะเกณฑ์ ชาวบ้านสามารถเสนอ และแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมได้อย่างเต็มที่ จึงเห็นได้ว่าผู้นำเป็นปัจจัยสาเหตุหนึ่งต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

ปัจจัยด้านสังคม

ชุมชนปางมะโอเป็นชุมชนที่มีการย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ร่วมกัน ย้ายมาจากหลายๆหมู่บ้าน เช่น บ้านมาย บ้ายตันน้อต บ้านทุ่งกวางทอง เป็นต้น เมื่อต่างหมู่บ้านจึงต่างวัฒนธรรม และต่างสังคมรวมถึงต่างวิถีการดำเนินชีวิต แล้วมีการย้ายเข้ามาอยู่รวมกันเพื่อการดำรงชีพ และตั้งรกรากจนกระทั่งจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน ลักษณะสภาพทางสังคมของชุมชนปางมะโอจึงมีความหลากหลาย

สภาพที่ตั้งของชุมชนมีความห่างไกลกับหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งหมู่บ้านที่ใกล้มากที่สุดคือบ้านมายแต่อยู่ห่าง ประมาณ 5 กิโลเมตรผนวกกับเป็นป่าและภูเขา การสร้างความสัมพันธ์

จึงยาก ชุมชนนี้จึงมีการแต่งงานกันเองภายในหมู่บ้าน แต่ละครอบครัวมีความเป็นเครือญาติ ปีกหนึ่งแต่งงานกับปีกได้ ปีกได้แต่งงานกับปีกกลาง หรือแต่ละปีกแต่งงานกันเอง ด้วยการเป็นเครือญาติกัน การทะเลาะกันภายในหมู่บ้านจึงสงบได้ในเวลารวดเร็ว นอกจากนี้เมื่อมีการเลือกตั้ง หรือเสนออะไรในที่ประชุม ใครที่มีญาติมากกลุ่มนั้นจะเป็นฝ่ายชนะ หรือถือเสียงข้างมาก พ่อหลวงน้อย ใจสา กล่าวว่ นับไปนับมาถือว่าชาวบ้านก็เป็นญาติกันทั้งนั้น

ความเจริญหรือความสะดวกในการเดินทางเริ่มเข้าสู่หมู่บ้าน การแต่งงานกับคนภายในหมู่บ้าน เริ่มมีการแต่งงานข้ามหมู่บ้านและมีคนภายนอกเข้ามาแต่งงานกับคนในหมู่บ้าน สภาพสังคมความเป็นเครือญาติเริ่มห่างกัน การตั้งหมู่บ้านในปีกได้และปีกกลางขยายมากขึ้นเรื่อยๆ การพึ่งพากันทั้งหมดได้เริ่มค่อยคลาย แต่เกิดการพึ่งพากันภายในระหว่างปีกบ้านมากยิ่งขึ้น ปีกไหนที่มีจำนวนประชากรมากปีกนั้นมีความได้เปรียบในด้านการออกเสียง เมื่อครั้งหมู่บ้านได้แบ่งค้ำน้ำประจำหมู่บ้านมีการถกเถียงจะให้ตั้ง ณ จุดใด ปีกได้(ติดถนน) มีจำนวนประชากรมากกว่าจึงได้ตั้ง ณ ปีกได้

การพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้เริ่มลดลง หรือการเห็นความสำคัญของการพึ่งพาอาศัยกัน รวมถึงการเอามือเอาแรงเกือบจะไม่มีเหลือ งานในไร่ที่เคยเอามือเอาแรงกันก็หมดไป คงอยู่เฉพาะการช่วยเหลือกันหรือเอามือเอาแรงในหมู่เครือญาติสนิท ชาวบ้านกล่าวว่า การเอามือจากที่ต้องทำของตน 5 วัน เมื่อมีคนมาเอามือ 3 วัน ต้องมีการใช้แรงคืน 3 วัน เป็นการเสียเวลาในการทำงานอย่างอื่นชาวบ้านส่วนใหญ่จึงไม่มีใครอยากเอามือ ยิ่งฤดูการทำไร่เป็นช่วงเวลาที่ต้องมีการทบก้อนเห็ดด้วย ถ้าหากเอามือจะเสียเวลาไปรับจ้างทบก้อนเห็ด การเอามือเอาแรงส่วนใหญ่จะมีเหลืออยู่ในส่วนของการทำเห็ด เมื่อเอามือทบก้อนเห็ดจำนวน 200 ก้อน ก็จะตอบคืนจำนวนเท่ากัน ไม่ได้ช่วยจนแล้วเสร็จแต่จะวัดปริมาณของงานเป็นเกณฑ์ในการคืนมือคืนแรง แต่จะมีการเอามือเอาแรงเฉพาะคนที่มิมีเงินทุน ไม่มากพอหรือกับญาติที่ทำเห็ดอย่างสม่ำเสมอ

การเอามือเอาแรงของชุมชนได้อยู่ในวงจำกัดและเริ่มจางหายไป แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนคือการว่าจ้างเป็นแรงงานเพิ่มมากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะว่าจ้างในการทำเห็ดหอม ซึ่งค่าตอบแทนขึ้นอยู่กับชนิดของงานและมีการว่าจ้างให้เข้าร่วมงานส่วนรวมแทนให้ค่าตอบแทนครั้งละ 150 บาท

การช่วยเหลือกันและกันในยามลำบากเป็นการแสดงความมีน้ำใจของคนในชุมชน รูปแบบหนึ่งของชุมชนคือการช่วยเหลือกันในงานศพ ต้องช่วยกันจัดเตรียมจัดเก็บสถานที่ทำอาหารและการสอมปอย รวมถึงการอยู่เป็นเพื่อนในเวลากลางคืน ชุมชนให้ความช่วยเหลือดูแลกัน แต่การอยู่เป็นเพื่อนในตอนกลางคืนครอบครัวที่ไม่ให้ความร่วมมือจะถูกปรับไหม

คินละ 100 บาท การอยู่เป็นเพื่อนบ้านเฉพาะกลุ่มผู้ชายเท่านั้น ไม่มีการแยกกลุ่มหรือแยกป้อมบ้าน ครอบครัวไหนที่ไม่ได้ไปต้องบอกให้หัวหมวดทราบก่อน และครอบครัวที่ไม่มีผู้ชายจะอนุโลมให้ ซึ่งในอดีตชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี รวมถึงการอยู่เป็นเพื่อนในงานศพด้วย ผู้ใหญ่บ้านเล่าว่า ในช่วงหลังสิบปีผ่านมามีชาวบ้านไม่ค่อยไปอยู่เป็นเพื่อนบ้านตอนกลางคืน แต่ละคืนเฉพาะบ้านใกล้เรือนเคียงเท่านั้น จึงมีการกำหนดระเบียบและปรับไหม เพื่อรักษาธรรมเนียมปฏิบัติไว้

การชุมนุมหรือชุมนุมกันเพื่อทำกิจกรรมเล็กๆ คือ การกิน การพูดสนทนาเรื่องต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง ได้เปลี่ยนแปลงไปจากการชุมนุมกันในตอนกลางคืนหรือหัวค่ำหรือหลังอาหารมื้อเย็น เป็นสถานที่พบปะกันเห็น ซึ่งมีคนจำนวนมากและไม่แบ่งแยกป้อมบ้าน เป็นสถานที่พบปะและสามารถคุยกันได้ทุกเรื่องระหว่างการทำงาน ทั้งเรื่องการเมือง บุคคล สังคม และเรื่องส่วนตัว ซึ่งเชื่อกันว่าถ้าไม่มีการพบปะกันเห็นก็อาจจะไม่ได้พบปะพูดคุยกัน พี่หล้ากล่าวว่า “ป๊วถ้ามาได้ดูเห็นก็ดีกว่าได้ปะกันต่างคนต่างทำงานของไฟของมัน บ้านไฟบ้านมัน” (พี่ว่าถ้าไม่ได้พบปะกันเห็นก็อาจจะไม่ได้พบกันต่างคนต่างทำงานของไฟของมัน บ้านไฟบ้านมัน)

การรวมกลุ่มหรือการเกาะกลุ่มเพื่อการดำรงชีวิต เพื่อช่วยเหลือกันและกัน เพื่อพึ่งพาอาศัย เพื่อปกป้อง เพื่อการต่อรอง และเพื่อความปลอดภัยได้คล้ายตัว เริ่มขยายตัวเป็นสังคมเด็วยาวยิ่งขึ้น ชุมชนมองครอบครัวเป็นสำคัญ พึ่งพาอาศัยคนในชุมชนด้วยกันน้อยลง ชาวบ้านเข้าป่าล่าสัตว์หรือหาของป่าเฉพาะกลุ่มเครือญาติสนิท หรือเฉพาะครอบครัวตัวเอง โดยให้เหตุผลว่าชวนใคร ไปก็กลัวไม่ว่าง และอีกเหตุผลคือไม่ต้องมีส่วนแบ่ง

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

ปัจจัยด้านอาชีพมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชน ซึ่งได้แก่ การประกอบอาชีพเพาะเห็ดหอม การหาของป่าเพื่อขาย และการออกไปใช้แรงงานนอกชุมชน ซึ่งอาชีพที่ทำในชุมชนเพื่อการขายมากกว่าการยังชีพจึงเป็นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากชาวบ้านไม่มีเวลา ให้ความสำคัญกับอาชีพส่วนตัวมากกว่างานส่วนรวม และให้ความสำคัญกับการหาเงินมากกว่าเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น

ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการหาอยู่หากิน กับอาชีพ หรือรายได้ของตนเองเป็นอย่างมาก ในแต่ละวันจะไปทำงาน เข้าป่า ขึ้นไปไร่ รับจ้าง หรือไม่ก็อยู่ในโรงเห็ด การดำเนินชีวิตในแต่ละวันจะยุ่งอยู่กับงาน กลุ่มผู้ที่มีฐานะเมื่อมีงานส่วนรวมหรืองานหน้าหมู่บ้านไม่ได้ไปร่วมและยินดีที่จะให้ถูกปรับเป็นเงินแทน เพราะคิดว่าหากไปความสูญเสียจะมากกว่า หรือไม่ก็จะมิ

การจ้างให้คนอื่นไปแทนและให้ลงลายมือชื่อในนามของตนเอง พ่อหลวงน้อยเล่าว่า “บ้านนี้มีกำก้น แม่วันปอบามีไฟอยู่บ้านอยู่ของ เข้าไ้ เข้าป่า กันนะหนา ถ้าบามีตุ๋บก้อนเห็ดก็ดึงมาได้ ปะหนังกัน ถ้าบามีงานวัดดึงมาได้ปะหนังกัน บางเตี้ยฮ้องพะชุมปอบามีไฟ” (บ้านนี้มีเต่งาน กลางวันแทบจะไม่มีใครอยู่บ้าน เข้าไปไ้ เข้าป่ากัน ถ้าไม่มีทุบก้อนเห็ดก็ไม่ได้เจอหนังกัน ถ้ามีงานวัดก็ไม่ได้เจอหนังกัน บางครั้งเรียกประชุมแทบจะไม่มีใครมา)

การประกอบอาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพในครัวเรือน หลังจากที ประกอบอาชีพเพาะเห็ดหอมการผลิตเพื่อขายปรากฏเด่นชัดขึ้น คนในชุมชนเป็นพ่อค้าคน กลาง พร้อมทั้งจัดหาตลาดเพื่อปล่อยของ รวมถึงเป็นเจ้าหน้าที่ปล่อยเงินเพื่อการลงทุนสำหรับ กลุ่มผู้ที่สนใจ ในบางส่วนปล่อยเงินกู้ในลักษณะเป็นผู้ลงทุน ส่วนสถานที่และการผลิต การดูแลก็ดูกันนี้ เมื่อได้ผลผลิตจึงคืนเงินต้นในส่วนกำไรแบ่งคนละครึ่ง

การหาของป่า ได้แก่ การล่าสัตว์ การหาหน่อไม้ ผักกูด ผักหนาม ไม้ข้าวหลาม โดยมี นายทุนนอกหมู่บ้านเข้ามารับเช่น หน่อไม้ ชาวบ้านจะเข้าป่าหาหน่อไม้ทุกวัน เพราะพ่อค้ามา รับทุกวัน ช่วงต้นฤดูหน่อไม้ก็โลกรั้มละ 5 บาท กลางฤดูที่หน่อไม้ในท้องตลาดมีมากจะเหลือ กิโลกรัมละ 2 - 4 บาท ในช่วงปลายฤดูหน่อไม้จะราคากิโลกรัมละ 5 บาทเช่นเดิม ซึ่งโดยเฉลี่ย ต่อวันต่อคนหาได้เฉลี่ย 40-60 กิโลกรัม มีรายได้คนละประมาณ 200 - 300 บาท ในบาง ครอบครัวจะพาลูกที่พอทำงานได้ไปช่วยหาหน่อไม้ด้วย ชาวบ้านถือว่าช่วงนี้เป็นช่วงกอบโกย แม้ว่าจะต้องคอยหลบหนีเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ก็ตาม ลุงโต กล่าวว่า “ถ้าบ่เอาช่วงนี้จะเอาบ่ได เจ้าหน้าที่กะแยงผ่อต๊อ เร้วไฟเร้วมัน” (ถ้าไม่เอาช่วงนี้จะเอาเมื่อไหร่ เจ้าหน้าที่หรือสังเกต กันเอาเอง ตัวใครตัวมัน) ส่วนการหาไม้ข้าวหลามจะหาเฉพาะในช่วงฤดูหนาวแต่ราคาถูก ชาวบ้านจึงมักไม่ค่อยนิยม

ในการล่าสัตว์ยังเป็นที่นิยมกันอย่างมากของชุมชน โดยแต่ละบ้านจะเลี้ยงสุนัขเกือบ ทุกหลังคาเรือน เพื่อใช้ในการล่าสัตว์ สัตว์ป่าที่เป็นที่นิยมในการล่าได้แก่ หมูป่า และ ตัวนางอาย โดยเฉพาะตัวนางอายหรือตัวนึ่งเป็นที่แสวงหาอย่างยิ่ง ใครได้ตัวใหญ่ถือว่าวันนั้น เป็นวันที่โชคดี ตัวนางอายชาวบ้านจะขายเป็นกิโลกรัม เฉลี่ยกิโลกรัมละ 1,200 บาท แม่หลวงคำ เล่าให้ฟังว่า “วันขึ้นบ่หาล้าไปไล่เหล่าได้รันสองตัวแม่ลูกตัวจ๊าดใหญ่ขายได้ตั้ง 8,000 ป้ายก่อนมันโจ้ดดิขนาด” (เมื่อวันมะรืนลูกชายคนเล็กไปป่าได้ตัวนางอายสองตัวแม่ลูก ตัวใหญ่ขายได้ตั้ง 8,000 กว่าบาท โชคดีมาก) โดยมีตลาดที่รับซื้อในตัวเมืองลำปาง และจังหวัด แพร่ บางครั้งก็โทรเรียกให้มารับของที่บ้านหมู่บ้าน ในส่วนหมูป่าเมื่อได้มักจะแบ่งไว้กินก่อน ถ้าเหลือจึงจะขาย ในกิโลกรัมละ 100 บาท กลุ่มที่มักไปล่าสัตว์คือกลุ่มผู้ชายรวมทั้งวัยรุ่นด้วย นิยมไปล่าสัตว์หลังจากว่างจากงานทำไร่ ทุบก้อนเห็ด แต่บางคนบางครอบครัวจะถือว่าเป็น

อาชีพหลักก็ได้ ซึ่งลุงโตเล่าว่า การไปป่าไม่ได้อย่างหนึ่งก็ต้องได้อย่างหนึ่ง ฤดูเห็ดก็เก็บเห็ด ฤดูหน่อไม้ก็หาหน่อไม้ เป็นต้น ไม่มีเงินทุนทำเห็ดก็ต้องหาเงินแบบนี้

อาชีพเพาะเห็ดหอมซึ่งถือเป็นอาชีพที่ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เริ่มประกอบอาชีพนี้ตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา อาชีพนี้ต้องอาศัยความเอาใจใส่ การดูแลทุกขั้นตอนของการผลิต เริ่มตั้งแต่การผสมส่วนผสม การทูปกก่อนเพาะ หนึ่งก้อนหนึ่งก้อนเพาะเห็ด การหยอดเชื้อเห็ด การจัดเก็บเพื่อเพาะเชื้อ และการจัดเก็บผลผลิต ชาวบ้านที่ทำอาชีพนี้จึงต้องดูแลแทบไม่มีเวลาทำกิจกรรมอย่างอื่นแม้กระทั่งรับประทานอาหารเช้า รวมถึงกิจกรรมที่เป็นของหน้าหมู่บ้านตาม หากทิ้งเห็ดไว้นานจะทำให้เห็ดบานและเสียราคา โดยเฉพาะช่วงการเก็บผลผลิตในฤดูร้อนจะต้องคอยพรมน้ำอยู่เสมอเพื่อรักษาความชุ่มชื้น ใครที่จะนำก้อนเห็ดลงเพื่อเก็บผลผลิตจะดูช่วงระยะเวลาไม่ให้คาบเกี่ยวอาชีพอย่างอื่นของตน เช่น การทำไร่ นางแอ ใจสาเล่าว่า “เก็บเห็ดหน้าฝนปีบได้กินข้าวเจ้าเลย กลัวเห็ดจะบาน ถ้าไฟจวนไปดั่งใดก็บ่าได้ไป ยิ่งแม่หลวงประกาศหื้อไปจ้วยกันแล้วหื้อหาหนวดปีบได้ไปมัวเอาก่าเห็ด” (เก็บเห็ดฤดูฝนที่ไม่ได้กินข้าวเจ้าเลย กลัวเห็ดจะบาน ถ้ามีใครมาชวนไปที่ไหนก็ไม่ได้ไป เหมือนที่ผู้ใหญ่บ้านประกาศให้ไปช่วยกันแล้วทางหื้อาริมถนน ที่ยังไม่ได้ไปเลยตั้งแต่การเก็บเห็ด) และอาชีพนี้จะต้องทำในลักษณะหมุนเวียน ไม่ว่าจะฤดูไหนก็ตาม เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและมีรายได้ อย่างสม่ำเสมอ

ในด้านรายได้จากอาชีพนี้ การลงทุนแต่ละครั้งประมาณ 10,000-15,000 บาท นอกจากนั้นแล้วรายได้ไม่ได้จากการลงทุนทำเห็ดเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงการออกไปรับจ้างทูปกเห็ด ก้อนละ 0.50 สตางค์ ส่วนใส่เชื้อเห็ด 100 ก้อน 20 บาท แต่หากเป็นการรับจ้างผสมเชื้อก้อนละ 25 บาท การคว่ำก้อนเห็ดหรือหางยกก้อนเห็ด 1,000 ก้อน 20 บาท การนึ่งก้อนเห็ด 3 วัน 3 คืนคิดเป็นเงินแบบเหมา 600 บาท รวมถึงการขนก้อนเห็ดเข้าไหนดึงและขนออกจากไหนดึง ไหลละ 4,000-5,000 บาท คิดเป็นเงิน 400 บาท สามารถเฉลี่ยรายได้ประมาณ 150 บาท ต่อวัน/คน ราคาเห็ดขนาดดอกใหญ่กิโลกรัมละ 120 บาท ขนาดเล็กกิโลกรัมละ 100 บาท เห็ดบานกิโลกรัมละ 80 บาท ในวันหนึ่งๆ ชาวบ้านมีรายได้ครอบครัวละประมาณ 300 บาทขึ้นไป ดังคำกล่าวของพ่อหลวงน้อย ใจสา ว่า “บ้านเฮาถ้าบมีเห็ดหอมด้ายเลย บัฮู้ว่าจะไปหะอะหยังแล้วเหมือนกัน” ดังนั้นเกือบทุกครอบครัวจะทำเห็ดหอม หรือไม่ก็รับจ้างเพียงอย่างเดียว

วิถีการดำเนินชีวิตในชุมชนจึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพราะต้องทุ่มเท เอาใจใส่ต่ออาชีพเพาะเห็ดหอม ทำให้ส่งผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมเปลี่ยนแปลงไปด้วย คือไม่มีเวลาทำงานส่วนรวม เพราะต้องเอาใจใส่ต่องานเพาะเห็ด ไม่มีเวลาในการเอามือเอาร่างกัน จึงต้อง

เปลี่ยนเป็นจ้างแทน และทำของใครของมัน ยิ่งช่วงฤดูฝนเห็ดหอมโตเร็ว และออกมาก ยิ่งไม่มีเวลาไปเอามือเอาแรง ต้องจ้างเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ชาวบ้าน โดยเฉพาะกลุ่มวัยแรงงานหรือวัยรุ่นจะมีการย้ายถิ่นเพื่อประกอบอาชีพรับจ้างตามหน่วยงานหรือรับจ้างทั่วไปนอกหมู่บ้านอีกด้วย ได้แก่ ลูกจ้างในอุตสาหกรรม ลูกจ้างร้านค้าติดตั้งกระจกและฝ้าเพดาน พนักงานบัญชี และลูกจ้างในนิคมอุตสาหกรรมต่างๆ หากออกไปทำงานจะพักตามหอพักหรือสถานประกอบการ กลับมาเยี่ยมบ้านเฉพาะในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์เท่านั้น เมื่อกลับมาเยี่ยมบ้านจะมุ่งเพื่อการพักผ่อนเป็นสำคัญ มากกว่าที่จะมาช่วยพ่อแม่ทำงานหรือรับจ้าง จึงเป็นเหตุให้ไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมส่วนร่วมของชุมชน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกันจึงลดลงตามไปด้วย

ปัจจัยด้านการศึกษา

การได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นของชุมชน และการส่งเสริมการศึกษาให้แก่บุตรหลานของตนเองให้สูงขึ้น เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การมีส่วนร่วมในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากผู้ที่มีการศึกษาจบการศึกษาแล้วจะออกไปทำงานต่างถิ่น ครอบครัวที่มีลูกหลานไปทำงานต่างถิ่นก็จะไม่มีกลุ่มวัยแรงงานให้เป็นตัวแทนของครอบครัวร่วมงานส่วนรวม

เมื่อสำเร็จการศึกษาและมีงานทำแล้วกลุ่มวัยแรงงานเหล่านี้จะไม่ค่อยได้กลับบ้าน กลับมาเที่ยวบ้านเฉพาะวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ และช่วงเทศกาลสำคัญต่างๆ เท่านั้น กลับมาบ้านจะเป็นลักษณะการมาเที่ยวหรือกลับมาพักผ่อนมากกว่ากลับมาเพื่อช่วยงาน แม่รอน บัวนาถ เล่าว่า ลูกป้ากลับมาบ้านก็กลับมาเพื่อพักผ่อนนอนหลับไม่ได้ช่วยงานอะไรเลย เย็นวันอาทิตย์ก็กลับไปทำงานต่อ การสร้างครอบครัวมักแต่งงานและมีครอบครัวกับคนต่างถิ่นและย้ายถิ่นตามไปด้วย บางคนเมื่อใกล้คลอดจึงจะกลับมาบ้านตลอดช่วงของการอยู่เดือนหรือหยุดงาน

ผู้ที่เรียนหนังสือส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้หญิงมากกว่าผู้ชายซึ่งจะนิยมเรียนในสายอาชีพ และจะพักค้างอยู่หอพักประจำโดยกลับมาเที่ยวบ้านเฉพาะวันหยุดเสาร์-อาทิตย์เท่านั้น เย็นวันศุกร์กลับมาเที่ยวบ้านถึงเย็นวันอาทิตย์กลับไปเรียนต่อ ในช่วงปิดภาคเรียนส่วนใหญ่ นิยมหางานพิเศษทำจึงไม่ค่อยกลับบ้าน ในจำนวนนี้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง ส่วนผู้ชายที่ไม่เรียนหนังสือจะออกไปทำงานต่างถิ่น โดยรับจ้างใส่กระจกติดตั้งฝ้าเพดานกับผู้รับเหมาหรืองานก่อสร้างเป็นต้น

การไปทำงานต่างถิ่น เมื่อเรียนจบแล้วมักได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวให้เข้าทำงานที่นิคมอุตสาหกรรมลำพูน เป็นค่านิยมที่สูงของชุมชน แม่หลวงฮ้วน เล่าด้วยความชื่นชมว่า หลานเรียนเก่งและ โชคดีที่ได้เข้าทำงานที่นิคมลำพูนได้ แต่มีบางคนเมื่อจบการศึกษาแล้วจะ

เข้าไปทำงานในตลาดแรงงานที่กรุงเทพฯ จำนวน 2 คน และกลุ่มดังกล่าวยังมีชักชวนให้ผู้ที่สนใจไปทำงานด้วยหนึ่งในจำนวนที่เข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ เป็นลูกอดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เห็นได้ว่าชุมชนได้ส่งเสริมให้กับบุตรหลานของตนได้เรียนหนังสือสูงๆ เพื่อผลักดันให้ประกอบอาชีพที่มั่นคง รายได้ดี มีงานที่มั่นคง กลุ่มผู้มีการศึกษาดังกล่าวเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะออกไปประกอบอาชีพต่างถิ่นดังกล่าวมา ซึ่งไม่ได้กลับเข้ามาอยู่ในชุมชนจึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน

ปัจจัยด้านที่ตั้งชุมชน

ชุมชนปางมะโอตั้งอยู่ในเขตวนอุทยานแห่งชาติเวียงโกศัย ลักษณะพื้นที่เป็นภูเขา และเป็นป่าดิบชื้น การสร้างบ้านเรือนตั้งอยู่พื้นที่ลาดเอียง และพื้นที่เนินต่ำ เรียงรายตามลำน้ำแม่มาย ซึ่งเป็นลำน้ำสายหลักที่หล่อเลี้ยงชุมชนปางมะโอและชุมชนใกล้เคียง ได้แก่บ้านมาย บ้านด้นน้อย เป็นต้น ชุมชนมีจำนวนสมาชิกน้อยกว่าหลังคาเรือน ซึ่งแบ่งเป็น 3 ป๊อก หรือ 3 กลุ่มบ้าน ซึ่งมีระยะห่างหรือแบ่งออกกันออกอย่างชัดเจนระหว่างป๊อก ได้แก่ ป๊อกบ้านเหนือ ซึ่งถือเป็นกลุ่มบ้านดั้งเดิม ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านและตั้งอยู่ต้นน้ำแม่มาย ป๊อกกลาง เป็นกลุ่มบ้านที่ตั้งอยู่ตรงกลางหมู่บ้านถัดจากป๊อกเหนือพอสมควร บางทีชาวบ้านจะเรียกป๊อกนี้ว่าป๊อกบน เพราะว่ามีลักษณะที่ตั้งอยู่บนเนินเขา ป๊อกใต้ เป็นกลุ่มบ้านที่ตั้งอยู่ใกล้ถนนสายลำปาง-แพร่ และมีสมาชิกจำนวนมากที่สุดในจำนวนสามป๊อกนี้ ส่วนป๊อกบ้านที่มีประชากรน้อยที่สุดคือป๊อกกลาง

สิ่งที่สำคัญต่างๆ หรือเป็นของส่วนรวมของชุมชนจะตั้งอยู่ในระหว่างกึ่งกลางของหมู่บ้านโดยชุมชนให้เหตุผลในการจัดตั้งคือระยะทางระหว่างป๊อกเหนือและป๊อกใต้เดินทางมาได้สะดวกเพราะว่าอยู่กึ่งกลางของหมู่บ้าน สิ่งสำคัญต่างๆ ได้แก่ วัด ศาลาประชาคม และโรงเรียนประจำหมู่บ้าน สิ่งที่สำคัญที่ตั้งอยู่ในแต่ละป๊อกได้แก่ แทงค้ำน้ำประจำหมู่บ้านตั้งอยู่ป๊อกใต้ โรงเรียนตั้งอยู่ป๊อกกลาง ส่วนป๊อกเหนือเป็นทางผ่านเพื่อเข้าป่า

ในอดีต เนื่องจากระยะทางที่ห่างไกลและอยู่เป็นกลุ่มบ้านดังกล่าว ทำให้การเดินทางลำบาก ต้องใช้การเดินเท้าเพราะถนนยังไม่สะดวกเหมือนปัจจุบัน การติดต่อสื่อสาร หรือการช่วยเหลือกันและกันมักอยู่เฉพาะในกลุ่มป๊อกบ้านของตนเองเป็นส่วนใหญ่ แต่ถ้าเป็นงานที่สำคัญเท่านั้นจึงจะได้รวมตัวกันร่วมกิจกรรม เช่น การรื้อถอนบ้าน การสร้างบ้านใหม่ การทำบุญบ้าน งานศพ เป็นต้น จึงจะได้รวมตัวกันของทั้ง 3 ป๊อกบ้าน

แม้กระทั่งการประชุมประจำเดือนของชุมชนเองก็ตามจะมีผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกลุ่มบ้านที่ใช้ในการประชุมแต่ละครั้ง โดยจะใช้บ้านผู้ใหญ่บ้านและบ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็น

สถานที่ประชุม เมื่อมีการใช้สถานที่บ้านป๋อกได้ บ้านป๋อกเหนือและป๋อกกลางก็เดินทางมาประชุมที่บ้านป๋อกได้ จะหมุนเวียนกันอยู่อย่างนี้ เมื่อการเดินทางสะดวกและมีการจัดตั้งศาลาประจำหมู่บ้านจึงเริ่มใช้ศาลากลางหมู่บ้านซึ่งอยู่จุดกึ่งกลางหมู่บ้านเป็นสถานที่ในการประชุม

เห็นได้ว่า แต่ละกลุ่มบ้านที่ตั้งห่างกันทำให้ชุมชนขาดการพึ่งพาอาศัยกันและกัน ระหว่างกลุ่มบ้านกับกลุ่มบ้าน การพบปะพูดคุยหากไม่มีการประชุมหรือกิจกรรมสำคัญต่างๆ ก็ยากที่จะได้พบปะหรือแลกเปลี่ยนข้อมูล ชาวบ้านจึงมีความคุ้นเคยในการช่วยเหลือระหว่างป๋อกบ้านของตัวเองเท่านั้น ระหว่างกลุ่มบ้านกับกลุ่มบ้านจึงมีความห่างเหิน ซึ่งส่งผลจนถึงปัจจุบันที่ชุมชนขาดปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่อกันอันเกิดจากระยะห่างของการจัดตั้งแต่ละกลุ่มบ้านและความลำบากในการเดินทาง

ปัจจัยด้านการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นของชุมชนมีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมเพราะชุมชนขาดวัยแรงงาน การนำแนวคิดใหม่ๆ เข้ามาใช้ในชุมชน การเลียนแบบ เป็นต้น

การย้ายถิ่นของชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อการประกอบอาชีพเป็นสำคัญ โดยมีคนในชุมชนชักชวน อีกส่วนหนึ่งเกิดการเลียนแบบกันของกลุ่มวัยแรงงานในชุมชนด้วยตนเอง เพราะมีการศึกษาที่สูงขึ้นและได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากครอบครัว แต่การย้ายถิ่นเพื่อจัดหาที่อยู่ใหม่อยู่ในลักษณะของการย้ายถิ่นด้วยการแต่งงาน แม่ของรอน บัวนาค เล่าว่า ลูกสาวคนโตแต่งงานกับคนบ้านนาขวาง (ตำบลคอนไฟ ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 7 กิโลเมตร) แล้วทำงานที่ในเมืองนานๆ จึงจะกลับมาเยี่ยมแม่ครั้งหนึ่ง ส่วนลูกชายคนรอง เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วไปทำงานรับจ้างตัดฝ้ายเพดาน ติดกระเจกที่จังหวัดเชียงใหม่ หรือตามนายจ้างไปตามจังหวัดต่างๆ โดยจะกลับมานานๆ ครั้งลูกทั้งสองเมื่อกลับมาเที่ยวบ้านก็เอาเงินให้แม่ บางครั้งส่งให้แม่ทางไปรษณีย์

การกลับมาเที่ยวบ้านแบบชั่วคราวในแต่ละครั้งจะซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เข้ามาใช้ในครอบครัว เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ เครื่องซักผ้า รวมถึงโทรศัพท์มือถือ ในส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นกลับแบบถาวร จะซื้อรถจักรยานยนต์ ซื้อรถกระบะ รวมถึงสร้างบ้านใหม่ และลงทุนประกอบอาชีพเพาะเห็ดในปริมาณมากๆ หรือเป็นนายหน้ารับซื้อเห็ดเพื่อส่งออก นางหล้า ใจสา เล่าว่า ได้ทำงานที่นิคมอุตสาหกรรมลำพูน เก็บเงินได้มากพอสมควรแล้วจึงกลับมาอยู่บ้านเพราะในหมู่บ้านมีอาชีพที่ดี พอจะสร้างรายได้มากขึ้นจึงตัดสินใจกลับ หลังจากกลับมาได้ลงทุนร่วมกับพี่สาวเพาะเห็ดหอมจำนวนจี๊เลื้อย 4 ลำรถปิกอัพ (ปริมาณก้อนเห็ดที่ได้ประมาณ

12,000 ก่อน) พร้อมๆ กับรับเป็นนายหน้าซื้อเห็ดในหมู่บ้านด้วย เพราะเคยอยู่ต่างจังหวัดพอจะรู้ตลาดส่งออก

นอกจากนี้นางหล้า ใจสา เล่าอีกว่า เป็นกลุ่มแรกที่ได้ทำงานนิคมอุตสาหกรรมลำพูน แล้วจึงได้ชักชวนคนในชุมชนที่สนใจไปทำงานด้วย และอีกส่วนหนึ่งมีคนที่สนใจมาถามรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับการไปทำงานที่นิคมฯ เมื่อกลับมาเที่ยวบ้าน จากนั้นจึงมีกลุ่มวัยแรงงานในชุมชนไปทำงานที่นิคมมากขึ้น

ในกลุ่มผู้ที่ไปทำงานในโรงงานหรือก่อสร้างที่กรุงเทพฯ เกิดขึ้นจากการกลุ่มญาติที่เข้าสู่งานบริการทางเพศที่ได้หาช่องทางอาชีพรองรับ แล้วจึงชักชวนหรือนำญาติของตนไปทำงานด้วย นายศักดิ์ ใจสา เล่าว่า การไปทำงานกรุงเทพฯ เพราะน้องสาวได้ชักชวนให้ไปทำงานลองเสี่ยงดวงไปทำ เมื่อเห็นว่าได้เงินดีจึงได้ชักชวนภรรยาไปทำงานด้วย พร้อมกับพาน้องชายและญาติที่สนใจไปทำงานด้วย ตัดสินใจไปเพราะอยู่ในหมู่บ้านก็ไม่มีอาชีพอะไร ฤดูทำไร่ก็ทำไร่ จากนั้นหาของป่าขายได้เงินบ้าง ไม่ได้เงินบ้าง พอได้ข่าวว่าชุมชนมีอาชีพเพาะเห็ดหอมซึ่งรายได้ดีพอสมควรจึงตัดสินใจพาครอบครัวย้ายกลับมา

การย้ายถิ่นกลับเข้าชุมชนของกลุ่มวัยแรงงาน เพื่อประกอบอาชีพในชุมชนเป็นหลัก หูมกำลังกาย และกำลังทรัพย์ ในจำนวนปริมาณมากๆ นางหล้า เล่าว่า ตื่นเช้าต้องรีบเก็บเห็ดให้เสร็จ แล้วให้พ่อกับแม่ตัดโคนเห็ด จากนั้นออกไปรับเห็ดของชาวบ้านที่เป็นขาประจำ แฝกเห็ดหอมใส่ถุงส่งให้ลูกค้าเป็นรายวัน ถ้าในเมืองไปส่งเองหรือฝากรถโดยสารสายแพร่-เด่นชัย - ลำปาง หากต่างจังหวัดไกลมักจะฝากกับรถทัวร์ จากนั้นจึงกลับเข้าโรงเห็ดเพราะต้องคอยดูแล และเก็บเห็ดในช่วงเย็น ตัดโคนเห็ด แฝกใส่ถุงแช่น้ำแข็งรอส่งวันต่อไป ในวันที่พอจะว่างจึงจะได้เข้าไร่ ถางหญ้าหรือเก็บผัก บางครั้งงานในชุมชนก็ไม่ได้ไปร่วม ในบางครั้งถ้าได้ไปก็ไปให้เขาเห็นหน้าแล้วจึงกลับบ้าน

จึงเห็นได้ว่า การย้ายถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วม เพราะขาดกลุ่มวัยแรงงานในชุมชน และกลุ่มวัยแรงงานที่กลับมาบ้าน นำวิถีการดำเนินชีวิตจากภายนอกเข้ามาใช้ในชุมชน รวมถึงแนวคิดต่างๆ อีกด้วย ทำให้ชุมชนได้รับรู้ ได้สัมผัส เกิดการเรียนรู้ และทำตามอย่าง

ปัจจัยด้านการให้ความช่วยเหลือของหน่วยราชการ

หน่วยงานราชการทั้งระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ได้แก่ พัฒนาการอำเภอแม่ทะ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแม่ทะ ป่าไม้อำเภอ เกษตรอำเภอ พัฒนาการจังหวัด เป็นต้น ได้ให้ความช่วยเหลือชุมชน โดยการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมภายในชุมชน มอบนโยบายใน

การพัฒนาหลักดันโครงการต่างๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะส่งเสริมสนับสนุนโครงการด้านอาชีพให้แก่ชุมชน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือหรือบริจาคปัจจัยด้านต่างๆ ทั้งเครื่องอุปโภคบริโภค โดยที่รัฐไม่ได้สำรวจความต้องการ หรือความขาดแคลนของชุมชน จนกระทั่งไม่ได้ตรวจสอบความจำเป็น ความเหมาะสมต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน อีกทั้งความเหมาะสมต่อสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศของชุมชนอีกด้วย

การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ ไม่ได้เกิดจากความคิดของชุมชนเอง รัฐเป็นผู้กำหนดโครงการแล้วมอบให้ชุมชนปฏิบัติตามขั้นตอนของกิจกรรมหรือโครงการ รวมถึงกำหนดแนวทางการดำเนินงานให้แก่ชุมชน ซึ่งโครงการหรือกิจกรรมเหล่านั้นชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน กำหนดแนวทางการดำเนินงาน แต่เป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามแผนทั้งหมด โครงการต่างๆ ที่ได้รับมอบจึงอยู่ไม่ได้ นาน หรือขาดความต่อเนื่อง จนกระทั่งล้มเลิกโครงการไปในที่สุด

กิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่รัฐได้ส่งเสริมสนับสนุนชุมชน ได้แก่ โครงการจัดตั้งสหกรณ์ข้าวในชุมชน โดยเกษตรอำเภอให้ชุมชนยืมเมล็ดพันธุ์ข้าวจากสหกรณ์หมู่บ้านครัวเรือนละ 2 กระสอบ เมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวแล้วจึงให้นำผลผลิตมาคืนให้กองกลางโครงการนี้ดำเนินการได้เพียงประมาณ 1 ปี เนื่องจากเกษตรอำเภอเจ้าของโครงการได้ย้ายราชการ จึงไม่มีผู้ดำเนินการต่อโครงการจึงล้มเลิกไป นางไล สุขพี ก่อว่า ฉางข้าวของสหกรณ์ตั้งอยู่ที่บ้านของตนเองโดยมีพ่อเป็นประธานกลุ่ม เป็นโครงการที่ดีชาวบ้านให้ความสนใจมาก แต่ตั้งได้ไม่นานเกษตรอำเภอเจ้าของโครงการย้ายราชการ ชาวบ้านยังไม่มีประสบการณ์ และไม่เข้าใจโครงการนี้จึงล้มไปหลังจากนี้ไม่นาน

นอกจากนี้ได้เข้ามาส่งเสริมอาชีพเลี้ยงสุกร และจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงสุกร ส่งเสริมทำหน่อไม้ป๊อบขาย ส่งเสริมทำกล้วยฉาบขาย ส่งเสริมทำไร้กาแฟ ซึ่งชุมชนให้ความร่วมมือและร่วมเข้ากลุ่ม โดยได้รับการฝึกหัดทำเมื่อทำได้แล้ว หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนเริ่มถอยจากนั้นให้ชุมชนดำเนินการเองทั้งหมดทั้งจัดหาวัตถุดิบ หาตลาดส่งออกแต่โครงการเหล่านั้นก็อยู่ได้ไม่นานและได้ล้มเลิกกิจกรรมไป นางบัวซอน รินทร์ท้าว เล่าว่า โครงการที่หน่วยงานเข้ามาสนับสนุนอยู่ได้ไม่นาน เพราะกลุ่มไม่รู้แหล่งวัตถุดิบ ตลาดส่งออกก็ไม่มี ไม่รู้จะหาได้อย่างไรท้ายที่สุดเริ่มถอยออกทีละคนสองคนจนไม่เหลือใคร บางโครงการต้องใช้เวลานานจึงจะได้เงินอย่างกาแฟต้องปลูก 2 – 3 ปีจึงจะเก็บผลผลิตได้ ราคาก็ถูก ชาวบ้านจึงเริ่มโค่นต้นกาแฟทิ้ง

สิ่งที่สำคัญที่สุดในการเข้ามาส่งเสริมอาชีพของราชการในแต่ละโครงการ หน่วยงานต่างๆ เหล่านั้นไม่ได้ส่งเสริมระบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ตั้งแต่ระดับของการคิดโครงการ การวางแผน การดำเนินงาน และการสรุปผลการดำเนินงาน ชุมชนไม่ได้รับการสอนหรือรับ

วิธีการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วม เป็นแต่เพียงผู้รับสนองโครงการที่หน่วยงานราชการเข้ามาในชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมที่ชุมชนเคยมีจึงค่อยๆ ถูกหล่อหลอมด้วยระบบสั่งการ ระบบผู้นำ และระบบผู้ตาม แล้วจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในที่สุด

ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสารสังคมภายนอก

การติดต่อกับสังคมภายนอกทำให้ชุมชนเกิดการรับรู้และเรียนรู้สังคมภายนอกจากการสัมผัสเอง ผ่านทางการบอกเล่า ผ่านการได้ยินได้ฟัง รวมถึงเห็นด้วยสายตา การเดินทางที่สะดวกและการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็ว การรับรู้ข่าวสารจากสังคมภายนอกง่ายผ่านทางโทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์ และอินเทอร์เน็ต เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมในชุมชนปางมะโอ ด้วยวิธีการลอกเลียนแบบ และปรับตามอย่าง

ความทันสมัยเข้ามาสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว ในชุมชนมีเสอากาศของคลื่นโทรศัพท์ระบบจีเอสเอ็ม หลังป้อมตำรวจประจำหมู่บ้าน ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี 2549 ซึ่งสะดวกต่อการสื่อสารชาวบ้านแต่ละครอบครัวมีโทรศัพท์มือถือใช้ จากการสังเกต การไปทำงานในแต่ละวันของชาวบ้านจะพกโทรศัพท์มือถือติดตัวไปด้วยเกือบทุกคน ก่อนที่ในหมู่บ้านจะมีการติดตั้งเสาสื่อโทรศัพท์ ชุมชนไม่สามารถติดต่อกันทางโทรศัพท์ได้อย่างสะดวก หากมีการติดต่อทางโทรศัพท์ต้องขึ้นอยู่บนที่สูง คือต้องเดินเท้าขึ้นคอยสูงๆ จึงจะสามารถใช้โทรศัพท์ได้นอกจากนี้ยังมีหลายครอบครัวได้มีการติดตั้งระบบจานดาวเทียมเพื่อรับสัญญาณคลื่นโทรทัศน์ เนื่องจาก หมู่บ้านตั้งอยู่ในหุบเขาการรับคลื่นสัญญาณติดขัดจึงต้องติดตั้งระบบจานดาวเทียมด้วย แม่หลวงคำ ใจสา เล่าว่า “บ่าเดี๋ยวนี้งานของอีแม่หลูไปเหียะ กำลังหื้อเขาเอาไปแบ่งหื้ออยู่ บ่าได้ผ้อะหยัง บอว่าข่าวสารบ้านเมือง เป็นเป็นจะไคผ้อง ถ้าเขาบ่าเล้าหื้อฟังดั่งบ่อฮื้ออะหยัง” (ตอนนี้จานดาวเทียมเสียกำลังซ่อม ไม่ได้ดูอะไรเลยจนไม่รู้ข่าวสารบ้านเมืองเป็นอย่างไรบ้าง ถ้าไม่มีใครเล่าให้ฟังก็ไม่รู้อะไร)

ผลของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารหรือการติดต่อกับสังคมภายนอกที่เห็นได้ชัดเจนในชุมชน คือ การจัดตั้งกลุ่มหมวดในการรับผิดชอบงาน หรือการบริหารงานด้วยระบบหมวด เป็นแนวคิดหรือแนวทางจากชุมชนภายนอก ซึ่งชุมชนไม่ได้คิดระบบกลุ่มหมวดขึ้นมาเอง นางสาว แสงอุ่น เล่าว่า การจัดตั้งกลุ่มหมวดเกิดขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2536 ซึ่งเป็นช่วงของผู้ใหญ่คำแบ่ง ไชยป้อม สาเหตุหลักๆ เพราะปัญหาในหมู่บ้าน คือ ขาดความสามัคคีกันและเกียจงาน ส่วนแนวความคิดการจัดตั้งกลุ่มหมวดอีกสาเหตุหนึ่ง เกิดจากได้รู้ว่าชุมชนใกล้เคียงเขามีการจัดตั้งหมวดหมู่ขึ้นมาเพื่อทำงานในหมู่บ้าน หากมีงานก็มีการรับผิดชอบตามหมวดโดยหัวหน้าหมวดรับผิดชอบ บางบ้านให้นำครัวทานไปถวายวัดไล่เรียงกันไปทีละหมวด

ผู้ใหญ่บ้านได้เสนอขึ้นในที่ประชุมชาวบ้านก็เห็นดีด้วยจึงได้มีการจัดตั้งระบบหมวดขึ้นในหมู่บ้าน

เห็นได้ว่า ความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร และการรับรู้ข่าวสารเป็นช่องทางที่ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ รับรู้ แลกเปลี่ยนกับชุมชนรอบๆหรือสังคมภายนอก และนำมาประยุกต์ใช้ในชุมชนรวมถึงเป็นแนวทางดำเนินชีวิตอีกด้วย จึงเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในปัจจุบันที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างรวดเร็ว

ส่วนที่ 3 ผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วม

ผลที่เกิดขึ้นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมในชุมชน ส่วนหนึ่งเกิดจากสังคมภายนอกที่เข้ามาปะทะกับภายในชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อีกส่วนหนึ่งเกิดจากภายในได้เข้าไปสัมผัสกับสังคมภายนอกชุมชนแล้วจึงเกิดการปรับเปลี่ยนให้กลมกลืนกับสังคมที่ได้พบ ทำให้รูปแบบการมีส่วนร่วมในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งชุมชนได้รับผลกระทบในทางตรงและทางอ้อม ทำให้ชุมชนเกิดการปรับรูปแบบการมีส่วนร่วมให้สามารถดำรงวิถีของชุมชนไว้ให้คงอยู่โดยการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อชุมชนในด้านบวก และส่งผลในด้านลบ

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมได้แก่ การแบ่งระดับชนชั้นทางสังคม การแบ่งหน้าที่ทางสังคม การแตกความสามัคคีปรองดองกันในชุมชนชุมชนขาดการวางแผนการปฏิบัติงานและการแก้ปัญหาาร่วมกัน ยึดแบบแผนตามราชการ ชุมชนเกิดการแบ่งกลุ่มหรือแบ่งขั้วอำนาจ ขาดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ชุมชนมุ่งผลิตเพื่อขายมากกว่าผลิตเพื่อยังชีพ เกิดการแข่งขันด้านธุรกิจ คิดถึงประโยชน์ส่วนตนมาก่อนประโยชน์ส่วนรวม เกิดการย้ายถิ่น และจุดศูนย์รวมแห่งความศรัทธาไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน

ชุมชนมีการแบ่งระดับฐานะทางสังคม โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับได้แก่ กลุ่มผู้มีฐานะดี กลุ่มผู้มีฐานะปานกลาง และกลุ่มผู้มีฐานะยากจน ซึ่งสิ่งที่บ่งบอกระดับฐานะได้แก่ รถยนต์ การได้รับการศึกษาสูงของบุตรหลาน และอาชีพที่มีการลงทุนสูง ภูมิทัศน์ของแต่ละกลุ่มแตกต่างกันออกไป กลุ่มผู้มีฐานะจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มผู้นำของชุมชนการเข้าร่วมงานส่วนรวมเป็นการว่าจ้างให้บุคคลอื่นร่วมงานแทน กลุ่มผู้มีฐานะปานกลางเป็นทั้งกลุ่มผู้นำและผู้ตามซึ่งกลุ่มนี้จะเข้าร่วมงานส่วนรวมด้วยแรงงานส่วนหนึ่งและจ้างงานส่วนหนึ่ง กลุ่มผู้มีฐานะยากจนถือเป็นกลุ่มที่เป็นชาวบ้านที่ต้องใช้แรงงานในการเข้าร่วมงานส่วนรวม การแบ่งระดับจึงส่งผลต่อการแบ่งหน้าที่ในการทำงานส่วนรวมอีกต่อหนึ่ง กิจกรรมหน้าหมู่บ้านที่มีการแต่งตั้งกรรมการมีการจำแนกงานที่ไม่ได้ตามระดับความสามารถเพียงอย่างเดียว

แต่ประกอบด้วยระดับฐานะทางสังคมอีกด้วย ทำให้กลุ่มผู้มีฐานะยากจนไม่พอใจต่อการแต่งตั้ง จึงไม่ให้ความร่วมมือ เกิดการทะเลาะกันในการประชุมแต่ละครั้งหรือไม่ให้ความสำคัญต่องานส่วนรวมอีกด้วย

การลอกเลียนแบบรูปแบบการมีส่วนร่วมจากต่างชุมชน เป็นผลกระทบทางหนึ่งจากการย้ายถิ่นของคนในชุมชนและกลับเข้ามาพร้อมกับแนวคิดหรือสิ่งที่ได้สัมผัสจากสังคมภายนอก ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจน ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มหมวด การจัดตั้งกลุ่มดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2536 – 2538 โดยนางคำแบ่ง ไชยป้อม ผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้น ซึ่งได้บอกว่า การจัดตั้งกลุ่มหมวดเกิดขึ้นจากการได้พบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนกับผู้ใหญ่บ้านอื่นๆ ที่หมู่บ้านที่ได้พูดคุยกันมีการจัดตั้งแบ่งหมวดเวอร์กัน และเห็นว่าเป็นการแบ่งภาระหน้าที่ของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี จึงได้นำความคิดดังกล่าวเข้าประชุมประจำเดือน ชาวบ้านเห็นชอบดังกล่าว จึงมีการตั้งกลุ่มหมวดขึ้นก่อนจำนวน 4 หมวดวัน ผลออกมาเป็นที่น่าพึงพอใจแต่เกิดปัญหาการหมุนเวียน และจำนวนประชากรในหมู่บ้านมีมากขึ้น จึงมีการตั้งกลุ่มหมวดครบตามจำนวนวัน แต่ละกลุ่มหมวดก็จะมี หัวหน้าหมวดเป็นผู้รับผิดชอบ การจัดตั้งกลุ่มหมวดส่วนหนึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน คือ ปัญหาที่ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือในการทำงานหน้าหมู่บ้าน ชาวบ้านไม่ไปอยู่ร่วมเป็นเพื่อนเจ้าบ้านในงานศพแต่ละคืน การเป็นตัวแทนวัดถวายทาน เป็นต้น ซึ่งการจัดตั้งกลุ่มหมวดนี้ ชาวบ้านบอกว่า เป็นสิ่งที่ดี มันจะได้ไม่เกียจกัน ไม่มีใครได้เปรียบเสียเปรียบ และไม่ต้องวุ่นวายในการโยนหน้าที่รับผิดชอบให้ใครอีกด้วย

การเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบอาชีพและเศรษฐกิจ เนื่องจากการมุ่งผลิตเพื่อขายจึงส่งผลให้เกิดการแข่งขันต่างๆ ภายในเกิดขึ้น ได้แก่ การแข่งขันฐานะ การแข่งขันด้านการลงทุน การขยายพื้นที่ในการผลิตให้มากและคุ้มค่า การแข่งขันทางด้านวัตถุ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นแม่เหล็กที่สำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นกลับ ยิ่งทำให้หมู่บ้านเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น การขยายพื้นที่ทำกินจึงมากขึ้นเป็นเงาตามตัว รวมถึงการย้ายถิ่นเข้ามาของคนต่างถิ่นเพื่อประกอบอาชีพในชุมชนอีกส่วนหนึ่งที่เป็นผลจากการมุ่งผลิตเพื่อขาย

นอกจากนี้ชุมชนเกิดแนวคิดในการบริหารจัดการชุมชนปางมะโอด้วยการเน้นรูปแบบหรือแบบแผนที่เป็นแนวทางของราชการ ได้แก่ การจัดพิมพ์เอกสารแต่งตั้งคณะกรรมการในงานหน้าหมู่บ้านโดยมีการลงนามของผู้นำชุมชนเป็นผู้รับรอง ถ้าเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับทางวัดจะมีเจ้าอาวาสวัดปางมะโอเป็นผู้ร่วมลงนามรับรอง แล้วจึงมีการประกาศแจ้งให้กับชาวบ้านได้รับทราบ ซึ่งท่านพระครูเสกสรร ชีระมโม เจ้าอาวาสวัดปางมะโอ กล่าวว่า

การแต่งตั้งกรรมการในแต่ละงานที่ผ่านมา ท่านเป็นรูปหนึ่งที่ลงนามรับรองและผู้นำกรรมการต่างๆ คัดเลือกมาจากการประชุมของหมู่บ้าน เพื่อทำหน้าที่ที่ตนเองถนัด ท่านเจ้าอาวาสเล่าว่าการแต่งตั้งที่ใช้เป็นแบบเอกสารประกาศเช่นนี้บ้านอื่นเมืองอื่นเป็นมี(เขามี)กันมานานแล้ว แต่เขาเอากันจริง แต่บ้านปางมะโอนี้ใครมีชื่อก็ตั้งใจทำกันดีหากใครไม่มีชื่อไม่อยากจะไปเสียเงินเสียทอง (นั่งหย่อนเท้าแกว่งเล่นไปมา) เขาไม่ค่อยจะเป็นงานค่อยๆ ดูกันไป แต่ก็ถือว่าเส้นทางมากยิ่งขึ้น บางครั้งไม่มีการแต่งตั้งกรรมการอย่างเป็นทางการงานไม่ค่อยราบรื่น เพราะไม่มีคนรับผิดชอบเป็นแม่งาน ต่างคนต่างเกี่ยงกัน แบบแผนที่เป็นเอกสารเป็นแนวทางของราชการนั้น นางสาว แสงอุ่น เล่าว่า มีครั้งหนึ่งที่ชาวบ้านมีข้อตกลงการห้ามยิงปืนล่าสัตว์ในเวลากลางคืน ถ้าหากใครฝ่าฝืนจะถูกปรับเป็นเงินจำนวน 5,000 บาท โดยมีการบันทึกสัญญา รับทราบทั้งหมู่บ้าน ในเวลาต่อมาประมาณเดือนกว่า ได้มีผู้ฝ่าฝืนทำผิดข้อตกลง จึงได้เรียกการปรับโทษตามที่ตกลงไว้ แต่ผู้ทำผิดไม่ยอม กรรมการเลยนำหนังสือตกลงสัญญามายืนยันปัญหาจึงจบลงด้วยการชดใช้ดังกล่าว

การช่วยเหลืองานส่วนรวมบางเรื่อง หรือบางครั้งชุมชนมักจะยึดถือคำสั่งที่ได้รับมอบหมายเป็นลายลักษณ์อักษร หากเป็นคำสั่งของผู้นำหลายๆ จะไม่ให้ความเชื่อถือและปฏิบัติตาม ชุมชนให้คุณค่าต่อหนังสือและคำสั่งที่เป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อมีรายชื่อตามหน้าที่จึงจะปฏิบัติตาม พ่อหลวงน้อย ใจสา กล่าวว่า ถ้าไม่มีรายชื่อเป็นกรรมการในฝ่ายไหน ถ้าเราเข้าไปทำเดี่ยวเขาจะว่าเจ้าเหลือ (เสียหรือสะเออะ) ชาวบ้านนี้ไม่ได้เหมือนใคร ถ้าไม่มีรายชื่อเขาก็ไม่ทำ มีน้อยมากที่จะเต็มใจทำโดยที่ไม่หวังผลตอบแทน

การทำงานหน้าหมู่บ้านแต่ละครั้งของชาวบ้านมีการลงชื่อหรือเช็คชื่อด้วยเมื่อไม่มีชื่อถือว่าไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมนั้นๆ เมื่อชุมชนได้รับสิ่งของรับแจกจากทางราชการก็จะมอบให้ชาวบ้านโดยจะดูจากเอกสารลายมือชื่อในการเข้าร่วมกิจกรรมหน้าหมู่บ้านนั้นๆ ด้วย ซึ่งแต่ละครั้งกรรมการหมู่บ้านจะนำเอกสารต่างๆ เหล่านี้เป็นเกณฑ์ด้วยทุกครั้ง นางสาว แสงอุ่น กล่าวว่า พอมีหลักฐานแบบนี้ชาวบ้านดันไม่ได้ เถียงไม่ออกแบบนี้ดีแล้ว

ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอีกอย่างจากที่ชุมชนได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนจากทางราชการอย่างสม่ำเสมอ นั้น ทำให้ชุมชนรู้จักใช้ประโยชน์จากการร่วมมือของชาวบ้านในการเรียกร้อง หรือร้องขอสิ่งสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ชาวบ้านมีวิธีการในการเรียกร้อง โดยการลงชื่อสมาชิกในหมู่บ้านเพื่อร้องขอโรงเรียนปางมะโอให้เปิดดำเนินการใหม่อีกครั้ง โดยร้องขอต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้ว่าราชการจังหวัด ชาวบ้านให้เหตุผลว่าหมู่บ้านอยู่ไกล การเดินทางไม่สะดวกจึงขอให้เปิดอีกครั้ง ซึ่งทางหน่วยงานราชการได้อนุมัติให้เปิดดำเนินการใหม่อีกครั้งในปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา โรงเรียนปางมะโอเคยได้เปิดมาแล้ว

ครั้งหนึ่ง แต่ได้ยุบเลิกกิจการ เนื่องจากจำนวนนักเรียนมีน้อยจึงถูกยุบรวมกับโรงเรียนบ้านนาคง ตำบลวังเงิน ชาวบ้านบอกว่าที่เปิดโรงเรียนได้ใหม่อีกครั้งก็เพราะว่า ทุกคนในชุมชนช่วยกันลงรายมือชื่อเรียกร้องขอเปิด ดีหน้าที่เขาเป็นกันมันก็เลยหะได้ (คินะที่เขาเห็นพ้องต้องกันเลยทำสำเร็จได้)

ชุมชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มที่เป็นแบบทางการมากขึ้น ซึ่งการรวมกลุ่มดังกล่าวเป็นการรวมกลุ่มชาวบ้านที่มีความสนใจเหมือนกัน หรือรวมกลุ่มตามอาชีพของตนเอง เนื่องจากชุมชนปางมะโอได้รับการส่งเสริมจากทางราชการในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ มากมาย แต่กลุ่มเหล่านั้นอยู่ได้ไม่นานต้องล้มเลิกกิจการไปจำนวนมาก แต่แนวทางที่ได้รับทำให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ระเบียบแบบแผนแนวทางแบบราชการไปในตัวด้วย ทำให้ชุมชนปางมะโอหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงในชุมชนเกิดขึ้น การจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ของชุมชนเกิดขึ้นจากชุมชนเอง ซึ่งเกิดจากกลุ่มผู้ที่มีความสนใจร่วมกัน และกลุ่มที่มีอาชีพที่ใกล้เคียงกันแล้วมีการรวมกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกไม้ผล การมีส่วนร่วมของชุมชนหลังการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นการรวมกลุ่มตามความสนใจและมีอาชีพที่ใกล้เคียงกันที่ยึดแนวทางแบบราชการเป็นหลัก วิธีการรวมกลุ่มคือ การลงชื่อเพื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิก การร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การประชุมแบบไม่ทางการ เป็นต้น นายบุญธรรม สุขพี เล่าว่า คนที่ปลูกผลไม้เยอะๆ เขาก็จะรู้เอง แล้วก็ไปพูดคุยชักชวนกันเอง เพราะว่า ปลูกไม้ชาวบ้านปลูกไว้เยอะพอสมควร ได้แก่เงาะ ทุเรียน กระท้อน ขนุน เป็นต้น ซึ่งต้นไม้เหล่านี้ได้รับแจก เมื่อก่อนก็ไม่ได้คิดอะไร พอต้นไม้โตขึ้นและให้ผลผลิตมาก กินกันแทบไม่ทันเสียดาย ก็เลยจะหาทางแก้ปัญหาด้วยกันเลยชวนกันเล่นๆ แล้วชาวบ้านพูดต่อๆ กัน กลายเป็นการรวมกลุ่มกันขึ้นมาโดยมีการสมัครที่ไม่เสียเงิน เพียงแค่ลงชื่อสมัครไว้ แต่การรวมกลุ่มนี้ยังไม่มีความชัดเจน

การยึดแบบแผนที่เป็นเชิงเอกสารในการทะเลาะวิวาทหรือข้อขัดแย้งในชุมชน เนื่องจาก ในหมู่บ้านปางมะโอเป็นหมู่บ้านสุดท้ายของเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่อย่างโดดๆ มีเพียงหมู่บ้านเดียวในใจกลางป่า และเป็นเขตเชื่อมต่ออำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ รวมทั้งหมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตวนอุทยานแห่งชาติเวียงโกศัยด้วย จึงมีป้อมตำรวจจากสถานีตำรวจภูธรแม่ทะตั้งอยู่ เมื่อเกิดปัญหาทะเลาะวิวาทเกิดขึ้นในชุมชน ชาวบ้านจึงขอความช่วยเหลือกับตำรวจอยู่เสมอในการช่วยไกล่เกลี่ยปัญหา และลงบันทึกประจำวันคาบตำรวจวัชชัย วงศ์ชมพู หัวหน้าป้อมยาม(พ.ศ. 2548-2552) เล่าว่า ชาวบ้านมักจะขอให้ช่วยเหลือปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งความจริงชาวบ้านสามารถทำเองได้ ปัญหาที่เคยได้ช่วย เช่น ช่วยไล่เด็กวัยรุ่นในหมู่บ้านที่มั่วสุมดื่มเหล้า แล้วตะโกน และขับรถเสียงดังในเวลากลางคืน ชาวบ้านมาบอกให้ไปไล่ก็ไปไล่ให้เขา ความจริงก็รู้กันอยู่ว่าลูกใครบ้าง ก็ดูเลลูกใคร

ลูกมัน เพราะเป็นวัยรุ่นเฉพาะในหมู่บ้านเท่านั้น ไม่มีต่างหมู่บ้านเลย ชาวบ้านก็ไม่ยอมจัดการเองต้องให้ตำรวจไปจัดการให้

งานที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านซึ่งเป็นงานใหญ่ๆ เช่น งานฉลองศาสนาวัตถุต่างๆ ชุมชนมีการจัดตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานด้านต่างๆ ในรูปของเอกสาร โดยมีการคัดเลือกกันในที่ประชุมหมู่บ้าน จากนั้นผู้ใหญ่บ้านจะนำรายชื่อทั้งหมดไปจัดพิมพ์เพื่อประกาศให้ทุกคนรับทราบอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งชาวบ้านบางคนกล่าวว่า ถ้าไม่มีชื่อก็ไม่ไปทำ เพราะเดี๋ยวเขาจะหาว่าเราสะเออะ บางครั้งให้เราเป็นกรรมการฝ่ายนี้แล้ว จะให้ไปทำอีกฝ่ายหนึ่งกรรมการฝ่ายที่รับผิดชอบก็มีจะให้ไปทำแทนเดี๋ยวจะเกิดการทะเลาะกันอีก

การพึ่งพาหน่วยงานภาครัฐเพิ่มมากขึ้นหลังจากการค่อยๆ เข้ามาของภาครัฐที่คอยให้การสนับสนุนหรือช่วยเหลือชุมชนในด้านต่าง เช่น การให้การส่งเสริมด้านอาชีพในชุมชน ได้แก่ ส่งเสริมปลูกถั่วลิสง ปลูกกาแฟ ทำไข่เค็ม เลี้ยงสุกร ทำกล้วยฉาบ ทำหน่อไม้ปิ้ง และเพาะเห็ดหอมรวมถึงการจัดตั้งกองทุนในชุมชน ได้แก่ ธนาคารข้าว เป็นต้น แม้กระทั่งการแจกจ่ายสิ่งของต่างๆ ให้แก่ชุมชน เช่น ผ้าห่ม ดันกล้าไม้ผล เป็นต้น เมื่อชุมชนต้องการสิ่งของหรือความช่วยเหลือจากทางราชการรวมตัวร้องขอหรือลงรายชื่อร้องขอจากทางราชการ เช่น ร้องขอประปาหมู่บ้าน แท็งค์น้ำประจำหมู่บ้าน เป็นต้น การร้องขอดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ ซึ่งทำให้ชุมชนลดการพึ่งพาตนเอง แก้ปัญหา และหาทางออกด้วยชุมชนเอง

การดำเนินชีวิตด้านการหาอยู่หากินของชุมชนเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากวิถีการดำรงชีพจากการหาอยู่หากินเป็นการหาเพื่อขาย ได้แก่ การหาของป่าประเภทต่างๆ คือ ผักป่า หน่อไม้ เห็ดประจำฤดู และสัตว์ป่า แม้จะเป็นการลักลอบทำผิดกฎหมายในสัตว์ป่าบางชนิดก็ตาม เช่น ตัวนึ่งหรือนางอาย โดยมีนายหน้าเข้ามารับของป่ามีตลาดส่งที่เป็นที่รู้จัก และวางขายริมทางหรือตลาดขายของริมทางประจำหมู่บ้าน แม่หลวงคำใจสาเล่าว่า ลูกชายคนเล็กเข้าไปไล่เหล่า (ล่าสัตว์ป่า) โชคดีมากได้ตัวนึ่งหนึ่งตัว เอาไปส่งขายที่ตลาดจังหวัดแพร่ ได้ราคาโลกรัมละ 1,200 บาท

นอกจากนี้การพึ่งพากันและกันในชุมชนก็ลดลง จากงานที่ให้การช่วยเหลือกันตามแบบวิถีชีวิตของชุมชนชนบท เช่น การเอามือเอแรง หรือการลงแขก รวมถึงการรวมตัวกันเพื่อไปล่าสัตว์ป่า กลายเป็นรูปแบบของการว่าจ้าง โดยให้เหตุผลว่า ไม่ต้องเสียเวลาในการตอบแทนมือ (ช่วยมือ) หากเป็นการไปล่าสัตว์ป่าเมื่อได้ของป่ามาขายไม่ต้องมีส่วนแบ่ง นางไลกล่าวว่า งานเกี่ยวข้าวถ้ามีไปเอามือของเขาก็จะแล้วจ้า ถ้าเขาจ้างเขาวันเดียวก็แล้ว บ่ต้องไปเป็นก้านช่วยมือ (งานเกี่ยวข้าวถ้าไปเอามือเอแรงของเราก็จะเสร็จจ้า ถ้าเราจ้างเขาวันเดียวก็เสร็จ ไม่ต้องยุ่งยากในการคืนแรง)

ผลที่เกิดขึ้นต่อชุมชนด้านความสัมพันธ์ซึ่งมีผลต่อชุมชนและต่อคนในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนเกิดช่องว่างระหว่างป๊อปปี้กับป๊อปปี้ การพึ่งพาอาศัยกันและกันภายนอกป๊อปปี้ ชุมชนให้ความสำคัญภายในป๊อปปี้ของตนเอง มองระบบกลุ่มภายในป๊อปปี้มากกว่าระบบหมู่บ้าน ให้ความสำคัญผู้นำในป๊อปปี้ของตนเอง การให้ความช่วยเหลือ การดูแล การทำงานกลุ่ม และการทำงานสาธารณประโยชน์ภายในหมู่บ้านจะให้ความสำคัญภายในป๊อปปี้ของตนเองเป็นสำคัญ มองหน้าที่ของแต่ละป๊อปปี้ว่าของใครของมัน การเรียกร้องปัจจัยด้านเครื่องบริโภคหรืออุปโภคต่อผู้นำจะเรียกร้องตามกลุ่มบ้านหรือป๊อปปี้ของตนเองขาดแคลน คือต้องการสนองความต้องการภายในกลุ่มป๊อปปี้ของตนเองเป็นหลัก แม้กระทั่งเครื่องอำนวยความสะดวกประจำหมู่บ้านต้องมีการลงความเห็นจุดที่ตั้ง กลุ่มป๊อปปี้ใดที่มีอำนาจต่อรองมากจะสามารถตั้งมาอยู่ประจำป๊อปปี้ของตนเอง หากไม่สามารถเจรจากันได้จะมีมติให้ตั้งอยู่ ณ ที่กลางของหมู่บ้าน

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างป๊อปปี้ด้วยกันเอง การช่วยเหลือกันและกันภายนอกป๊อปปี้จะมีได้อย่างเต็มที่ คือ ความเป็นเครือญาติ จากอดีตการก่อตั้งหมู่บ้านแรกเริ่มมีจำนวนประชากรภายในชุมชนจำนวน 3 ครอบครัว เพิ่มขึ้นเป็น 7 และเพิ่มขึ้นมากเรื่อยๆ จนสามารถตั้งเป็นหมู่บ้านได้ ในปี พ.ศ. 2502 ชุมชนให้ความช่วยเหลือกัน ดูแลรักษาความปลอดภัยกันเป็นอย่างดี การเข้าไร่ หรือไล่เหล่า (หาสัตว์) มีการเกาะกลุ่มกัน แต่หลังจากที่เริ่มมีการขยายหมู่บ้านและแยกป๊อปปี้กันจนปัจจุบัน การให้ความสำคัญการให้ความช่วยเหลือกันและกันจึงลดลง เหลือการช่วยเหลือที่มุ่งเน้น ชักชวน ช่วยเหลือกันเองเฉพาะกลุ่มเครือญาติ

การสนับสนุน การให้ความช่วยเหลือรวมถึงการเลือกตั้ง การเลือกประธานกลุ่ม หรือเลือกผู้นำ ไม่ว่าบุคคลนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่จะอยู่ป๊อปปี้ของตนเองหรือไม่หรือต่างป๊อปปี้ ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญ แต่ส่งเสริมสนับสนุนถ้าเป็นเครือญาติ เช่นการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. เป็นต้น นายศักดิ์ ใจสา กล่าวว่า ต้องดูนามสกุล หากนามสกุลใดมีญาติมากก็จะได้ทันทีว่าชนะ

การให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนในระหว่างกลุ่มเครือญาติด้วยกันเอง ส่งผลสืบต่อให้ชุมชนเกิดความขัดแย้ง แบ่งฝัก แบ่งฝ่าย สร้างความไม่พอใจต่อกลุ่มเครือญาติที่มีนามสกุลจำนวนน้อย โดยมุ่งประโยชน์หรือหวังผลเพื่อกลุ่มภายในเครือญาติ รวมถึงการแบ่งของจากการได้รับการบริจาคจากหน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชน การขออนุญาตความช่วยเหลือ เป็นต้น มีการแบ่งของให้กับกลุ่มเครือญาติก่อนเป็นลำดับแรก หากมีของเหลือจึงมีการแจกจ่ายแก่กลุ่มบุคคลอื่นๆ ต่อไป นางแอ ใจสา เล่าว่า เป็นจะเอาของแจก ก็จะหื้อญาติเป็นก่อน ถ้ามันเหลือเฮาติงจะได้ (เขาจะแจกของให้กับญาติก่อน ถ้าเหลือจึงจะได้รับแจก) พี่นานมุย เล่าว่า

ถ้าผ้าห่มสืบทอดเป็นเอาหื้อญาติสนิทเป็นก่อน (ถ้าผ้าห่มมีสืบทอดเขาจะแจกให้กับญาติสนิทก่อน) ก่อให้เกิดการแบ่งพักแบ่งฝ่าย เมื่อมีการประชุมมักเกิดเหตุการณ์การทะเลาะกันหาข้อยุติไม่ได้ในแต่ละฝ่าย

เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านหลักคิด หรือวิถีคิดของชุมชน หรือวิถีการมองชุมชนด้วยสายตาของคนในชุมชนเอง รวมถึงการตีค่าหรือการให้คุณค่าต่อสิ่งที่ปฏิบัติและแนววิถีปฏิบัติของชุมชนที่สืบทอดกันมา ได้เปลี่ยนแปลงสภาพบริบท สภาพสังคม และสภาพวัฒนธรรมของคนภายในชุมชน และแปรสภาพความคิดสู่วิถีการดำรงชีวิตรูปแบบใหม่ ซึ่งสิ่งที่ชุมชนปฏิบัติหรือแสดงออกมาสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดหรือวิถีคิดของชุมชนเอง

ชุมชนให้คุณค่าและตีค่าวัตถุนิยมมากกว่าจิตใจหรือน้ำใจ การให้ความร่วมมือต้องานส่วนรวมโดยวิธีการมีส่วนร่วมด้วยการมอบเงินบริจาคสิ่งของแทนการออกแรงกาย ซึ่งถือว่าได้มีส่วนร่วมแล้ว พอหลวงน้อย ใจสา กล่าวว่า คนในชุมชนบางคนบอกว่าคนที่ไม่มีเงินก็ช่วยเป็นเงินไม่ต้องไปช่วยงานก็ได้ปล่อยให้คนที่ไม่มีเงินออกแรงแทนก็ได้ ไม่ต้องเสียเวลาทำงานในโรงเห็ดแล้วยังรวมไปถึงระบบการเอามือเอาแรงในงานอื่นๆ อีกด้วย เช่น การทำไร่ การทบก้อนเห็ด เป็นต้น มักอยู่ในรูปของการว่าจ้างเป็นจีน หรือแบบเหมางาน ขึ้นอยู่กับความสะดวกของเจ้าของบ้าน ประเด็นนี้ นางไล สุกพี แสดงเหตุผลว่า มัวแต่ไปช่วยคนอื่น งานของคนที่เสร็จช้า และขี้เกียจไปเอามือและกินแรงด้วย

ผลของการมองปัจจัยด้านวัตถุเป็นสำคัญทำให้ชุมชนแข่งขันกันด้วยสิ่งของวัตถุ ครอบครัวยุคใหม่ถือว่ารวยมีฐานะ ครอบครัวยุคเก่าเห็นเห็ดหอมจำนวนมากๆ ถือว่ามีเงินมีฐานะที่สามารถลงทุนได้จำนวนมาก

ผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้สร้างให้ชุมชนเกิดการมองผลประโยชน์ส่วนตนมาก่อน ประโยชน์ส่วนรวม หรืองานส่วนรวมพ่วงขึ้นอีกประเด็นหนึ่ง ชุมชนมีความคิดว่าหากงานส่วนตัวหรือในครอบครัวยังไม่เสร็จสิ้นก็จะยังไม่ไปช่วยเหลืองานส่วนรวม เพราะจะทำให้งานของตนเกิดความเสียหายได้ ประเด็นนี้ท่านเจ้าอาวาสวัดปางมะโอกล่าวว่า (ในช่วงเวลาที่มิงานฉลองศาลาการเปรียญของวัดปางมะโอ) ชาวบ้านนี้เห็นแก่ตัว ถ้างานบ้านของตนเองไม่เสร็จ มัวแต่เก็บเห็ด ถ้าเสร็จ เมื่อไหร่ถึงจะมาช่วยงานที่วัด นอกจากนี้นางบัวซอน รินทร์ท้าว ได้ให้เหตุผลการมาช่วยงานที่วัดสาว่า ไปหาหน่อไม้มาทำกับข้าวหลังจากนั้นก็เก็บเห็ดแล้วจึงทานข้าวเสร็จแล้วจากนั้นก็เตรียมอาหารให้กับสามีเพื่อไปไล่เหล่า(เข้าป่าล่าสัตว์) ดินเช้าถ้าจะมาเลยงานที่บ้านก็ไม่เสร็จ

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบรูปแบบการเปลี่ยนแปลงการมีส่วนร่วมด้านต่างๆ
และผลของการเปลี่ยนแปลง

ด้าน	รูปแบบก่อน การเปลี่ยนแปลง	รูปแบบหลัง การเปลี่ยนแปลง	ผลของ การเปลี่ยนแปลง
สังคม วัฒนธรรม	- มีส่วนร่วมด้วยแรงงาน - ร่วมบริจาคอุปกรณ์และร่วมบริจาคของกิน	- ร่วมบริจาคทรัพย์สิน - ร่วมด้วยการจ้างบุคคลอื่นทำแทน - ร่วมด้วยแรงงานสำหรับผู้ที่มิใช่ญาติ	- ขาดความสามัคคี - แบ่งระดับชนชั้นทางสังคม - แบ่งหน้าที่ทำงานที่ชัดเจน - ทำให้ขาดการวางแผนแก้ปัญหา ดำเนินการร่วมกัน
การเมือง การปกครอง	- มีส่วนร่วมเป็นผู้นำ - ร่วมประชุม - ร่วมออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ - ร่วมตัดสินใจ - ร่วมแก้ปัญหา - ร่วมดำเนินการ - ร่วมออกเสียงสนับสนุนและคัดค้าน - ร่วมรับผลประโยชน์	- ร่วมเป็นกรรมการ - ร่วมประชุมแต่ไม่ได้ด้วยความเต็มใจ - ร่วมเป็นผู้ดำเนินงานตามกฎหมายที่ถูกต้อง - ร่วมรับผลประโยชน์หรือใช้ประโยชน์	- ยึดแบบแผนราชการมากขึ้น - ชุมชนเกิดการแบ่งกลุ่ม - ขาดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน
อาชีพและเศรษฐกิจ	- มีส่วนร่วมด้วยการเอาใจเอาแรง - ไม่มีการจ้างงาน	- มีการเอาใจเอาแรงแต่เปลี่ยนลักษณะและสถานที่ - มีการจ้างงาน - มีจำนวนปริมาณเป็นตัวกำหนดอย่างชัดเจน	- มุ่งผลิตเพื่อขาย - เกิดการแข่งขัน - มองผลประโยชน์ส่วนตนเป็นลำดับแรก - การย้ายถิ่น
ศาสนาและความเชื่อ	- ร่วมด้วยบริจาคสิ่งของ - ร่วมด้วยแรงงาน	- ร่วมด้วยการบริจาคเงิน - เลี่ยงเพื่อการทำอาชีพ	- ชุมชนไม่ให้ความสำคัญ - ขาดความสามัคคี